III B - 28.454

Biblioteca
Universităţii Iaşi

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

TAKE IONESCU

POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI

ȘI

CHESTIUNEA BANATULUI

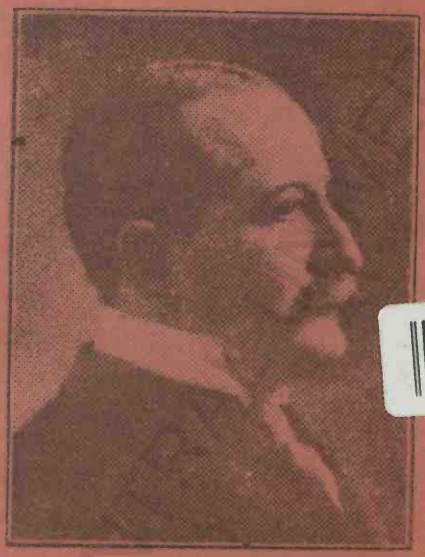

471.922
630778
B.C.U. IASI

PROGRAMUL PARTIDULUI DEMOCRAT

EXPUNERE FĂCUTĂ LA CLUBUL PARTIDULUI

BUCUREȘTI
1920

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

IN CHESTIUNEA BANATULUI

ŞI A

POLITICEI NOASTRE EXTERNE

PROGRAMUL PARTIDULUI DEMOCRAT

EXPUNEREA DOMNULUI

TAKE IONESCU

LA CLUBUL PARTIDULUI DEMOCRAT

acc 3475

BUCUREŞTI
1920

BCU IAŞI CENTRALA UNIVERSITARĂ LIBRARY

Trecutul partidului Conservator

Partidul conservator a jucat un rol însemnat în întemeierea României moderne.

Atât la Unire cât şi la aducerea dinastiei străine partidul conservator a fost factor determinant.

Dacă la împroprietărirea din 1864, partidul conservator ca şi partidul liberal, n'a luat parte, el a dat ţărei cele două mari reforme agrare dinainte de 1917.

In 1890, a hotărât ca moşiile statului, care până atunci se vindeau in corpuri întregi la favoriţi. să fie vândute numai la ţărani în loturi.

In 1911, a dat ţăranilor moşiile persoanelor morale. Mai mult de un milion de hectare au trecut astfel din proprietatea mare la ţărănime, prin fapta partidului conservator.

Partidul conservator se poate mândri cu scăparea dinastiei în 1871 şi cu aşezarea finanţelor statului, căci în două rânduri, între 1871—1876 şi între 1899—1900, el a luat greaua sarcină de a creia mijloacele cari trebuiau să stabilească echilibrul bugetar. Mijloacele create de el sunt şi azi în fiinţă.

In ordinea externă, partidului conservator se datoreşte gloria României dela 1913, când Bucureştii au devenit Capitala sufletească a Peninsulei Balcanice şi când, rupându-se de fapt legăturile noastre cu Austria

s'a pus temelia politicei naţionale, care avea să triumfe în chip aşa de strălucit în războiul mondial.

Dela 1914 August şi până la intrarea României în război, precum şi după încheerea păcei separate cu Germania, pace pe care el a combătut-o, partidul conservator a stat în fruntea politicei naţionaliste.

In vara anului 1917, partidul conservator, conlucrând cu cellat partid istoric. la expropiere şi la reforma electorală, a dat cea mai strălucită dovadă a dezinteresării lui, dezinteresare care i-a fost caracteristică în viaţa politică a României moderne de mai bine de o jumătate de veac.

Necesitatea revizuirei partidelor politice

Infăptuirea unităţei naţionale, întrunirea într'un trup a celor patru Românii, care duseseră vieţi de stat deosebite, impun o revizuire nu numai a tuturor organizaţiunilor Statului dar şi a partidelor politice.

Ca să poată sluji România întregită, partidele noastre trebuesc să se adapteze României celei noui, tot aşa de pătrunsă de spiritul democratic ca şi de nevoia ordinei.

Din lumea românească, strânsă pentru în â'a oară în jurul aceluiaş steag, este indispensabil să se alcătuiască noui organisme politice.

Partidul democrat:

Apel către Românii din România-Mare

Fără a renega nimic din trecutul lui glorios, partidul conservator pune temelia partidului democrat şi invită la muncă comună pe toţi românii din toată întinderea României Mari, cari vreau ca România Mare să fie şi România Nouă.

Dacă pentru românii din vechiul regat tradiţia era un chiag îndestulător, pentru românii de peste Prut şi de peste Carpaţi, legătura nu se poate aşeza decât pe nevoile prezentului şi aspiraţiile viitorului.

Politica externă

Alianța cu democrațiile din Apus.—Blocul celor cinci State.

România Nouă a eșit din marele cataclism mondial, în care s'a scufundat împărăția habsburgică.

România Nouă a eșit, nu numai din în vecinbine cuvântatele și fără de asemănare admirabilele jertfe ale poporului român, dar și din jertfele aliaților noștri, cari au câștigat victoria finală atunci când României sabia îi căzuse din mână. Această obârșie a României Noui, îi indică linia ei de conduită în politica din afară.

Nimic nu dăinuește care este în contra firei. De aceea alianța Regatului român cu Germania și Austria, deși avea o vechime de peste 30 de ani, a murit tocmai în ceasul în care ar fi trebuit să fie adusă la îndeplinire. Orice încercare, conștientă sau nu, de a scoate România din așezământul ei firesc, de a o despărți pentru o epocă, de aliații cu care ea s'a înfrățit, este osândită la neputință.

Partidul democrat înscrie un prim punct al crezului lui politic, alianța României cu democrațiile din apus, alianță sinceră fără subînțelesuri, fără reticențe, singura care poate inspira încredere.

Prin spulberarea monarhiei habsburgice și prin prăbușirea timporară a Rusiei, s'a creiat în Europa de Răsărit o nouă stare de lucruri.

Dacă națiunile din apus pot să facă față la orice eventualități, nici unul din Statele din răsărit nu este în stare singur să poată asigura existența și neatârnarea lui.

Evident că întemeierea Ligei Națiunilor este și mai ales va fi, o garanție solidă pentru libertatea și integritatea tuturor.

În cadrul însă al Ligei Națiunilor, alianțele sunt permise, cu condiția să fie defensive și publice.

Partidul democrat este convins că numai o astfel de alianță, între cele cinci state, care de-

la Baltica până la Marea Egee, despart Germania de Rusia, poate să garanteze pacea răsăritului şi prin aceasta a lumei.

Partidul democrat pune deci, ca o a doua mărturisire a crezului lui politic, necesitatea acestor legături, cât mai strânse, între Polonia, Cehia, România, Jugo-Slavia şi Grecia, la care dacă ar voi să se alipească şi alţii dintre vecinii noştri, atât mai bine. Chiar fără aceştia din urmă, Statele aliate ar forma un bloc de peste 75 milioane de locuitori, ar constitui o mare putere şi atât în Liga Naţiunilor cât şi în toate celelalte legături internaţionale, ar pretinde şi ar obţine drepturile unei mari puteri.

Dispoziţiunile tratatului de pace care jignesc susceptibilitatea noastră, lesne se vor putea modifica când blocul se va realiza, după cum suntem siguri că ele nu s'ar fi născut, dacă blocul se închega înainte de conferinţa de pace sau în primele ei ceasuri.

Un sistem de coordonare a acţiunei diplomatice şi o uniformitate de organizare militară, vor fi primele consecinţe ale alianţei dintre statele victorioase din răsărit.

Politica internă

Tratamentul minorităţilor

Partidul democrat anunţă hotărârea lui sinceră de a respecta în România Nouă fiinţa minorităţilor etnice, precum şi de a face o politică de absolută egalitate între diferitele confesiuni religioase,

Afirmă că nouii noştri concetăţeni, trebuesc să găsească în patria care le-a deschis braţele, un tratament ast-fel, în cât să-i facă să se simtă români, nu numai constituţionalicește, dar şi sufleteşte.

Unificarea vieţei de Stat

In cele din năuntru, cea dintâi operă este aceea a unificărei vieţei de Stat a celor patru Românii. Mun-

că grea de reușita căreia atârnă existența și viitorul României. O astfel de muncă nu se poate întreprinde de cât într'un spirit sincer democratic.

Sufragiul Universal. — Senatul. — Descentralizare administrativă. — Inamovibilitate administrativă

In ordinea constituțională, menținerea sufragiului universal, cu votul direct și secret și cu reprezentarea proporțională și alcătuirea unui Senat, care să iasă tot din votul universal, dar consultat în alt chip, sunt principiile esențiale ale partidului democrat.

In reforma administrativă cerem o adevărată descentralizare. In același timp este absolută nevoe ca organele administrative, să fie scutite de fluctuațiunile vieții de partid. O inamovibilitate generală, cu măsuri pentru escluderea favoritismului la numiri și înaintări, se impune.

Intărirea inamovibilității în justiție. — Autonomia bisericei. — Egalitatea culturilor. — Instrucția publică

Inamovibilitatea în justiție trebue întărită astfel ca înaintările să nu mai fie ca astăzi la discreția guvernului.

In România nouă toate culturile sunt de o potrivă. Pentru biserica ortodoxă va trebui alcătuită o organizare uniformă, în tot Regatul, organizare în care autonomia bisericei va fi o realitate.

Instrucția publică în România Nouă, trebue să tindă la mai mult de cât învățătura de carte. Trebue să nu ne dăm înlături dela nici o jertfă pentru cultura română. Numai astfel vom putea să atragem pentru totdeauna la viață românească pe noui noștri cetățeni de altă naționalitate.

Revizuirea impozitelor. — Impozitul progresiv pe venit. — Impozitul pe câştigurile de războiu.—Despăgubirea celor cari au suferit din războiu.

Sistemul de impozite va fi revizuit. Impozitul progresiv pe venit este un act de dreptate pe care partidul democrat se obligă să-l înfăptuiască.

Acelaş principiu de progresivitate trebueşte introdus în impozitul pe moşteniri. Moştenirile dincolo de gradul al patrulea trebuesc suprimate, lăsându-se însă libertatea de a testa.

Cu deosebire de toate celelalte ţări beligerante, România nu a avut impozite pe câştigurile de război. Greutatea practică a acestei taxări posterior încasărei beneficiilor, nu trebue să fie o piedică pentru ducerea la îndeplinire a unei măsuri pe care o reclamă conştiinţa publică. Este inadmisibil ca din suferinţele generale, unii să fi tras numai foloase, fără ca comunitatea să ia partea ei. Şi aceasta este cu atât mai imperios cu cât este de datoria Statului să despăgubească pe cei cari au suferit din războiu.

Reforma agrară. — Proprietatea individuală. — Justa despăgubire.

Reforma agrară, trebue dusă la capăt prin efectiva distribuire a pământului expropiat între cei improprietăriţi şi prin plata dreaptă a celor expropiaţi.

In această materie, principiile esenţiale sunt: proprietatea individuală şi justa despăgubire.

Chestia muncitorească,—Ziua de 8 ore.—Protecţia muncii.— Participarea la beneficii.—Arbitrajul.

In chestia muncitorilor, chestie care devine aşa de importantă, trebuesc făcute la vreme, toate acele îmbunătăţiri, care tind să aducă mai multă dreptate pentru toţi, Ziua de opt ore, protectiunea femeilor şi co-

piilor. participarea la beneficii şi organizarea unui arbitraj obligator în greve sunt numai unele din măsurile care se impun, dacă vrem să asigurăm pacea socială în libertate.

In afară de aceste măsuri de ordin general, sunt altele pe cari împrejurările le impun.

Revizuirea statutului Băncei Naţionale

Statutul Băncii Naţionale, regulatoarea creditului odată cu întinderea privilegiului asupra României Noui, care nu intrase în prevederile legiuitorului când a fost acordat, trebue revizuit în îndoitul scop de a da Statului o mai dreaptă participare la nişte beneficii care sunt fructul privilegiului acordat şi de a împedica ca viaţa noastră economică să fie la discreţia unui partid politic.

Eftenirea traiului. — Imbunătăţirea comunicaţiilor.—Valuta

Scumpetea traiu'ui, care este o consecinţă a ne mai pomenitei zdruncinări pe care a provocat-o războiul mondial, trebue combătută prin toate mijloacele.

In prima linie, trebuesc îmbunătăţite comunicaţiunile, căci criza transporturilor alimentează scumpetea traiului.

Valuta trebue îndreptată prin reducerea circulaţiunei fiduciare şi prin contractarea unui mare împrumut extern, care să dea putinţă României să-şi restabilească balanţa.

Vrem cinste!

Stârpirea abuzurilor.—Cercetarea averilor strânse în războiu de funcţionarii publici.

Dar mai înainte de toate şi mai presus de orice, se impune o măsură, care în alte vremuri nu ar fi fost firesc să-şi găsească locul în-

tr'un manifest politic. Destrăbălarea, abuzurile de tot felul, şi mai ales ne mai pomenita impunitate, turpitudinile care au mers sporind dela 1914 încoace, fac ca ţara întreagă să aibă un singur cuvânt de ordine: Vrem cinste!

Partidul democrat este hotărât, ca fără nici o şovăire, şi fără nici o cruţare, să lovească toate necinstele, toate abuzurile care s'au comis în trecut şi să împiedice pe cele care s'ar cerca să se comită în viitor. Aceeaş necesitate de ordine morală impune cercetarea averilor strânse în vreme de război de către funcţionarii publici.

Partidul democrat este convins că fără o implacabilă urmărire a necinstei, societatea românească este în primejdie.

El cheamă la această operă pe toţi cei drepţi.

In numele partidului democrat:

Take Ionescu

DECLARAȚIILE

ASUPRA POLITICEI EXTERNE A ROMÂNIEI

DELA 1914 PÂNĂ ÎN PREZENT.

Adevărul, cel mai prețios dintre bunuri

D-lor, aș fi vrut ca astăzi să dau cuvântul unui alt membru al partidului pentru o conferință ; împrejurările însă au vrut altfel.

D. Brătianu a început eri la Cameră expunerea sa asupra politicii externe a României. N'am cetit încă notele stenografice, și cu d. Brătianu mai ales nu trebue niciodată să primești interpretări, pentru că proza sa foarte întortochiată, reflex al unei minți îndoioase, scapă de multe ori interpretărilor. Nu voiu vorbi decât de lucrurile precise, rămânând ca atunci când voi vedea notele stenografice, textul oficial, să-mi dau și mai bine seama de ceea ce a spus d-sa, și de acele părți din expunerea sa, care trebuesc să fie puse în lumină, dacă nu confin întregul adevăr.

D-lor, v'am spus totdeauna și o repet : eu sunt gata la orice jertfă în viața mea publică, afară de una : jertfa adevărului. Adevărul îl consider ca cel mai prețios dintre bunuri. Mi-am permis odată să spun lui Danef la Londra în Ianuarie 1913 : „dacă ar fi deoparte soarta țării mele și de altă parte obligația de a spune o minciună, nu spun minciuna" (ovațiuni). Poate aceasta să pară de o etică exagerat individualistă, dar eu nu pot să cred că un bine general poate să iasă altfel decât dintr'un mănunchiu de onestități individuale. (Ovațiuni).

De aceea, d-lor, nu primesc nimic, care să nu fie strictul adevăr.

Este regretabil, foarte regretabil, că ajungem la sfârșitul lui 1919 să discutăm, unii din Cameră, alții de aci, asupra trecutului nostru din anii din urmă, în loc să fim cu toții să cântăm într'un cor unanim fericirile care au venit asupra neamului nostru după atâtea veacuri de așteptare și după atâta eroism. (Ovațiuni prelungite).

D. Brătianu primit cu răceală de Cameră

Am auzit cu mare mâhnire că d. Brătianu eri la Cameră a fost primit cu răceală și în tăcere. Știu că merită această soartă, dar tot mâhnit sunt.

Ministrul, care a avut ocaziunea, căci n'a avut decât ocaziunea, să pună iscălitura lui pe declarația de război, care a avut ocaziunea să pună iscălitura lui pe tratatul din Versailles, și care ar fi trebuit, să aibă, dacă știa să facă politică bună, tot el ocaziunea să pună iscălitura lui și pe celelalte tratate, care fixează granițele României de astăzi, - acest ministru intrând în primul Parlament al României cele noui, ca să vorbească despre epopeea neamului, să găsească răceală! Ce tragedie, d-lor, ce tragedie! (Ovațiuni).

Egoism extraordinar

Ce ne-a adus aci? Extraordinarul egoism al d-lui Brătianu. (Ovațiuni prelungite). N'a vrut niciodată să priceapă că nu putea fi acolo unde era, decât exponentul voinței unui neam, că nimeni nu avea dreptul să subtilizeze pentru el singur dreptul de a spune voința unui neam, onoarea de a dirige pașii lui și deciziunile de luat. (Ovațiuni).

Dar așa a vrut cu începerea războiului, așa a vrut cu conducerea lui, în cât sunt lucruri care au rămas taine. Eu, care credeam că știu mai tot, am găsit taine în cele ce a spus eri. Tot egoismul l'a orbit și la Ianuarie anul acesta când i-am propus din Paris constituirea încă de atunci a guvernului național cu toate partidele din această țară, prin urmare și cu ei și cu noi și cu omul popular, căci este un capital pentru o țară un om așa de popular, cum este generalul Averescu. (Ovațiuni). Când i-am propus de atunci constituirea guvernului cu Românii de peste Carpați, de peste Prut și din Bucovina și a refuzat așa ar fi intrat astăzi d. Brătianu în Camera României noi, dacă ne asculta? Ar fi avut el nevoie să pledeze circumstanțe ușurătoare pentru că a făcut războiul? Ar fi avut el, d-lor, durerea sufletească care trebue să fie atât de amară și pentru el, cum este pentru noi toți, ca să vadă poate azi ori mâine, și pe d. Marghiloman îndrăznind să vorbească și el în chestiunea aceasta a epopeei neamului românesc? (Ovațiuni).

D. Marghiloman contra politicei naționale

Când spun aceste cuvinte, știți la ce mă gândesc, la lupta d-lui Marghiloman dela 1914 până la 1916 în contra politicei naționale, la atitudinea lui în consiliul de Coroană dela Cotroceni din August 1916 și la refuzul lui de a veni la Iași cu drapelul național.

Aceiaș mișcime de suflet, aceleaș nerespect de adevăr, aceiaș căutare continuă de a pune lumânările pe la icoane, aceiaș dorință de a strânge în mâna lui tot și de a nu lăsa nimic altora, le găsesc și în discursul de eri,

Expunerea d-lui Brătianu
Primul punct
N'a întâmpinat greutăți dela regele Carol?

D-lor, iau un punct, primul punct.

D. Brătianu spune, că în determinarea politicei României — vă voiu spune chiar azi părerea sa—n'a întâmpinat nici o greutate dela răposatul Regele Carol.

Cum d-lor? N'a fost nici o greutate la răposatul Rege Carol? Se poate spune un astfel de neadevăr?

Eu nu vreau să spun decât adevărul, mai ales despre un Suveran, care a făcut mult bine României, care avea un mare tact și un mare bun simț, care ne-a scăpat de multe încurcături, care d-lor, a fost spiritul conductor al echilibrului politic din România 40 ani de-a rândul și care a știut în împrejurările grele, să schimbe cârma la vreme și să evite catastrofa. Adaog că ei a avut multe scuze. Cum vreați ca el să simtă ca noi, cestiunea unității naționale, cum vreați că el să creadă că Germania poate fi bătută?

Și cum ați vrea ca el să priceapă ceea ce simțiam noi, că trebuie să facem războiul chiar dacă știam că vom fi învinși?

Pentru omul acesta, aceste lucruri erau imposibilități; era excesul lui de prudență, nu era numai suvenirul tinereților lui care îl făcea să se opună la intrarea noastră în războiu.

Nu voise la 3 August 1914 să ne ducă în războiu în contra Aliaților alături de Austria și Germania? Scuzez omul explicându-l.

Dintr'o carte

Iată într'o carte a mea, care a apărut în englezește, — nu știam de discursul d-lui Brătianu — cartea de abia am primit-o eri, o scrisă dar mai de mult — am făcut și eu portretul Regelui Carol în timpul războiului, — îl voi da și în românește și acolo îl explic pe Regele Carol, rolul lui în război și de ce el a vrut o altă politică.

Una este a explica o atitudine a unui om, și alta e a veni astăzi să spui că n'ai avut de la el nici o greutate.

Ce dispreț pentru adevăr!

O confirmare

D lor, d. Grădișteanu care este aci a fost cu mine prezent la Consiliul de Coroană dela Sinaia, a auzit când Regele Carol ne-a spus că hotărârea noastră de a nu merge alături de Austria și de Germania distruge toată opera vieței lui, distruge toată opera de renaștere a României, că am comis cea mai mare crimă în contra României. A spus-o?

D. I. C. GRĂDIȘTEANU: Da.

După notele d-lui Dissescu

D. TAKE IONESCU: Voi publica darea de seamă a Consiliului de Coroană dela 3 August 1914 și voi publica-o după notele luate de d. Dissescu (Râsete) pentru ca *Viitorul* măcar atunci să primească drept bună darea de seamă a unui actual colaborator. (Ovațiuni. Râsete).

N'a fost vorba de abdicare?

Dar d-lor, n'a fost vorba—nu vorbesc decât de lucruri cunoscute, căci încă nu scriu istoria întreagă — n'a fost vorba la un moment dat în timpul vieţei Regelui Carol de un proiect al său de abdicare atunci când noi insistam, când insista naţiunea, ca să intre în războiu?

Dar nu ştie d. Brătianu că se voia să se impună tuturor membrilor dinastiei, această abdicare? N'a făcut d. Brătianu, n'am făcut şi eu demersuri în contra unui asemenea proiect? Dar este una din scenele cele mai duioase, pe cari le-am avut eu cu unii din membrii familiei regale, scenă în care am văzut şi lăcrămi, când am adus şi eu partea mea cu dreptul meu de cetăţean, ca să previn, ceea ce ar fi fost pentru noi o primejdie, pentru dinastie o anatemă, căci anatemă ar fi fost un asemenea proiect care ar fi despărţit dinastia de naţiune?

Pentruce n'a intrat în vremea dela Lemberg?

Dar d-lor, nu se ştie de noi toţi, lucrurile aşa cum s'au petrecut?

Dar dacă n'a avut nici o greutate dela Regele Carol, pentru ce n'a intrat în războiu în vremea dela Lemberg, când ar fi mers lucrurile uşor, am fi ocupat toată Transilvania, aproape fără să tragem o lovitură de puşcă, ne-ar fi urmat Grecia şi ar fi amuţit Bulgaria. (Ovaţiuni prelungite).

Eu, care sunt în totdeauna om drept, în discursul meu dela Decembrie 1915, găseam d-lui Brătianu o scuză că n'a intrat în războiu atunci.

Iată ce spuneam:

„Nu mă ocup de strategia militară, mă voiu ocupa de strategia politică. E sigur că după Lemberg, Austria îşi pierduse capul.

Este sigur că a fost atunci o adevărată groază de intrarea noastră în războiu, e sigur că atunci puteam face minuni, dar cum sunt om drept, mai ştiu şi de alte greutăţi cari s'ar fi pus atunci în drumul oricărui guvern român.

In aceste momente, nu-mi este permis, mai cu seamă că noi vorbim, iar ceilalţi nu răspund şi prin urmare vorba noastră nu trebuie să fie nici vorba care întinde curse, nici vorba care păcătueşte prin nedreptate, dacă vorbesc de bogăţia momentului, să nu amintesc şi greutăţile momentului, greutăţi cari nu se puteau învinge decât prin unele hotărîri cari mie mi se păreau uşor de luat, dar cari pricep că altora să le fi părut grele".

Făceam aluziune la o conversaţie dintre mine şi d. Brătianu pe care într'o zi v'o voiu spune.

Eu îi spuneam: există un mijloc eroic de a învinge greutăţile, pe care el nu-l primia. Când mă va denunţa pe mine asupra mijlocului ce-i propuneam, voi destăinui oribila sa replică, şi nu ştiu care din noi va pierde mai mult.

Alt moment prielnic

Apoi, adăogam:

„A venit, domnilor deputaţi, un alt moment, moment pe care

O ușlepia țara întreagă, când greutățile de cari vă vorbii — din vremea Lembergului — nu mai existau".

Care era greutatea, care încetase? Era schimbarea Suveranului de pe tron.

Cum, d-lor, nu fusese greutate la suveranul de atunci? Dar întrebați pe Mihali, senatorul de peste Carpați, când s'a dus la Sinaia la răposatul Rege Carol, ce sfat i-a dat, ce i-a cerut să ne comunice nouă, oamenilor politici?

Transilvănenii vă așteaptă

Vă spun că a venit la mine plângând asupra sfatului care i se dedese, i se dăduse sfatul să ne spună nouă că transilvănenii nu ne vor. Așa de convins era Regele Carol că nu trebue în niciun caz să intrăm în războiu contra Austriei, războiu în care el vedea peirea României. El spusese lui Mihali să ne spună că transilvănenii nu ne vor, dar Mihali vine la mine și-mi spune: „nu este adevărat, transilvănenii vă așteaptă". (Ovațiuni).

Regele Carol, d-lor, era sincer. El credea în victoria germană ca în Sfânta Scriptură. De aceea el nu vroia cu nici un preț războiul național.

Un sfat al regelui Carol

Avea însă sufletul destul de curat ca Regelui Constantin al Greciei să-i scrie — mi-a arătat scrisoarea — „să fii neutru, dar dacă nu poți, mergi cu Antanta, căci așa cere poziția Greciei".

Ce nu putea pricepe regele Carol

De ce am insistat asupra acestui punct?

Ca să pun o greutate pe memoria unui rege? Nu, eu sunt om drept, Regele Carol nu putea să pricepă noua omenire, nu pricepuse înțelesul acestui mare războiu, el nu putea crede că Germania putea fi învinsă și nu putea să aibe sufletul nostru, care să zică: dacă este vorba să pierdem și această ocaziune de a sări în ajutorul fraților noștri, mai bine să perim și noi, căci ei pier, dar să nu rămânem noi în picioare, dacă ei pier. Aceasta nu putea el să înțeleagă. (Ovațiuni prelungite).

De ce protestez?

De ce protestez însă? Pentru că eu nu vreau să scad în istorie meritul poporului român, și chiar micile merite ale d-lui Ion Brătianu.

Dacă ar fi fost așa de ușoară intrarea în războiu, dacă nu era piedică nicăeri, atunci, d-lor, se scade meritul poporului român, care a făcut acest războiu și se scade chiar meritul redus al d-lui Brătianu, dacă n'a luptat cu greutăți, se scade meritul și al altuia, al regelui actual și al reginei actuale, care au mers în războiu. Dacă n'au făcut decât să urmeze politica regelui Carol, hotărâtă de el pentru intrarea în războiu, nu înțelegeți că se distruge legenda? Ei, eu nu primesc scăderea acțiunii poporului român. Poporul român a văzut bine, a văzut în contra vederii regelui lui, care-l guvernase a-

fâţia ani de zile şi la care ţinea şi-l respecta, poporul român şi-a făcut datoria lui aşa cum i-o dicta istoria, şi-a făcut-o chiar cu toate greutăţile care îi stau îndrum. De aceia şi mai strălucit lese rolul poporului român.

Tratat din liberă voinţă ?

D lor, a mai spus d. Brătianu că tratatul nostru de alianţă cu Germania şi Austria, fusese un tratat primit de noi din liberă voinţă. Pentruce spune acest lucru? Fiindcă Vaida zisese că era o alianţă eşită din frică. Da, d-lor, adevărul este că fusese o alianţă eşită din frică, dintr'o îndoită frică din frica de care vorbia d. Brătianu, pericolul Rusiei, dar nu era numai din aceasta, era şi din frica ameninţărilor continue ale Austriei, care la 1883, în urma discursului lui Petre Grădişteanu dela Iaşi, care vorbise de cele două mărgăritare care lipseau din coroana lui Ştefan cel Mare, ne dedea lovituri peste lovituri, ultimatum ca Serbiei, şi când ne-am dus să ne plângem la Berlin să ne spună ce să facem, ni s'a spus: drumul? Alianţa. Ei, când se zicea: or alianţă, or te strâng de gât şi primeşti alianţa, este o glumă să. spui că ai primit-o de bună voie. Dar pentru ce d. Brătianu schimbă adevărul istoric şi vrea să transforme tratatul, într'un tratat de bunăvoe? Pentruca să admită această idee că poporul român în politica lui n'are nici o busolă a propriului lui instinct, scos din situaţiunea lui geografică, din nevoile lui istorice şi din sentimentele lui, că el este gata să încheie orce alianţă, după cum se schimbă pendulul, absolut orice alianţă de bună voie cu Nemţii, de bunăvoie contra Nemţilor, de bunăvoie cu Francezii şi de bună voie contra Francezilor, gata la toate combinaţiile şi inspirând prin urmare, încrederea pe care o inspiră oamenii, care sunt gata la toate combinaţiile. (Ovaţiuni prelungite).

Alianţă în contra firei

Ce, d-lor, credeţi dv. că n'a atârnat greu pe umerii noştri în opinia publică mondială faptul că fusesem 30 ani aliaţii vrăşmaşilor Franţei? Dar lumea ne ierta, fiindcă lumea zicea: N'au putut să facă altfel. D. Brătianu prin declaraţia lui vrea să ne ridice meritul că n'am putut să facem altfel, să spună că de plăcere ne găseam în alianţa în care ne-am găsit. Aceasta nu este nici adevăr istoric, nu este nici vorbă sănătoasă. (Ovaţiuni).

A, d-lor, este adevărat că mai era ceva care ne împingeaţ la acea alianţă, pe care eu am numit-o „în contra firei", era modul cum Ion Brătianu celălalt, dusese politica României la Berlin.

Frontiera Rusciuc Şumla-Varna

D. Brătianu eri la Cameră, din nou a lăudat politica dela 1878. Din nou se înşală, politica dela 1878 nu fusese politica sănătoasă.

Acei care au cunoscut pe Kogălniceanu şi au vorbit cu el, ştiu cum se plângea Kogălniceanu de politica dela Berlin.

Dar zice: Nu puteam noi să

cedăm cele 8 județe din Basarabia. Dar nu le-am cedat? Când am retras de acolo autoritățile și armata, nu le-am cedat? Ne-am bătut pentru ele? Aceasta ar fi fost o sublimă nebunie națională și putea să aibe frumusețea ei! Dar nu ne-am bătut, le-am cedat, d-lor, cu o singură deosebire, că dacă ar fi știut, la Berlin să se înțeleagă cu Rusia, luam de atunci frontiera Rusciuc-Șumla-Varna, aveam peste 30.000 klm. peste Dunăre, populată de turci și tătari, pe care i-am fi colonizat cu români — bulgari atunci nu erau mai de loc — și problema poziției noastre în peninsula balcanică ar fi fost rezolvată dela 1878, fără să mai trecem prin grentățile dela 1913 și prin durerile de mai târziu. Aceasta era politica de om de stat și n'am fi eșit cu acest rezultat curios că ne-am bătut alături de o putere, pentruca după încheerea păcei să o avem vrăjmașe ireductibilă.

Și nu se pierdeau șansele asupra Basarabiei, căci nu protestul dela 1878 ne-a adus acum Basarabia. Ne-a adus Basarabia bolșevismul rus, fără dânsul n'am fi în Basarabia nici astăzi cu tot protestul dela 1878. Dreptul nostru rămânea imprescriptibil, dar frontiera noastră ar fi atins Balcanii. Vorbind la Iași în 1917 cu Ion Brătianu fiul, i-am zis: Tatăl d-tale s'a purtat abominabil la Berlin, iar el mi-a răspuns: S'a purtat admirabil la Berlin.

Am văzut repetițiunea la Paris, căci Parisul nu este decât a doua ediție a Berlinului de la 1878, firește, cu mai puțin geniu și cu mai multă aroganță. (Ovațiuni).

Tendința cuvîntărei d-lui Brătianu

D-lor, dar este numai atât? Știu că d. Brătianu a vorbit ori, despre ceeace a vorbit astăzi, nu știu, dar pot să spun ce a trebuit să vorbească astăzi. Tema vorbi de astăzi este punerea în scenă pentru a dovedi, a pune în sufletul poporului român, că marii noștri aliați s'au purtat ticăloșește cu noi. Aceasta este tendința.

Presupun, d-lor, că a reușit în această falsă legendă; care ar fi rezultatul? Poporul acesta crescând în ideia desnădejdii complete asupra putinței de a avea vreun prieten pe lume, poporul acesta convins că el este întotdeauna trădat și or cu cine se alează, că a fost trădat la 1878, că a fost trădat or cu cine se alează, că ulta nicăeri cu încredere, că el este izolat pe lume și nu-i rămâne desigur ca unică putere decât geniul lui Ion Brătianu fiul — tristă compensație!

A văzut limpede d. Brătianu dela început?

Și atunci, d-lor, ne a spus încă un lucru, singurul pe care voi să-l mai atinș astăzi.

Că d-sa dela început a văzut limpede în chipul nostru de a face politica, că d-sa știa din ziua dintâi că trebuia să mergem în război alături de aliați, pentru dublul cuvânt că nu ne puteam despărți de latinitate și pentrucă se atacase de către Austria independența Statelor mici.

Despre această ultimă afirmare a d-lui Brătianu voi vorbi altă dată, deocamdată îl rog să publi-

ce — dacă poate — răspunsul României la cererea Austriei și Germaniei de a intra în război alături de ele, răspunsul din 3 August 1914!!

Eu credeam că pe lângă aceste două cuvinte, mai erau două, unul de ordin național și altul de ordin moral.

Războiul nostru dictat de instinctul neamului

Eu credeam că noi am mai mers în război și pentru altceva, că am mers în război, pentrucă așa ne dicta instinctul neamului nostru de 10 secole încoace, pentru că nu era posibil ca Austria să fie atacată de trei mari puteri și noi să stăm cu sabia în teacă și să primim Carpații de hotar veșnic. (Ovațiuni prelungite).

Pentru drept și adevăr

Dar eu credeam că am mers în război și pentru altceva. Eu credeam că în acest război, care împărțea omenirea în două, statele de pradă și statele de drept, națiunile reacționare, care voesc să reînvieze trecutul bazat pe cuceriri și absolutism și democrațiile liberale, care vor să crească lumea nouă bazată pe drept și libertate, că noi, copii ai dreptului și ai libertății nu aveam dreptul să stăm ca niște ticăloși, care se îngrașă în bogățiile câștigului și că trebue să tragem sabia pentru drept și adevăr. (Ovațiuni furtunoase prelungite).

N'a fost întrunire, în care am luat cuvântul, în care să nu fi ținut întrodins să pun în vedere această latură mai înaltă a acțiunei, pe care o ceream națiunei mele.

Eu știu d-lor, și văd și preoții sei că nu trăește omul numai din ceeace intră în gură, ci omul trăește și din cele sufletești. Nu crește un popor numai din granițe îndepărtate și din miliarde de averi, un popor crește și din situațiunea morală, pe care o are în omenire. (Ovațiuni prelungite).

Eu n'am dorit pentru poporul român numai sporirea de teritorii și unitatea națională. Eu am dorit și soarta a vrut să reușim și în aceasta, ca el să joace un rol în epopeea mondială, cea mai mare din toată istoria, și în acest rol să fie factor al întemeerii noi, cu sângele lui să se plămădească libertatea generală, să nu fie conștiință pe tot globul, care să nu știe că victoria aceasta și pacea aceasta se datoresce și românilor dela Dunărea de jos. (Ovațiuni furtunoase prelungite).

Dau un premiu celui va găsi în vreo cuvântare a d-lui Brătianu, în vreun memoriu dat la Conferință, în vorba de eri, o umbră măcar de acest adânc sentiment. Nu l-a avut, nici nu l-a priceput.

Pentru el acest război a fost o ocaziune de mărire teritorială a statului și credeți-mă, și de mărire a sa proprie.

Singura mândrie

Și fiindcă vorbește de începuturile războiului, știți, v'am spus, că sunt hotărât să scriu totul, voi scrie tot, atâta lucru cer și eu pentru mine din cei 5 ani de muncă pentru țara mea: dreptul de a spune istoriei tot ce știu. E singura notă personală, singura mândrie la care țin, vreau ca ce știu, să știe toată lumea, vreau ca paginele istoriei viitoare să nu fie întinate de neadevăruri, vreau să

meritele fiecăruia să fie măsurate exact căci mai presus de ale tuturor, o repet, au fost meritele poporului român. (Ovaţiuni furtunoase).

Consiliul de Coroană de la Sinaia

D-lor, am plecat din Londra Miercurea dimineaţă a săptămânei care se sfârşea Sâmbătă, 1 August st. nou; am ajuns în ţară Sâmbătă 1 August st. nou 1914. Mă aşteptă la gară un comisar de poliţie, care mi-a spus că d. prefect al Capitalei doreşte să-mi vorbească. I-am dat întrevedere la mine acasă. Veniserm cu trenul Berlin, se numea pe atunci, cred că îl vom schimba numele. La mine acasă a venit d. prefect al poliţiei şi mi-a spus: ştii care este situaţia? Astăzi s'a declarat războiul. In adevăr la 1 August se declarase războiul.

— D-ta ştii tratatul nostru de alianţă. Guvernul are mare greutate pentru a-l aduce la îndeplinire Armata mai ales, se arată în contra, prin cafenele, pretutindeni, manifestaţii pentru Franţa.

Eu i-am răspuns: „foarte bine". Mi s'a adaos: era să fie astăzi un consiliu de Coroană. Ca să poţi să vii d-ta la vreme, s'a amânat pe Luni şi ţi s'a telegrafiat la Londra. Am spus: n'am primit telegrama, plecasem înainte de a primi telegrama.

Eşti poftit Luni la consiliul de Coroană cu doui prieteni de ai d-tale.

Am reţinut vorba: „guvernul are greutăţi în îndeplinirea tratatului".

Am întrebat, care din prietenii mei erau în ţară, şi am depeşat la 5 (cinci) dintre ei să vină Luni dimineaţa la Sinaia. A doua zi Duminică, 2 August am sunat la Sinaia la 11 jum. dimineaţa. Am găsit pe d. Ion Brătianu în hall-ul gărei din Sinaia. M-a luat într'un colţ şi mi-a spus: vreau să-ţi vorbesc chiar astăzi. I-am dat la ora 4 întâlnire la mine acasă. In hall-ul gărei mi-a spus: d-ta ştii tratatul, ministerul este împărţit, trei miniştri sunt contra executărei tratatului şi partidul este în contra; d-ta ce crezi? Am spus: „partidul vede bine şi cei trei miniştri văd bine". M'a mai întrebat, ce va face Englitera? Am răspuns: „ştiu bine că Englitera va intra în războiu" Ştiţi că a intrat la 4 August.

Când am eşit din gară, Sipcom a sărit în trăsura mea şi mi-a spus: „Eşti aşteptat de Curte ca Mesia. Cu d-ta se crede la Curte că se va învinge unele rezistenţe şi se va face războiul alături de Germania". Aşa este, d-le Sipcom?

D. M. SIPCOM: Absolut exact.

D. TAKE IONESCU: Inainte de a sări Sipcom în trăsură, vine un sergent de oraş cu o invitaţie dela palat pentru dejun la ora 1, iar un alt prieten îmi trimise vorbă că d. Emil Costinescu vrea să mă vadă cu orice preţ după prânz. I-am dat ora 5. Costinescu care se opun ca din toate puterile la războiul alături de nemţi, voia să facă legătură cu mine, ceeace s'a şi făcut la ora 5 din aceeaşi zi.

Am fost la Palat. Am publicat în Franţa de mult acel dejun dela 2 August 1914, prin urmare nu este pentru împrejurare aşternută acum. Era acolo, cum am zis, o familie împărţită.

Regina Maria de sigur plăuseşe,

era evident că plânsese şi că Ea reprezenta politica de opunere de a merge alături cu Germania şi Austria. Pentru mine ... evident.

Veţi citi în curând şi aici relaţia mea despre cele petrecute la Palatul din Sinaia la 2 August 1914. Am reuşit să scap dela Palat, fără ca Regele să-mi pue chestiunea precis, căci în timpul mesei am vorbit aşa de grozav în contra Germaniei şi că o victorie a Germaniei ar fi nu numai pierrea noastră dar şi un desastru uman, — atunci am sp... faimoasa cascadă a tronurilor, atunci am spus că va eşi din război succes pentru socialişti, cascada de tronuri şi americanizarea lumei — încât, atâta mi... Regele: Stii ci mâine vii cu doi prieteni, cine vor fi ? — Sire, îi voi alege mâine. — Nu face nimic, la d-ta în partid este disciplină. — „La d-ta în partid", aceasta însemna că la alţii nu era. Aluzie la deosebirile din guvern. Regele văzând că tot nu mişc a adăogat: — Stii ce-mi spuneai odată, că atunci când vom intra în război, va trebui întâi să publicăm tratatele? Am spus: Da, Sire, atunci când tratatul cinstit interpretat, ne-ar obliga să intrăm în război, va trebui să-l publicăm, căci eu cred că cel dintâi lucru este ca omul să-şi ţină cuvântul. Regele a înţeles.

La ora 4 a venit d. Brătianu la mine. Mi-a spus situaţiunea şi mi-a declarat că dânsul nu va face război nici odată fără mine. Aceasta n'are importanţă.

Mai mi-a spus că dânsul nu vrea cu nici un preţ să fie de partea învinşilor şi că în acel moment nu ştia cine va fi învingătorul. Mi-a sus, ce este drept, că neutralitatea este o imposibilitate, şi mi-a adăogat: Militarii îmi spun că Germania este invincibilă, istoria însă îmi spune că unde stă Engiltera, acolo este victoria. Şi a adăogat: Eu, mâine la consiliul de Coroană voi cere să nu facem nimic, căci eu aştept bătăliile din nordul Franţei. Dacă germanii vor fi învingători, cum pretind ei că vor strivi Franţa, nu avem ce să facem, vom merge cu ei şi d-ta vei merge împreună cu mine. Eu i-am răspuns: Nu, patriotismul meu mă va obliga să tac, dar nici într'un caz nu voi fi părtaş la o astfel de politică. (Ovaţiuni prelungite).

D-lor, despre această conversaţiune tot în discursul dela 1915 eu am vorbit deja fără să-i spun numele şi nu mi-a dat nici odată vreo desmințire. Acum o să dea probabil. Va fi să judece ţara care din noi este mai obişnuit să spună adevărul.

Nici odată alături de Austro-Ungaria

Iată, d-lor, ce am spus în discursul meu din Decembrie 1915:

„In ajunul Consiliului de Coroană, într'o convorbire pe care am avut-o cu unul din oamenii politici cei mai însemnaţi din ţara aceasta, şi cu care, firesce, examinam toate ipotezele, i-am făcut în acel moment o declaraţiune care sunt sigur că la ceasul când va trebui să fie mărturisită, va fi. I-am zis: sunt dator să susţin acţiunea ţărei mele în orice împrejurări, e însă una la care nu mă voi alia niciodată; e una pe care nu aş face-o nici odată în ceeace mă priveşte pe mine, ori care ar fi soarta războiului, ori care ar fi puterea statelor centrale, oricare

ar fi slăbiciunea aliaților: eu, în ce mă privește pe mine, nici odată nu mi-aș da cuvântul, nici odată nu mi-aș da sprijinul la mergerea noastră alături de Austro-Ungaria, în războiul mondial, așa cum s'a produs în anul 1914".

De ce v'am spus acest lucru? Pentrucă din această deosebire a punctului de plecare s'a dedus cu logică inexorabilă toate deosebirile dintre noi în tot cursul războiului.

De-ar trebui să treacă România prin infern, eu fac războiul

Într'o altă împrejurare, tot în timpul neutralității d. Brătianu mi-a spus: „Dacă ar fi să treacă România prin soarta Belgiei, eu nu fac război". Eu i-am spus: Dacă ar fi să treacă prin infern, eu tot fac războiul". (Ovațiuni prelungite).

La pîndă

In modul de a executa o politică, d-lor, este factor dominant concepția pe care o ai.

Dacă într'un cataclism ca acesta ați vedea numai o împrejurare bine venită pentru o schimbare de frontieră, atunci, d-lor, și politica d-lui Marghiloman devine admirabilă, adică dacă învingem nemții luăm Basarabia; nu este așa? Chestiunea războiului creator al unei lumi noi să o pui la cântar, să te întrebi unde atârnă mai greu, unde sunt mai multe provincii, unde sunt mai multe tunuri, unde sunt mai multe mitraliere, această concepție nu a fost a mea, nu a fost a națiunei române. „Aștept soarta războiului din Nordul Franței", pentru mine explică toate greșelile d-lui Brătianu, toată insuficiența lui în fața unei așa de mari probleme, toate păcatele lui din vremurile din urmă.

De ce n'am vorbit până acum?

Dar, de ce nu am spus acestea până acum? Pentrucă nu voiam să slăbesc autoritatea cuvântului reprezentanților României în concertul aliaților (ovațiuni prelungite); dar în cazul în care acelaș om vrea să zădărnicească, pentru o generație, ura, neîncrederea, lipsa de legături sufletești între noi și aliați, atunci mai ales, d-lor, când altă putere în lume nu mai există, căci nu este ca la 1878, te-ai strecurat cu rugi, cu care ai fost la Plevna, mergi cu nemții a doua zi, căci acum nemții nu mai sunt, oricât ar vrea d. Brătianu. (Ovațiuni).

Atunci, d-lor, limba mi se desleagă și dreptul de istoriei își reia locul lor.

Meritul d-lor: Brătianu și generalul Iliescu

Atât aveam de spus pentru astăzi. Voi urmări toată expunerea d-lui Brătianu. Voi vorbi cu aceeași libertate și cu aceeași dreptate cu care v'am vorbit astă seară. Adaog un singur lucru: A avut în politica noastră externă și d. Brătianu un merit și a avut și generalul Iliescu un merit.

D. Brătianu a avut meritul, care va fi mai mare sau mai mic, după cum va vrea el să spună că s'au petrecut lucrurile în culisele cele tainice, de a fi fost declara-

torul oficial al războiului la August 1916.

Generalul Iliescu a avut şi el un merit. Eu cred că din cauza naturei ezitante a d-lui Brătianu, a omului care nu vrea soarta Belgiei chiar cu preţul luărei Transilvaniei, ar fi fost imposibil să intrăm în război, dacă nu exista uşurinţa generalului Iliescu, care-l asigura că campania va fi uşoară. Despre această credinţă am multe dovezi. Dacă n'ar fi decât vorba d-lui Brătianu că el va avea maximum de avantagii cu minimum de sacrificii!

Insist, datorim generalului Iliescu: recunoştinţă (râsete), că el mergea pentru a fi un Napoleon dela Dunăre.

Se poate, dar nu este mai puţin adevărat că prin asigurările lui asupra unei pregătiri perfecte, asupra micilor greutăţi pe care le vom întâmpina, credinţa care l'a făcut să refuze planul de campanie întocmit de Joffre şi generalul Rudeanu cu aliaţii, plan după care noi aveam să intrăm în luptă cu o lună înainte şi să trecem întâi în Bulgaria, plan care a fost iscălit la Paris de generalul Rudeanu în numele guvernului român, generalul Iliescu, a fost unul din factorii determinanţi ai hotărârei d-lui Brătianu, şi eu, care am simţul dreptăţei şi respectul adevărului, îi aduc şi lui mulţumirile mele pentru această parte pe care a luat-o în războiul naţional. (Râsete, ovaţiuni furtunoase, prelungite).

D-l Ion Brătianu propovăduieşte descurajarea

D. TAKE IONESCU: D-lor cred că spun un lucru, care este în sufletul tuturor, când afirm încă o dată, că altfel visasem noi că să fi început discuţiunile noastre în România întregită. Mă aşteptam să nu fim împărţiţi decât în două categorii, acela care, fie în ceasul dintâiu, fie în ceasul al doilea, fie în ceasul al zecelea, cu sinceritate au făcut politica naţională care a triumfat, şi acela care, sau numai nu avusese încredere în această politică — lucru care se poate ierta, — sau, dimpotrivă, se pusese piedică la această politică — lucru care nu se poate ierta — şi că între noi, cei cu politica naţională, lăsând istoriei, la care toţi trebue să contribuim cu tot ce ştim, să stabilească partea de activitate şi partea de răspundere a fiecăruia, cu toţii să ne punem la muncă pentru refacerea României întregite. (Ovaţiuni).

Aşa visasem eu. N'a fost aşa!

In loc de aceasta, asistăm la o discuţiune, al cărei provocator este, desigur, d. Brătianu, o discuţiune, care ia tot firul dela început, pentru a ajunge la acest rezultat — orice pe lume trebue să aibe un scop, nu este aşa?—la acest rezultat: guvernul lui Vaida, care s'a hotărât să isclească pacea, pentru ca să nu se rupă relaţiile noastre cu aliaţii, comite o mare greşală, aproape o crimă, în contra intereselor naţiunei.

D-lor, vă întreb: care poate să fie utilitatea, care poate să fie scopul înalt moral al unei asemenea discuţiuni? Eu aş admite, pentru un moment, să fie oameni care să creadă că nu trebuia să iscălim. Dar România a iscălit. Când ea a iscălit, şi eu zic că bine a făcut că a iscălit, totul s'a isprăvit. Eu aşi fi primit — cum am spus-o dela început — răspunderea întreagă, să iscălesc, şi poate că aşi explica altfel iscăli-

ţara mea decât o explică alţii; nici odată n'aţi zice că numai de frică, ci din convingerea că aşa este bine am lăcălit.

D-lor, care este utilitatea că azi să cauţi să inoculezi poporului român această idee.

Tu ai fost vecinic înşelat, sacrificiile tale au fost nesocotite, dreptatea ta n'a fost luată de nimeni în seamă, tu n'ai în lumea aceasta decât vrăjmaşi în contra cărora te-ai bătut şi aliaţi cari te-au înşelat, tu eşti singur, şi, cuvântul Evangheliei: „Vai de acela care este singur!"

Este o acţiune cu totul negativă din punctul de vedere al întăririi conştiinţei naţionale, din punctul de vedere al unei înalte moralităţi naţionale, aceea care face pe om să meargă cu încredere că se bizue pe ceva, iar nu să fie considerat ca un exilat în Europa, care nu va găsi niciodată simpatie, nici sprijin, nici măcar cinstirea cuvântului dat. (Ovaţiuni prelungite).

De aceea am considerat ca o datorie pe care o voiu urma până la sfârşit să restabilesc acele părţi din adevăr cari se pot restabili fără inconveniente astăzi.

Am cetit discursul întreg al d-lui Brătianu şi n'am de schimbat o iotă din ceeace am spus de rândul trecut, şi n'am de schimbt o iotă din ceeace am crezut dela început, că este mentalitatea specifică a d-lui Brătianu, nimic, absolut nimic.

Răspuns la o acuzaţiune de „trădare". Istoricul unei telegrame

D-lor, înainte însă de a face această analiză sunt două puncte pe cari trebue să le lămuresc. Nu sunt la Cameră, — nu regret de loc pentru mine — sunt dator să răspund aici la cele ce se spun la Cameră, căci vedeţi, deşi nu sunt acolo şi nimeni din partidul nostru nu e acolo, în toată discuţiunea de acolo am fost prezent, am fost prezent la atacuri, absent la răspunsul pe care-l puteam da atacurilor îndreptate în contra mea.

Eri mi-a venit un ziar dela d. Pangrati. Cu d. Pangrati pot să vorbesc foarte limpede. D-sa a fost naţionalist dela început. D. Pangrati a luat parte la acţiunea noastră naţională. Ştiţi, că erau trei organizaţiuni: era „Acţiunea Naţională" cu cadrele cam nefixate, căci din când în când unii nu mai veneau şi alţii se adăogau.

Această „Acţiune Naţională" se întrunea aproape odată pe săptămână când la Istrati, când la Mille, când la repauzatul fratele meu Victor, când la Delavrancea, când la dr. Ion Cantacuzino, când la Nicu Filipescu, când la mine acasă, când la Em. Antonescu.

O VOCE: O singură dată la d. Em. Antonescu.

D. TAKE IONESCU: O singură dată, destul că şi-a ales domiciliul pentru o dată, dar şi l'a ales şi acolo. (Râsete). Vă repet cadrele erau cam mobile, vedeam câte odată figuri noui, vedeam din când în când dispărând câte unul.

In afară de această organizaţiune era „Federaţia Unionistă" cu cadre fixe, în cari Lăcaci, Goga şi Mândrescu, români ardeleni — Mândrescu deja stabilit aci — în cari mai erau Olănescu, Grădişteanu, Nicu Filipescu, Mişu Cantacuzino, Istrate, Nicu Xenopol, Delavrancea, eu şi alţii din partidele noastre, în care mai era şi dr. I. Cantacuzino.

Era d-lor, a treia organizare, era „Liga Culturală" în care intrase oameni politici din Regat şi unde era preşedinte Păr. Lucaci, secretar general la început a fost d. Iorga, s'a retras pe urmă şi a venit Ion Grădişteanu.

Într'una din aceste organizaţiuni în „Acţiunea Naţională" era şi d. Pangrati, care se distingea între noi prin acest lucru foarte caracteristic:

D. Pangrati şi cu repauzatul Tanovicеanu reprezentase pe „Toma Necredinciosul" în ceeace priveşte hotărârea şi sinceritatea d-lui Brătianu în făgăduiala de a intra vreodată în războiu.

Nu era întrunire a „Acţiunei Naţionale", în care să nu fim acuzaţi şi Filipescu şi eu de către d. Pangrati, că suntem prea blânzi cu d. Ion Brătianu, că suntem naivi când credem în promisiunile lui, în care să nu ne spună că dânsul, care cunoaşte bine pe d. Brătianu încă dela şcoală, dacă nu mă înşel — ştie că, fiind dat caracterul lui Ion Brătianu, nici odată nu va intra în războiu, că toate promisiunile pe cari ni le da, sunt promisiuni vane, în care să nu ne învingulască că nu aveam bărbăţie în acţiunea pe care o duceam.

Ştiţi bine că noi făcusem într-un atât agitaţiune, într-un cât să nu se turbure prea mult, de teamă ca nu cumva să vie un guvern, care să reprezinte definitiv neutralitatea României, care era tot una, după mine, cu peirea României. (Ovaţiuni). Va să zică, am face cu un naţionalist antibrătienist mai călduros decât mine, în sensul că mă acuza că eu nu sunt destul.

D. Pangrati la Paris a luat parte la acţiune împreună cu ceilalţi români, înainte chiar de sosirea mea în Paris. Când am sosit, am avut întrevederi cu d-sa în mai multe rânduri. La mesele noastre, pe care le-a dat presei din cele patru naţiuni aliate, a luat parte, a ţinut chiar un discurs — dacă nu mă înşel; la banchetul, care s'a dat în onoarea mea, la sosirea mea în Paris, de către societatea Franco-Română. Va să zică, d. Pangrati, nu numai a fost în Acţiunea Naţională, dar a stat lângă noi până cel puţin în toamna anului 1918.

D. Pangrati a spus la Cameră că eu am făcut un act, aproape, de trădare naţională trimiţând într'un cerc dela Paris o depeşe în care acuzam ţara că încheo pace separată. D-sa n'a citit depeşa; o voi citi eu!

Depeşa era o depeşă intimă, cum veţi vedea. Dar eu pretind că n'am nimic intim de ascuns; cine are o scrisoare, o depeşe, un rând al meu, îl rog să le publice. (Ovaţiuni), cine are o confidenţă a mea în timpul politicei naţionale dela 1914 până astăzi, îl rog să o spună. (Ovaţiuni).

Poporul român de astăzi şi generaţiile viitoare de aci, ca şi cele de peste Carpaţi ca şi cele de peste Prut, au dreptul să ştie totul, nimeni dintre noi n'are dreptul să ascundă nimic. Este permis omului să vie să spuie: „a greşit" şi să-i examinezi atunci buna credinţă, când a greşit; se poate ca un om să-mi spună: „mă pocăesc"; dar ceeace nu este permis nimănui este ca să-şi dea altă faţă, să ascundă ceva din ceeace a făcut. (Ovaţiuni).

D-lor, să vă arăt istoria acestei telegrame.

Era la Paris un grup de Români, cărora li se spunea că se va încheia de România pace, și care aveau de suferit din pricina acestei imputări. Acest grup de Români era îngrijat: Comunicațiunile grele, foarte grele, nu știau ce se petrecea la noi, nu putea să cunoască situațiunea, vedeau un singur lucru: Ce efect ar face retragerea României din război asupra opiniunii publice din Apus. In patriotismul lor, se agitau contra ideii de pace; nu eram în vremuri normale, eram în vreme de friguri. Și ei erau în friguri. Dela August 1914, până la încheierea armistițiului cu Germania, și eu am avut friguri, și nu mă înjosesc să spun că le-am avut.

El mi-a dat depeși din Paris. Ultimele depeși erau, una dela Toncescu, și alta dela Brătășanu. Se adresau la mine rugându mă ferbinte să împedic încheerea unei păci, care, spuneau ei — ar fi un dezastru pentru cauza Românească. Știu și eu cum erau încolțiți acolo. Vă va vorbi Brătășanu astă seară și vă va spune ce sufereau ei acolo. Știe și d. Pangrati căci a iscălit și d-sa depeșa lor colectivă în contra încheerei păcei separate.

Drept răspuns am dat la 1 Martie 1918 stil nou — venise Averescu la guvern la 11 Februarie 1918, erau preliminările de pace iscălite, totul era isprăvit, peste câteva zile era să vie ministerul Marghiloman — am dat următoarea depeșe la Paris, fiește, că n'am putut să o dau altfel decât printr'o legațiune străină, căci nu mergea altfel nimic. Veți vedea dacă depeșa aceasta are nevoie de circumstanțe ușurătoare, sau dacă nu este cuvântul cinstit și îngrijorat a unui om care se temea pentru viitorul patriei lui.

Iată d-lor, depeșa, — pe urmă o voi pune în lumină cu alte evenimente, — am originalul aci:

Iași, 1 Martie 1918

„Pentru d-l Paul Brătășanu.

„Răspund telegramei d-tale și celei a d-lui Toncescu. De mult, eram sigur că Rușii nu se vor mai bate, că Ukrainienii nici odată nu vor face război, că armata română singură era neputincioasă. In fața acestei situații de luni de zile, am spus Regelui și d-lui Brătianu că nu erau decât două soluții, sau pacea de care nu voiam cu nici un preț sau după rezistență retragerea Regelui, guvernului și Parlamentului prin Rusia.

Voiam să evit pacea legală nu pentru Puterile aliate care de aci înainte numai aveau nimic de obținut de la România, dar pentru ca România să poată păstra revendicările ei garantate de către Puterile aliate și să ia parte la Conferința generală. Cu toate cererile mele reiterate nici Regele nici d. Brătianu, n'au voit să se angajeze pentru soluția noastră. Am voit să ne retragem în Decembrie. D. Brătianu declarând că în acest caz se retrage și lasă locul unui guvern Averescu cunoscut ca pacifist am cedat. Am rămas aici, nu mă voi consola nici odată". — S

D-lor, trebuie să ştiţi că generalul Averescu, când a fost vorba de armistiţiu cu germanii, a fost în contra încheerei armistiţiului, a fost singurul general, care a fost în contra încheerei armistiţiului. El pretindea, că trebuie să rămânem în luptă chiar după ce ruşii încheiaseră armistiţiul, dar el adăoga: dacă veţi încheia armistiţiul, nu veţi mai putea iar să vă bateţi, era o părere şi de aceea d. Brătianu spunea, că este pacifist.

Vedeţi cum eu redau şi ideile şi argumentele fiecăruia.

„Când a venit ultimatul german. Regele şi d-l Brătianu din nou au refuzat soluţia noastră invocând şi ostilitatea turbată a maximaliştilor în contra României. D. Brătianu de şi declara că el personal nu va iscăli pacea fără consimţimântul Aliaţilor a propus, să trimitem delegaţi spre a cunoaşte condiţiile păcei şi a câştiga vremea. Am refuzat de a intra pe acest drum dezastros. Criza a isbucnit. D. Brătianu refuzând să facă guvern singur, a recomandat pe generalul Averescu".

De ce adăogam: nici regele? Fiindcă în acele împrejurări Regele avea glasul lui, apoi fiindcă am fost destul acuzat că eu n'am cerut puterea, ca să aplic politica mea la Iaşi, bună sau rea, nu discut acum, dar era politica mea, a partidului nostru, pe când adevărul era că nu puteam să o obţin, fiindcă nu mi se da. Adăegăm.

„Intrarea în Basarabia a fost făcută pentru necesităţile alimentărei şi de acord cu puterile aliate care au aprobat-o. Spune aceasta lui Tonescu şi lui Toma care cunoaşte bine situaţia".

Aceasta este depeşa. Am dat-o ca să uşurez inimile Românilor dela Paris.

D. Pangrati a avut cunoştinţă de dânsa, firesce, căci era în comitet, a tras o copie de pe dânsa. Când m'a văzut la Paris cunoştea depeşa şi tot mă considera un foarte bun şi important Român. Acum când şi-a schimbat domiciliul politic, găseşte în această depeşe un act de trădare. Fiindcă n'a voit să o cetească la Cameră, am cetit-o eu, ca să o ştie publicul. N-am nimic de schimbat în telegrama mea: Am fost în contra încheerii păcei separate—am judecat bine sau am judecat rău — nu aveam de ce să-mi ascund părerea mea din momentul ce pe această chestiune s'a spart guvernul dela Iaşi. (Ovaţiuni).

Dar, d-lor, pacea separată nu mă despărţia de d. Brătianu numai dela sfârşitul lui Ianuarie 1918. Am să aduc doi martori şi trăesc amândoi: Unul este preşedintele republicei Ceho-Slovace Masarik, celalt este primul ministru al Greciei, Venizelos.

Când Masarik a venit la Paris la masa care i s'a dat la ministerul de externe, am fost invitat şi eu aşa se credea pe la Paris, că oficial nu, dar moral, eu reprezentam România. Nu era din partea mea nici o închipuire: România era absentă în acel moment, trecutul meu îmi da dreptul să lucrez în numele ei.

A doua zi de această masă,

l-am prezentat lui Masarik pe Venizelos, pe care nu-l cunoşteam, ca să tratăm împreună blocul, de care vă voiu vorbi imediat. Cu acea ocaziune Masarik ne-a spus mai multe lucruri: Unele n'am dreptul să le repet, dar unul pot să-l spun.

Masarik a spus: Când am fost la Iaşi locuiam în casa d-lui Mărzescu.—am stat patru zile, n'am vorbit cu Take Ionescu de cât odată, am trăit tot timpul cu cellalţi, totuşi am înţeles de atunci că în guvernul dela Iaşi erau două grupuri foarte distincte: unul care era pentru pace; d. Brătianu şi ai săi, altul al lui Take Ionescu care era în contra păcii, şi fiindcă am înţeles acest lucru, când Clemenceau mi-a cerut să trimit în Moldova cele trei divizi ceho-slovace dela Kiev, am refuzat.

Clemenceau m'a ocărât, dar tot am refuzat, pentrucă eu considéram cele trei divizii, baza pe care aveam să zidesc independenţa Ceho-Slovaciei şi simţiam că, dacă le trimeteam în Moldova, vor fi perdute împreună cu armata română, căci România avea să încheie pace.

Vasăzică, d. Masarik, care a stat patru zile la Iaşi, a simţit cele două curente. Ce secret mare era peste trei patru luni de zile pe care eu trebuiam să-l ascund prietenului meu Brătăşanu dela Paris?

Ce-i spuneam însă, în acelaş timp? Toată depesa era bine judecată. „Ruşii nu se mai bat — ştiam de mult: Ucrainienii n'am crezut nici odată că se vor bate; România singură este, neputincioasă: România de aci înainte nu putea fi de nici un folos militar aliaţilor. Dar zic:

Eu rămân în ideia mea, nu pentru Aliaţi, ci dintr'o concepţie de înaltă onoare naţională, şi numai în interesul nostru. (Ovaţiuni).

Dar, d-lor, era aceasta un secret, cel puţin pentru lumea cealaltă?

Memoriul remis Regelui în contra păcei separate

La 6 Ianuarie 1918, vasăzică cu două luni înainte de această depeşe, noi miniştrii conservatori din guvernul dela Iaşi, am remis Regelui un memoriu contra oricărei idei de pace. D-lor, încă odată nu discut azi şi nu vreau să discut, — azi dacă aveam sau nu dreptate, dacă politica mea se putea aplica sau nu.

Chestiunea este alta, anume dacă totul la noi era sau nu o chestie de cinste şi de convingere.

Acest memoriu, iscălit de mine şi de Barbu Delavrancea, M. Cantacuzino, D. Greceanu şi N. Titulescu, între altele zicea:

„Pentru jertfele consimţite de poporul nostru noi suntem datori să păstrăm întreagă creanţa noastră faţă de aliaţi.

„Ea ne va fi armă puternică la Conferinţa generală a păcii.

„Interesul primordial al României, interes pentru ziua de astăzi ca şi pentru ziua de mâine, pentru Românii din regat, ca şi pentru cei din România irredentă este ca Statul Român să la parte la Conferinţa păcii să discute acolo cestiunea unităţii naţionale şi să păstreze intact angajamentul aliaţilor faţă de el".

Vasăzică, d-lor, pot să în

chid acest episod deschis de către d. Pangrati. Ce este însă adevărat este, că am văzut limpede, că orice pace, oricât de impusă ar fi fost, va desfiinţa în ochii aliaţilor contractul scris, care era încheiat cu noi, nu drepturile noastre, dar contractul scris. Daţi-mi voe să dau un exemplu din lumea mercantilă, care sunt sigur, place mai mult decât lumea morală adversarilor mei politici. (Ovaţiuni): te împrumuţi dela cineva şi iscăleşti o cambie, dar cambiei îi lipseşte una din formele cerute de lege, datoria rămâne fiindcă banii i-ai luat, cambia însă ca cambia nu-ţi dă acţiunea cambială, ai doar procedura ordinară. Aşa erau şi drepturile poporului român. Drepturile poporului român la unitatea naţională se bizuiau întâi pe dreptul primordial într'o lume nouă de dreptate, apoi pe sacrificiile poporului român cari erau mari şi largi, şi numai la urmă pe hârtia care se iscălise, căci hârtia era posibil să se considere de aliaţi după pacea separată, ca nulă. Dreptul nu încetează, dar dreptul în loc să fie un drept într'o hârtie, era un drept care şi avea alte rădăcini mai adânci decât hârtia, dar desigur numai era dreptul de pe hârtie. Aceasta era situaţiunea adevărată.

Aliaţii n'au consimţit la pacea separată

D. Brătianu, la Cameră, revenind asupra cestiunei păcei a citit o declaraţiune a miniştrilor aliaţi de la Iaşi, din care după d-sa rezultă, că dânşii îşi dau consimţământul la pacea separată.

D-lor, aşa de puţin este adevărat lucrul acesta, încât daţi-mi voe să vă spun încă un detaliu până azi necunoscut. Două zile înainte de sfârşitul guvernului nostru, d. Brătianu a primit dela Roma o depeşă în care se zicea: „Am vorbit cu Sonino — Spunea ministrul nostru dela Roma — despre necesitatea încheierei păcei şi despre necesitatea ca aliaţii să ne dea consimţământul, şi Sonino mi-a spus: nu cereţi acest lucru, căci este cu neputinţă". Ceilalţi toţi ne spuneau, depeşă peste depeşă, — într'o zi desigur vor fi publicate — că nu ne pot da consimţământul ce cerem.

Sonino însă adăoga:

„Nu uitaţi că biserica creştină are câteodată iertări pentru păcatele comise, dar nu poate să dea anticipat absoluţiune pentru a se comite păcatul".

D. Brătianu n'a citit această depeşă în consiliul de miniştri, fiindcă-i era teamă să nu se facă vorba de acest secret al lui Sonnino.

Mi-a cetit-o mie în odaia sa de culcare şi mi-a spus: „Nici aceasta nu-ţi schimbă hotărârea d-tale de a te opune, ca noi să trimitem plenipotenţiari la Focşani?" Am răspuns, „nu-mi schimbă părerea. Această indulgenţă, postuimă ce ni se lasă să întrevedem nu este tot una cu un consimţământ. Una este consimţământul guvernelor şi alta sunt pa-

rigorile de felul acesta".

Cum să fi fost un consimțământ al Aliaților în scrisoarea mai veche cu câteva săptămâni a miniștrilor aliați?

Vedeți scrisoarea de la Iași, vedeți dacă nu stăm în interpretări mesteșugite, așa în cât este lipsită de orice valoare?

Scrisoarea dela Iași cetită de d. Brătianu în Cameră cuprinde pasagiul următor:

„Constatăm, că dacă din nenorocire operațiunea nu atinge scopul și dacă România s'ar găsi în neputință să ducă la bun sfârșit hotărârea ce a luat-o de a evacua toată sau parte din armată și chiar să organizeze plecarea familiei regale și a guvernului regal.

Antanta ar trebui să recunoască că aliata ei și-a îndeplinit cu lealitate angajamentele".

Vedeți câte dacă!!

Este vre-unul dintre d-v., care s'ar mulțumi, într'o daraveră a lui, cu un asemenea consimțământ dela partea cealaltă? „Dacă s'ar constata că n'a putut să se evacueze, dacă n'ar constata..."

Aceasta, d-lor, se poate spune la oameni cari nu se pricep, dar pentru oameni cari cunosc lucrurile acestea nu este consimțământ.

Depeșa mea lui Brătășanu nu putea avea nici o înrâurire asupra ceeace se credea în Apus despre efectul juridic al încheerii păcii separate.

D-lor, n'am vrut pacea separată, dar s'a făcut. Îmi aduc aminte — știe Mișu Cantacuzino — de ultimul Consiliul de miniștri dela Iași, în care d. Brătianu ne forța ore întregi să consimțim să trimitem delegați pentru pace la Focșani, s'a isprăvit la 9 jum. seara — așa este? — și atunci d. Brătianu disperat că noi nu consimțim, uitându-se către noi, ne-a zis: „Da, d-lor, constat că de aci înainte acțiunile d-voastră vor avea un curs mai ridicat pe pieptele Antantei" — cu alte cuvinte, ne acusă că noi nu ne gândim la interesele țării, ci ne gândim să ni se urce acțiunile pe pieptele Antantei. Nu ni s'au urcat acțiunile pe pieptele Antantei, căci când Antanta a fost victorioasă, tot d. Brătianu a venit la guvern, tot d-sa a trecut peste Carpați, tot d-sa s'a dus la Paris. Noi neam făcut datoria, nu ca să ni se urce acțiunile, căci acțiunile nu s'au urcat, dar ne-am făcut datoria ca să rămână acest lucru, că au fost și oameni cari au înțeles datoria de a nu pacta cu vrăjmașul până la ultima extremitate.

Această credință a noastră a constituit — o știm — rezerva morală a poporului român în momentul câștigărei victoriei. (Ovațiuni prelungite).

Aceasta a contribuit ca d. Clémenceau și Pichon să facă ca toată presa franceză să ne fie favorabilă, și să recunoască că România de și a încheiat pace, a rămas o aliată. (Ovațiuni prelungite).

In consiliul de miniștri dela Iași prezidat de Rege în care am demisionat am spus că noi vom fi rezerva morală a Românieî. Am fost!

Da, d-lor, aceasta era rezerva, rezerva morală. Eu cred în valorile morale, am spus-o și am repetat-o de atâtea ori și dacă fac o acuzare capitală d-lui Brătianu în toată politica, este că n'a calculat nici odată cu valorile morale.

Și fiindcă este ora destăinuirilor, după consiliul cel lung și dureros, în care d. Brătianu, pentru fiecare din noi ne-a dat câte-o etichetă, lui Cantacuzino că este un homme de parti et de partipris, Anzilă un liberal acuzând pe cineva că este om de partid!— Lui Delavrancea că vorbește frumos, dar judecă rău, lui Titulescu că este exasperant, etc.

Seara ostenit, prăpădit m'am dus la Greceanu unde ne întâlneam noi regulat, și la 11 jum., — iar ian martor pe Cantacuzino, — lovitură de telefon. Mă cheamă un ministru liberal, n'am să-i spun numele, nu e necesar, știe el. I-am răspuns: sunt ostenit. Îți trimet automobilul meu. M'am dus la ministru liberal acasă și mi-a spus: „Pentru numele lui Dumnezeu, de ce nu primești să trimetem delegați să încheiem pacea? Nu te lua după Cantacuzino și ceilalți!"

Ei îmi spuneau totdeauna că mă iau după ceilalți, iar partidul îmi spune că sunt tiran. (Râsete). In cele mici sunt un om conciliant, de aceea dânșii credeau că alții trag sforile, și eu doar joc! „Nu te mai lua după alții, țara vrea pace, să încheiem pacea noi căci cine va face pacea, va deveni așa de popular în căi partidele noastre nici peste 20 de ani nu o să se mai audă. Averescu ne va prăpădi pe toți". A doua zi în consiliul prezidat de Rege d. Vintilă Brătianu avea să ceară și el să încheiăm noi pacea, noi guvernul Brătianu-Take Ionescu. Am răspuns: nu mă preocupă partidele; nu mai sunt om de partid de la 1914. Nu se poate să intre România în cadrele unui partid, eu nu pot să strâng sufletul și inima mea în hainele unui partid. Ce mi pasă mie dacă partidele noastre vor dispare la un moment dat? Conștiința îmi spune că nu trebue pace. Mă supun conștiinței mele. Pacea tot se va face. Va să zică dorința țării dacă așa este, va fi îndeplinită, iar noi rezervă morală vom rămânâne. (Ovațiuni).

D-lor, nu v'am mai spus, nu vreau să vă spun, în memoriile mele când le voiu scrie voiu spune, că a doua zi am fost atacat din pricina neîndoplecărei mele, așa de dureros în cât un om mai slab de înger s'ar fi desgustat pentru totdeauna: „Făceam treburile aliaților, în loc să fac treburile României". Nu era adevărat. Făceam treburile României, și când eram în contra păcei separate. Mare capital mi-a dat în occident această atitudine, căci am spus: deși am fost în contra păcei, nu trebuie să fiți nedrepți cu România, căci era strânsă de gât.

Am spus lui Clemenceau la prima întrevedere cu el, lui care știa că fusesem în contra păcei că și din pacea separată va eși ceva bun, căci la un moment dat vor mai avea nevoie de ar-

mate şi vor găsi armata română, cum au şi găsit-o mai târziu.

Cuvântul meu avea altă valoare, al meu care fusesem în contra păcei, decât al acelora care mai târziu au pledat circumstanţele uşurătoare pentru ei care încheiase pacea separată. (Ovaţiuni).

De ce n'a fost delegat d. Take Ionescu la Conferinţa păcei

Mai este o cestiune personală, pe care vreau să-o lămuresc odată pentru totdeauna: de ce n'am fost eu delegat al României la conferinţa de pace?D-lor cestiunea aceasta e mai veche decât credeţi, e mult mai veche, datează decând la Iaşi d. Brătianu a primit sub presiunea împrejurărilor şi eu cred, puţin şi sub presiunea Regelui, ca să se adreseze şi la noi, ca să intrăm în guvern, de când eu după mari greutăţi cu partidul meu, am ajuns să obţin dela partid autorizarea să colaborăm. Eu doream să nu avem în Cameră spălarea de rufe pe care o avem acum. Mi se părea că cu Ruşii în Iaşi, nu trebuia să n facem? Ca să evit aşa ceva, am primit colaborarea. Atunci d-lor, în momentul când era să prestăm jurământul, dimineaţa vine cineva la mine care este aci, d. Căpităneanu şi-mi spune: D-le Ionescu, dar d-ta ai convenit cu Brătianu, despre tot ce se va face despre cine va reprezenta România la Conferinţa europeană? Am spus: dar aceasta se înţelege dela sine, ca eu să merg împreună cu el. Mi-a răspuns: te înşeli, eu am informaţiuni, că nu este aşa şi că lui nici gând nu-i este de aşa ceva! Nici n'am spus-o colegilor, care cu sila intrau în guvern — câte lucruri nu le-am ţinut eu ascuns, să mă ierte acum, dar atunci nu puteam să le spun. — M'am dus la d. Brătianu şi i-am spus: Am uitat un lucru care se înţelege dela sine, va fi Conferinţa păcei, bine înţeles că o să mergem împreună.

D. Brătianu mi-a răspuns:

Nu m'am gândit nici odată la aceasta, aceasta n'a fost în înţelere. „Cum, d-le Brătianu, nici măcar aceasta n'a fost în înţelegerea noastră?" „Nu". — „Apoi, dacă nu, atunci nu prestez jurământul". D. Brătianu: „Nu mă pot angaja fără să întreb pe Rege". „Dar cum să întrebi pe Rege? Aceasta priveşte pe guvern şi guvernul suntem noi". „Nu, trebue să mă duc să vorbesc cu Regele". „Foarte bine". S'a dus a vorbit cu Regele. S'a întors şi mi-a spus: „Da, suntem angajaţi, vom merge împreună la Conferinţa păcii".

Peste câteva luni, d. Ion Brătianu se duce la Petrograd, toţi ştiam la Iaşi că se duce la Petrograd pentru călătoria principelui Carol. La Petrograd însă aveau să vie delegaţi străini pentru o conferinţă, şi Anglia era reprezentată prin Lordul Milner, Franţa mi se pare că avea pe Doumergue, erau să se desbată unele cestiuni.

Mi s'a părut curios că nici n'am fost prevenit că va fi discuţiune la Petrograd.

CÂnd s'a întors d. Brătianu, am vrut să-mi dau demisia. Am spus: „D-le Brătianu, ai călcat angajamentul". „Nu, angaja-

mentul este să mergem împreună la Conferința păcei, dar ca să merg cu d-ta la Conferințele preliminării, nu, căci aceasta ar fi să împărtășesc cu d-ta politica României; și eu nu împărtășesc politica României cu nimeni asta este treaba mea (râsete).

D-lor, să-mi dau demisia! Știți ce lesne se putea interpreta demisia: „S'a supărat, că nu l'a luat la Petrograd, s'a supărat că n'a fost la serbări!" Am înghițit!

Se știe cum în Paris a venit la mine d. Victor Antonescu cu propunerea d-lui Brătianu. Spre norocul meu, cu trei zile înainte fusesem pus în cunoștință, prin ce mijloace, aceasta este treaba mea, — nu este așa? — de depeșa pe care o trimisese ministrul Franței, marchizul de St. Aulaire guvernului său și care zicea așa (era încă guvernul Coandă):

D. Brătianu va fi însărcinat cu formarea cabinetului. El oferă lui Take Ionescu 5 locuri. Interesul tutulor este ca să fie un guvern puternic, nu un guvern de partid. Mai era o frază, pe care nu o spun, era mai caracteristică decât aceasta. Amicii lui Take Ionescu sunt irreductibili. Căutați să convingeți pe Take Ionescu să primească. Se adăoga: „Să primească, căci aceasta este singurul mijloc pentru dânsul ca să poată să-și satisfacă ambițiunea, de altminteri legitimă, de a reprezenta împreună cu Brătianu România la Congresul Păcii".

Va să zică reprezentarea României la Congresul Păcii era o ambițiune de satisfăcut, pentru care mi se punea condițiunea să intru într'un guvern, pe care eu îl credeam că nu era potrivit cu nevoile României, nu era un serviciu de adus țării pe baza unei experiențe și a unei autorități morale, pe care d. I. Moldovanu nu are cădere să o judece. (Aplause).

Un altul d-lor, ar fi zis: s'a lepădat!

Nu, era la mijloc serviciul țării și în serviciul țării nu se lepădește nici odată.

In serviciul țării nu este nici o atingere de amor propriu, nu este nici o injurie, nu este nici o nedreptate, care să te autorize să zici nu. In serviciul țării ești totdeauna mobilizat și n'ai dreptul nici odată să refuzi.

Când a venit d. Victor Antonescu cu depeșa la mine, prin care mi se oferea ceea ce știam că o să-mi se ofere și în care se spunea tot condițional, că mi se oferă două lucruri: intrarea în guvern și ca consecință reprezentarea României la Conferința de la Paris și mi s'a cerut să vin la București ca să mă înțeleg cu d. Brătianu și cu Regele asupra modului de a se apăra drepturile României, atunci am răspuns prin depeșa mea pe care o cunoașteți.

Am despărțit cele două lucruri pe cari ei mi le prezenta legate, avertizat cum fusesem, că conducerea lor era singurul mijloc de a satisface ambițiunea mea legitimă. Am spus: eu le despart. A servi România la Conferința Păcei sunt dator să o fac oricine ar fi guvernul român care ar crede că serviciile mele pot fi folositoare, eu n'am dreptul să refuz serviciile mele. A intra în guvern însă este altă chestiune.

Eu nu pot să intru de cât în guvernele, cari cred că sunt pe

trivite cu nevoile naţiunei, şi atunci am adăogat guvernul potrivit ar fi guvernul noţional cu toate partidele din ţară, cu românii de peste Carpaţi aşa cum au făcut Jugo-Slavii, guvern în care ceream atunci pentru partidul meu o situaţiune egală cu a partidului liberal. Egalitatea căci aceasta era dreptul nostru şi guvern al tuturor, pentru că aveam convingerea, şi evenimentele mi-au dat dreptate, că numai guvernul naţional era în stare să răspundă la nevoile de atunci ale României. Şi când a venit d. Brătianu la Paris, nu m'a văzut nici odată, absolut nici odată. N'a cercat nici odată să mă vadă. Mi-a dopus o carte de vizită întoarsă la un colţ, i-am întors şi eu după 48 ore — protocolul aşa zice, 48 ore, —o carte de vizită întoarsă la acelaşi colţ. (Râsete). Însă d-lor a venit un missus dominicus, care a găsit chiar de cuviinţă să vină cu martori — nu am nimic de ascuns — şi care mi-a repetat acelaşi lucru : „Ce păcat, că nu primeşti să fii în guvern, căci atunci ai putea să fii şi reprezentant la Conferinţă".

Va să zică nu era nici Banatul, nici trădarea în chestie. Dacă intram în guvern eram tot acela — nu este aşa ? — tot cel cu Banatul, tot cel cu trădarea, nu eram altul. Când a venit la Paris missus dominicus se ştie toate trădările mele, şi tot mi se propuneai conferinţă cu guvern, altfel nu. Ce era în realitate ? Era dorinţa constantă care l'a urmărit pe d. Brătianu din August 1914 tot timpul, de a îngenuchia pe toată lumea, de a fi el singur, de a ne avea funcţionari ai lui, dar nu de a împărţi sarcina şi răspunderile (ovaţiuni).

Pentru ce d. Ion Brătianu nu poate inspira încredere

Şi atunci d-lor că am închis cu aceste două chestiuni personale, mă întorc la cuvântarea d-lui Brătianu.

S'a arătat şi acum la Cameră, aşa cum l'am cunoscut.

Vă spuneam de rândul trecut cum la începutul războiului nu era hotărât deloc şi numai după câtva timp s'a hotărât în ce parte să meargă; dar s'a hotărât d-lor, în aşa fel în cât nu putea să inspire încredere. Ne spune singur în discursul lui de la Cameră, că atunci când a tratat cu Ruşii prima convenţiune care vă voi spune eu cum era, Ruşii au mai cerut să se angajeze să nu lase trecerea de muniţiuni prin România şi el „drastic" a refuzat, de şi de fapt pe urmă a împiedicat, ceea ce este o altă chestiune, da „drastic" a refuzat. Ce încredere să inspire un om politic care spune: eu mă angajez către tine la o neutralitate binevoitoare în schimbul câştigului cutărui sau cutărui lucru, şi când îmi zici: bine, cea mai simplă dintre obligaţiuni ale unei neutralităţi binevoitoare, este să nu ajuţi la înarmarea vrăjmaşului meu, căci tu ai ca şi mine acelaşi interes al victoriei, interes material şi moral, şi tu drastic refuzi ? Nu inspiri încredere, d-lor; când vorbeşti aşa şi simţi aşa, iscăleşti dar nu legi sufletele. (Ovaţiuni).

Şi în cestiunile internaţionale, ca şi în cestiunile private ceeace domină este încrederea, este forţa morală şi când tu singur apui, că îţi rezervi putinţa de a trece muniţiuni, cari au să ajute ca să omoare pe soldaţii aliatului tău din a cărui victorie tu vei reuşi

să-ţi faci unitatea naţională, tu eşti pecetluit, ca un om care nu ai suflet şi care n'ai nimic sfânt. (Ovaţiuni prelungite). Şi aceasta o spune el singur.

A mai spus la Cameră, că politica românească s'a definit la 1913 în discuţiunea de atunci din şedinţa secretă de la Senat.

D-lor a fost aşa de puţin secretă în cât d. Brătianu şi-a publicat discursul, este singurul discurs din acea consfătuire secretă care a apărut în „Monitor". Noi am fost mai modeşti deşi eram la guvern, l'am luat ca lucru secret.

Rezultatul este că discursul său este stenografiat, al meu s'a aflat din ceea ce s'a putut da la gazete. Foarte bine tot noi am fost mai modeşti. Ce spunea d. Brătianu care critica guvernul?

Acuza guvernul Maiorescu cel dinaintea guvernului de colaborare de multe greşeli, dar îl mai acuza mai ales de acest lucru, că nu s'a hotărât să intre în război „ori cu unii ori cu alţii". Şi atunci i-am răspuns d-lui Brătianu de pe banca ministerială: ai o concepţie falşă despre ceea ce se cheamă intrarea în război a unui popor. Un popor nu poate să-şi verse sângele ori în dreapta ori în stânga, e ceva inconştiinţa, e ceva în logica istorică, care determină atitudinea unei naţiuni, nu este posibil ca tu guvern să poţi să duci armata unui stat ori în dreapta ori în stânga, după cum întorci butonul de la lumina electrică, cînd vrei să faci lumină îl întorci într'un sens şi când vrei să faci întuneric îi întorci în celalt sens. Ai o concepţie imposibilă. Şi eu explicam de ce noi nu puteam să fim alături de Turci în contra creştinilor din peninsula balcanică, căci ar fi fost un blestem pe întreg trecutul nostru.

De ce amintesc aceasta? Pentru că e caracteristic căci dacă citiţi discursul d-lui Brătianu vedeţi de la început până la sfârşit că se plânge de un lucru, că nu avea lumea încredere în el.

Da, nu avea încredere, şi pot să vă adaog acest lucru: ministrul Engliterei de aci nu-mi era prieten, la un moment dat a scris chiar o mare prostie despre mine la Londra, a spus că a venit ştire că fac agitaţie republicană în Paris. I s'a răspuns din Londra să-şi vadă de treabă fiindcă ştiu mai bine ce fac eu la Paris decât el din Bucureşti. (Râsete).

De două ori a venit la mine şi mi-a spus: sunt însărcinat de Sir Edward Grey să vă întreb: putem să avem încredere când ne promite d. Brătianu, că va intra în război? Sau ar trebui să ne îndoim? In amândocă rândurile i-am spus: aveţi încredere, garantez eu că va intra în război. Aşa înţelegeam eu rolul meu de apărant naţionalist. (Ovaţiuni prelungite). El era guvernul României, el putea să decidă momentul intrărei în război, şi eu îi dădeam certificate de încredere. Dar aceasta nu vă dovedeşte, că el nu inspira încredere? Drept sau nedrept, nu inspira încredere. De ce nu inspira încredere? Pentru că d. Brătianu nu înţelegea că într'o comoţiune ca aceea, nu se poate să fi aliat decât pe deaîntregul. Nu se putea aliat pe jumătate într'o dramă din care puteai să eşi sau desfiinţat, sau crescut — cum am eşit. — Nu era vorba de un război ordinar pentru anexarea unei provincii, era vorba de o împărţire a omenirei, de o transformare totală a lumei, cum a fost la venirea creştinismului, cum a fost la inva-

siunea barbarilor, de oparte o lume, de altă parte altă lume, nimeni nu avea dreptul să-şi aibă sufletul în amândouă lumile, trebuia să-l pună tot într'o singură parte. D. Brătianu n'a simţit aşa, n'a fost un adevărat aliat nici odată. De aceea inspira neîncrederea pe care a găsit-o şi la Paris, neîncrederea de care se plânge, aşa de duios şi pe care a plătit-o şi o plăteşte România. (Ovaţiuni).

Incă o dovadă. V'a spus că tratatul dela Saint Germain conţine două lucruri: cestiunea minorităţilor de care vă voi vorbi imediat, şi robia economică.

Am răspuns prin presă şi am arătat, că nu era vorba de nici o robie economică. In discursul d-lui Brătianu din Cameră, am căutat cu lupa şi nu am mai găsit robia economică. De ce? Fiindcă la Cameră nu poate să vorbească ca în „Viitorul".

La „Viitorul" e lesne: pui titlu, subliniezi cu trei linii groase, întrebuinţezi caractere de un cot şi la sfârşit lumea zice: robie economică. Dar la Cameră, trebue să te explici. La Cameră i-ar fi răspuns Goga: „cum robie economică? In ce constă robia economică"? Că 5 ani de zile România lasă transitul liber, dar cu reciprocitate şi pentru România în alte ţări? Atunci dacă România este roabă la celelalte state şi celelalte state sunt roabe României! Robie reciprocă însă, nu pricepe nimeni. In robie e stăpân şi rob, dar robia în care suntem amândoi stăpâni, aceasta se chiamă fraternitate, nu se chiamă robie. (Ovaţiuni). Robie economică, fiindcă 5 ani te obligi să nu închei tratate de comerţ pe mai mult de 5 ani şi pentrucă te obligi, că dacă în aceşti 5 ani vei da un avantagiu neamţului sau ungurului, sau turcului, sau bulgarului, adică acelora în contra cărora te-ai bătut să le dai aceste avantagii şi aliaţilor tăi. Dar aceasta este o chestiune de pudoare, nu este o chestiune de robie economică!

Cum putea să spună la Cameră, că aceasta este robie economică? De aceea la Cameră a dispărut robia economică. Dar atunci eu întreb: ce încredere să aibă un aliat într'un om de Stat, care vrând să creeze un curent în contra aliaţilor lui întrebuinţează minciuna robiei economice? Şi atunci de ce să vă miraţi d-lor că şi acolo unde avea oarecare dreptate nu-i treceau corfiile?

In lumea aceasta, cel dintâi capital este încrederea pe care o inspiri. Increderea, o inspiri prin sentimentele tale, care apar în toate actele tale; încrederea nu se comandă, încrederea nu se cumpără, încrederea nu se porunceşte. (Ovaţiuni prelungite).

Chestiunea minorităţilor. Liga Naţiunilor

Fac acum d-lor chestiunea minorităţilor. Da, incontestabil aceasta este o ştirbire a suveranităţei. Dar trăim în vremi când se ştirbesc suveranităţile. Ce este „Liga Naţiunilor?" nu este ştirbire de suveranitate? Şi de ce nu ne plângem noi atât? Că „Liga Naţiunilor" n'a fost făcută şi mai puternică şi cu mai mare ştirbire de suveranitate. Nu am cerut noi toţi o armată comună a „Ligei Naţiunilor" care să poată să impună respect acelora cari ar mai voi să turbure pacea? Sau să nu primească judecăţile ligei? Nu este aceea, cea mai grozavnică dintre ştirbirile de suveranitate? Şi ne grăbim, că nu s'a ajuns până a-

colo cu „Liga Națiunilor". Omenirea numai vrea război, aceasta este adevărul; omenirea are să aleagă între pace și revoluț unea socială. Europa de astăzi nu poate să-și plătească luxul unui război ca acela din care am eșit, fără ca să desființeze cu desăvârșire opera civilizațiunei de veacuri, fără ca să ne întoarcem la barbaria primitivă. Și bieții oameni, cu relativitatea capacității omenești, caută mijloacele ca să împiedice războiul pe viitor.

Unul din aceste mijloace, d-lor a fost „Liga Națiunilor", știrbirea de suveranitate. Dar această știrbire de suveranitate prin garantarea drepturilor minorităților, nu se întinde la toată lumea, s'a întins numai la opt state — trei învinse, cinci victorioase — state cu trecut, unele din ele strălucit. Nimeni nu poate să zică, că Austria cu Viena ei cu 5—600 ani de domnie habsburgică, care la un moment dat stăpânea situațiunea Europei, este o parvenită. Nimeni nu poate să zică, că Ungaria maghiară nu are și ea un trecut glorios.

Nimeni nu poate să zică că Polonia lui Sobieschi nu are un trecut frumos, nimeni nu poate să spună că Boemia nu este una din țările cele mai civilizate și nu reprezintă o forță mare în lume; nimeni nu poate să spună, că Grecia, dacă n'ar fi decât suvenirurile ei, nu este o forță morală în lume. Ei bine toți aceștia, cu sârbii și noi, suntem supuși la regimul minorităților. Pentru ce la noi opt s'a impus garantarea minorităților? Origina lucrului este foarte simplă, d. Brătianu putea să o cunoască. Oamenii ne mai voind război, ei au căutat, s'au întrebat, cari au fost cauzele războiului?

In afară de ambițiunile Suveranilor și sgomotul clicelor militare, a fost oprimarea naționalităților, a fost opresiunea din Turcia și din Austro-Ungaria. In schimb, oamenii văd în Elveția naționalitățile trăind fericite unele lângă altele și fără opresiune reciprocă. A fost aici o mare cestiune de ideal, nu o cestiune de afaceri cum s'a voit să se zică. Și-au închipuit oamenii, că statele cele noui să fie Elveții, iar nu Austro-Ungarii, să fie țări în cari să trăiască minoritățile etnice cu drepturile lor. E posibil, nu e posibil, este o altă cestiune. De aci tendința de a găsi ceva, de a găsi un mijloc prin care luptele între naționalități să înceteze. Se putea evita această știrbire de suveranitate? Sau în tot cazul se putea reduce așa în cât să fie mai puțin jignitoare decât în forma în care s'a iscălit? Da, se putea. Era un mijloc, unul singur, era blocul micilor state înainte de deschiderea Conferinței. D. Brătianu se plânge în toate discursurile d-sale, că România n'a fost tratată ca stat independent. Amintea la Cameră cuvintele lui Venizelos care i-a zis: dar noi nu suntem state independente. Dar d. Brătianu n'a spus tot la Cameră; să vă spun eu toată vorba lui Venizelos. Cretanul nu a spus numai atât. I-a spus: d-le Brătianu, te plângi că pendente? Nu suntem state independente? Nu suntem state independente. Deosebirea dintre mine și d-ta este, că eu știu că nu sunt reprezentantul unui stat independent și dta nu știi lucrul acesta. Aceasta este toată deosebirea. Și a mai adăugat înțeleptul de la Creta: era un mijloc să fim state independente, era blocul dintre

noi, bloc care se alcătuise înainte de venirea d-tale și pe care d-ta nu l'ai vrut. Nu te mai plânge că nu suntem independenți, căci d-ta n'ai vrut să fim independenți. (Ovațiuni).

Atât adevăr era în aceste vorbe în cât d. Brătianu a spus la Cameră: am cercat târziu de tot să refac blocul, dar n'a vrut Serbia. Ba bine că nu. Pe de o parte d-ta nu vreai nici un mijloc pacific prin care să ajungi să ai o controversă, de care voi vorbi data viitoare, dintre noi și Serbia, pe de altă parte vreai să faci bloc cu ea. Nu se poate toate în lumea aceasta, trebue să-ți alegi. Lucrul nu se putea face fără sacrificii. Blocul te-ar fi apărat în contra clauzei minorităților dacă-l făceai la vreme. Afirm aci, că în acest caz, clauza minorităților ar fi fost de o subțirime aproape eterică.

Trebuia să faci blocul, dar ca om cuminte trebuia să te gândești la bloc nu la spartul târgului, trebuia să te gândești la bloc de mult și să vii la Conferință cu blocul încheiat, cum m'am gândit eu în August 1918. Dar atunci nu mai puteai să scrii la „Viitorul" că Take Ionescu este trădător.

O VOCE: El e trădător.

D. TAKE IONESCU: Nu-i zic trădător d-lor, nu-l zic, îl zic: incapabil. (Ovațiuni prelungite). Vă mărturisesc d-lor, că pentru mine au fost zile, cari pe altul l'ar fi amărât, căci de sigur, multă lume în bună credință m'a crezut trădător. (Protestări generale). În adevăr, dacă nu m'a crezut trădător, m'a crezut poate, că am făcut o greșală; multă lume m'a crezut poate că războiul — cum să zic? — suferințele războiului, m'au redus intelectual (Râsete). Nu vă miraţi! s'a trimes de aici despre mine această vorbă și în Englitera și în Italia. Întrebați pe Titulescu: când s'a dus la Roma, venise vorba de mine într'un cerc în care era și Nitti, cu care din fericire mă întâlnisem la Paris și căruia îi făcusem o frumoasă impresiune, un italian a spus: ce păcat, că Take Ionescu este ramolit. (Râsete). Înțelegeți bine că n'am dus eu cearcă asta, trebue să fi venit dela Iași.

D. G. DOBRESCU: Marea Generalul Iliescu.

D. TAKE IONESCU: Cunosc marca, este alta. Norocul a fost că înainte de a protesta Titulescu a protestat Nitti: „cum ramolit? L'am văzut și am vorbit cu dânsul" și mi-a făcut Nitti un elogiu, în cât Titulescu n'a mai avut nevoie să protesteze. (Râsete). Dar la Londra nu era tot așa? Credeți-mă pe cinste, că în Iulie 1918 am fost supus fără să știu, la ce fel de examen mintal aproape o oră!

D. GH. DOBRESCU: Același caz mi s'a întâmplat mie cu generalul Cristescu, cu care călătorind în tren între Ploești și Buzău, mi-a spus, că a auzit că d. Take Ionescu este pe cale de ramolisment. Fiindcă mi se spusese lucrul din sursa generalului Iliescu, de aceea am zis: marca generalul Iliescu.

D. TAKE IONESCU: D. Brătianu nu putea să facă toate politicele de odată. N'a făcut blocul, n'a vrut să facă blocul, n'a putut să facă blocul, în modul cum a luat-o, n'a putut să scape de clauza minorităților.

Totuși, d-lor, ar fi avut mijlocul să o îndulcească mult, în două rânduri. Odată i s'a comunicat oficios d-lui Brătianu, la Paris: care sunt intențiunile d-tale pen-

ţru minorităţi şi pentru Evrei?

Ce ocaziune strălucită era să răspundă: Am de gând să le dau aşa în şcoală, aşa în biserică, etc. şi Conferinţa ar fi luat act de declaraţiunea României. A răspuns rece şi ţinţeşat. Ocaziunea s'a pierdut.

A doua oară, a spus-o singur în Cameră, că i s'a cerut să discute drepturile minorităţilor, până nu se isprăvise tratatul. Ar fi obţinut multe schimbări. Eu mă obligazem chiar mai târziu să obţin să se modifice cinci articole, s'au modificat numai două, fiindcă, recunosc, trecuse vremea, dar atunci se putea mai mult. D. Brătianu a refuzat, fiindcă nu admitea principiul.

Fireşte, d-lor, dacă nu admitea discuţiunea, cum era să se îndulcească lucrurile? Şi acum îi pare rău că s'a modificat preambulul şi a declarat în Cameră că era mai bine să nu se modifice preambulul, că nu este bine că s'a pus acolo stipulaţiunea că cu consimţământul României, din plină şi independenta ei voinţă, primeşte oricare luoru, şi că ar fi preferit să rămână aşa cum s'a impus României cu violenţă.

Aceasta este, d-lor, politică de om de Stat? Aceasta este politica, pe care poate să o aprobe cineva? Toate acestea, pentru ce? Ca să poată să spună bieţilor oameni, cari au luat puterea în condiţiunile cele mai grele, în care se poate s'o ia cineva, care au făcut un serviciu — căci este un serviciu ce mare l'a făcut Vaida — ca să primească guvernul ca să încheieze pacea când se împlinesc luni de zile în contra ei, şi să-i acuze că provoacă pierderea demnităţei României. Să condamni chiar îndulcirea care vă adus la tratat! Aceasta, daţi-mi voe să vă spun, că trece peste marginile a ceeace este tolerabil. (Ovaţiuni prelungite).

D-lor, dar de ce d. Brătianu în toate chestiunile acestea, aşa a nimerit-o? Pentrucă a pornit dela început cu ideia fixă. Ideia lui fixă a fost tratatul dela 1916 şi integralitatea lui, de care voi vorbi rândul viitor, dar este ceva, care ţin să stabilesc astăzi.

Nu este adevărat că Aliaţii au ales momentul intrărei noastre în războiu

D. Brătianu spune că momentul intrărei noastre în războiu l'au ales aliaţii. Nu este adevărat, absolut nu este adevărat! In Aprilie sau în Mai 1915, tratativele lui cu aliaţii erau isprăvite. Obţinusem tot ceeace ceruse din punctul de vedere teritorial, tot ceeace ceruse. Şi atunci, d-lor s'a redactat chiar tratatul, şi trebuia să urmeze imediat intrarea în războiu.

Tocmai atunci a început să-i gonească pe Ruşi, cum ştiţi că-i gonea Mackensen, din Galiţia, cea mai tristă retragere care s'a cunoscut, din care s'a tras mai târziu şi revoluţia din Rusia şi toate păcatele; nouă ne-au adus Basarabia aceste păcate, dar omenirii întregi au adus numai rău şi pagubă.

Şi atunci d. Brătianu — şi a avut dreptate — a zis: nu pot să mai intru în războiu, acum în momentul acesta, dar cum m'am angajat faţă de aliaţi, eu îmi dau demisiunea.

S'a produs o discuţiune; pe cât ştiu Toma Stelian l'a strâns mult cu uşa. Atunci cu Filipescu împreună am alergat la Costinescu şi l'am rugat să scape situaţiunea, căci d. Brătianu vrea să treacă

mâna d-lui Ferechide şi noi grozav mirosseam după d. Ferechide un minister Maiorescu, adică îngroparea politicei noastre naţionale.

Noi opoziţiunea, Filipescu şi cu mine, ne-am dus şi am rugat pe Costinescu să facă tot posibilul ca să rămână Brătianu la guvern.

S'a dus Costinescu din legaţie în legaţie şi ne-am dus şi noi din legaţie în legaţie şi ne-am pus din noui garanţi — iarăşi garanţi — şi am rugat să se amâne intrarea în război, să lase pe d. Brătianu pentru mai târziu, că nu este rea voinţă, dar că în acel moment nu putea.

Vasăzică nu este adevărat că au ales aliaţii momentul. A venit însă toamna lui 1915, când au cerut aliaţii să intrăm în război, când s'a făcut marea ofensivă în contra Serbiei, când Venizelos aştepta cuvântul nostru ca să intre şi Grecia, când Regele Tino nu îndrăznea încă să trădeze poporul grecesc, cum l'a trădat mai târziu, când Bulgarii nu aveau de cât 300 de cartuşe de puşcă, când Turcia sta prost şi atunci ni s'a cerut să ne mişcăm, pentru aceasta s'a inventat şi expediţiunea de la Salonic, la invenţia căreia am jucat şi cu un rol. Când voi publica schimbul de depeşi cu Lloyd George, veţi vedea că nu depeşam numai lui Brătianu în momentele de durere; depeşi secrete am trimes multe, cerând pentru România multe lucruri. Le am pe toate şi le voi publica pe toate. Atunci noi ca şi aliaţii am voit cu orice preţ intrarea în război.

Am făcut demersuri împreună cu Filipescu, am făcut demers şi la Rege, am lăsat şi un mic memoriu, iscălit de noi amândoi, cei cari eraţi în „federaţie", ţineţi minte ca excitaţiune era atunci.

D. Brătianu n'a vrut cu nici un preţ. A pus d. Brătianu o condiţiune irealisabilă, a cerut în prealabil să aducă aliaţii 400 de mii oameni la Salonic şi după ce îi vor aduce atunci să intrăm în război.

Mi-aduc aminte că spunea ministrul Franţei: Dar, d-le Brătianu, dacă nu intraţi, o să fie tăiată linia dela Salonic, rămâneţi izolaţi de noi. Şi d. Brătianu: „Când voi intra în război, cu sabia voi restabili comunicaţia cu Salonicul" (Râsete).

Nu inventez nimic.

Aşa nu s'a intrat în 1915 toamna, când ne cereau aliaţii.

Dacă nu s'a intrat în 1915, putea oare să mai treacă şi 1916 fără să intrăm în război?

Când am intrat noi? Dupăce Brussilov începuse ofensiva lui strălucită, care s'a stins după o lună, dar care a fost strălucită o lună de zile. Atunci a cerut Franţa să intrăm în război odată cu începutul ofensivei lui Brussilov, şi aşa a iscălit generalul Rudeanu o convenţie la Paris. A fost dasavuat din Bucureşti şi România n'a intrat decât peste o lună, când Brussilov fusese oprit.

Dar generalul Alexiev a spus: Acum or nici odată. Adevărul este că Rusia nu vrea ca noi să intrăm în război, şi dacă au fost întârzieri în venirea Ruşilor, este că Cartierul General rusesc nu dorise intrarea noastră în război, că Franţa şi Anglia a impus Rusiei ca să intrăm noi în război, căci nu vrea generalul Alexiev să-şi sporească frontul cu o mie de kilometri pentru cele 23 de divizii ale Românilor, mai mult serviciu credea el că îi face neutralitatea României decât deschiderea unui front de o mie de kilometri.

Momentul l'am ales noi.

Dar, domnilor, să ne pară rău poate că s'a intrat în August 1916? Nu, domnilor, să fim fericiți că s'a intrat în August 1916, căci dacă nu se intra atunci, nu se mai intra nici odată. Când am fi ajuns la revoluțiunea rusească din iarna anului 1917, când am fi văzut în Aprilie, Mai, în primăvară, căci nu intri iarna în război, descompunerea care începuse în armata rusească, n'am mai fi intrat în război și s'ar fi petrecut această anatimă că sau România Mare s'ar fi făcut fără concursul României, adică o pomană care ni s'ar fi acordat sau România Mare nu s'ar fi făcut și am fi fost blestemul tuturor generațiilor viitoare. (Ovațiuni entuziaste).

România era o țară nenorocită înainte războiului mondial

Iar mă mai înscriu în contra unei alte concepțiuni a d-lui Brătianu. A spus la Cameră că România era o țară fericită înainte de războiul mondial, că avea nu știu câte sute de milioane în Casele Populare.

Nu, domnilor, România era o țară nenorocită înainte de războiul mondial. Eu prelind că în afară de poporul polon, nici un popor nu era mai nenorocit în lume decât poporul românesc.

Eu am simțit din cea mai mică copilărie durerea aceasta că, de câte ori treceam granița, ori unde o treceam, dam peste Români subjugați. Cum să zic eu că eram fericiți, împărțiți în trei stăpâniri, condamnați la viață separată de 1000 de ani pete Carpați, de 100 ani peste Prut? Viață bogată, se poate, viață ușoară se poate; dar viață fericită, mă înscriu în contra, nu este adevărat. (Ovațiuni prelungite).

Ne-am născut în dureri de sute de ani; nu începem să trăim viața cea vie, viața cea adevărată, decât de când Mareșalul Foch, învingător, a putut să semneze armistițiul cu Germania. De atunci datează fericirea noastră, și orice ar veni de aci înainte și orice sfâșieri și orice dureri și orice convulsiuni, le voi regreta adânc, dar tot va rămâne că acum s'a început epoca de fericire a neamului românesc. Aceasta o proclam cu convingere; vreau să intre în toate sufletele și vreau ca orice Român să o propage pretutindeni, că am fost nenorociți și că acum ne naștem la viața cea fericită. (Ovațiuni prelungite).

D-lor, când se discuta la Iași în diferitele Consilii de Coroană din vremea guvernului Averescu, am să le public pe toate, le am scrise, cum intram acasă scriam — când se discutau condițiunile pe care le cerea Germania și se zicea: Dacă vrea să ne la Dobrogea, să reluăm lupta, dacă vrea să ne ia munții, să reluăm lupta, etc. Mă întrebau și pe mine ce cred, și eu ziceam: Nu mă interesează nici munții, nici Dobrogea, nici petrolul, nici grâul. Dacă nu mai mă pot bate pentru Transilvania, atunci nu mă bat nici pentru Dobrogea. (Ovațiuni). Din ziua războiului mondial eu nu mai sunt cetățean al regatului român, eu sunt cetățean al statului român al tuturor Românilor. Din acea zi, oricât îmi trebue accesul mării, eu nu-l cumpăr cu renunțarea mea chiar timporară la România întreagă. Puțin îmi pasă de Dobrogea, de care vorbiți puțin îmi pasă de Carpați, puțin îmi pasă de petrol, de grâu și de banii furați,

ori am România întreagă, ori mă simt blestemat că nu mai am nimic. (Ovaţiuni furtunoase prelungite).

Peste toate aceste lucruri însă, d-lor, d. Brătianu mai vorbeşte de tratat, de România integrală, prin urmare de Banat şi de trădarea mea. Despre aceasta vă voi vorbi Sâmbătă, şi cred că voi reuşi să satisfac şi curioziatea şi interesul dv. (Ovaţiuni entuziaste îndelung repetate).

DECLARAŢIILE
IN CHESTIA BANATULUI

Un eveniment politic. Rezerva de forţe

D-lor, înainte de a continua explicaţiunile asupra politicei externe, pe cari le voi sfârşi Miercuri, cred, că e bine să vă dau seama despre un eveniment politic, care s'a petrecut între cele două întâlniri ale noastre.

S'a făcut apel de către guvern la d. Ion Cămărăşescu unul din membrii partidului democrat, ca să primească ministerul de interne cu drepturile largi de a-şi numi administraţia cum va crede de cuviinţă, cu dreptul de a ridica starea de asediu şi cenzura, şi d. Ion Cămărăşescu a refuzat. (Ovaţiuni prelungite).

Mai ţiu să se ştie, că în primul moment când s'a făcut apel la d. Cămărăşescu, d-sa a venit la mine să mi spuie. (Ovaţiuni prelungite) şi că numai cu ştiinţa şi cu autorizaţiunea mea a continuat conversaţiunile cu d. preşedinte al consiliului.

Dar iarăşi ţiu să se ştie, că dacă în gândul d-lui Cămărăşescu era, că se făcea apel la dânsul ca membru al partidului democrat; nu sunt însă tot aşa de sigur, că în gândul acelor, cari făceau apel la dânsul era aceeaşi intenţiune. Ceeace afirm este, că d-sa şi eu, am spus în ce împrejurări d. Cămărăşescu, ca membru al partidului democrat ar fi putut să dea concurs guvernului şi cu ce condiţiuni, condiţiuni cari se pare că nu se puteau primi şi nu s'au primit.

Rămâne însă d-lor, că disciplina sufletească din partidul deomcrat este întreagă... (Ovaţiuni prelungite) că acest partid este aşa de bogat în oameni, în cât se cer ministrii de interne dintre membrii lui, dintre acei a n ai noştrii, cari n'au fost niciodată în guvern, cari n'au fost nici în Cameră, căci nu ştiu ca Ion Cămărăşescu să f. fost vreodată în Cameră.

VOCI: N'a fost. A fost numai prefect

D. TAKE IONESCU: Aceasta trebuie să ne dovedească, că este o rezervă de forţe şi un ca-

pital de onestitate politică, act. (Ovaţiuni furtunoase prelungite), peste care nu se va putea trece cu înlesnire. Cred, că exprim gândul tuturor, aducând felicitările noastre prietenului nostru, nu pentrucă s'a purtat aşa cum eram sigur, că are să se poarte, dar pentrucă i s'a făcut de către alţii oncarea, să i se recunoască meritele lui. (Ovaţiuni furtunoase prelungite).

Politica externă. Chestiunea teritorială

Acum d-lor mă întorc la cestiunea politicei externe.

Nu voi trata astăzi, decât o singură cestiune, rămânând ca Miercuri să termin observaţiunile mele. Tratez cestiunea teritorială.

Ştiţi, că pe această cestiune s'a făcut campania contra mea ca şi cum România cu organele ei oficiale, atunci când întâmpină greutăţi în toate întreprinderile ei, mai avea încă un protes de făcut, procesul meu, care nu fusesem organul oficial al României şi dela care se cerea ceeace nu puteau să reuşească organele oficiale ale statului. (Rîsete).

Iau d-lor, această cestiune de la începutul ei.

Prima învoială dintre România şi unul din aliaţi a fost convenţiunea încheiată cu Rusia în Ioamne lui 1914, de guvernul d-lui Brătianu. Acolo era vorba de neutralitatea binevoitoare a României. In schimb Rusia recunoştea României dreptul să ocupe teritoriile din Austro-Ungaria locuite în majoritate de români. Nu era nici o hartă nici o precizare, era doar vorba de locuite în majoritate. Se mai spunea că în Bucovina o comisiune mixtă ruso-română va hotărî pe baza principiului etnic partea românească a Bucovinei.

Aceasta era învoiala dintre România şi Rusia. Când mai târziu, spre sfârşitul anului 1914, s'au început discuţiunile între România şi Antanta, nu asupra neutralităţii binevoitoare, ci asupra participării României la războiu, când numai era vorba, de un drept al României ca să ocupe, ci de o obligaţiune a Antantei ca să asigure României, ceeace este altceva, căci războiul se poate câte odată sfârşi prin victorie, fără ca să ai timpul să ocupi nimic din teritoriile pe care le revendici, s'a pus din nou discuţiunea. Discuţiunea urma între guvern şi aliaţi, fără ca noi, opoziţiunea naţionalistă, să fim puşi în curent. Mai târziu am aflat, tot în iarna anului 1914—1915 — şi voi spune imediat în ce împrejurări — că discuţiunile dintre România şi Puterile Antantei în privinţa teritoriului, întâmpinau două greutăţi: una în Bucovina şi alta în Banat.

Greutatea din Bucovina se baza pe aceasta, că, după cum vă spusei, convenţia cu Rusia zicea că în Bucovina o comisiune mixtă ruso-română va face împărţirea după principiul etnic. Pe atunci se credea că din spoliile Austriei, partea ruteană a Galiţiei va cădea Rusiei.

Rusia cerea să se mențio aceeași formulă

Guvernul român, zicea: Nu, aceasta a fost cândva vorba de

neutralitate; când eău vorbă însă din participare la războiu, cerem Bucovina în întregimea ei istorică, sau cel puțin Bucovina până la Prut, ceeace însemna renunțarea la acel colț — dacă aveți harta în ochi — care trece peste Prut înaintează până la Nistru, e bucată de pământ foarte bogată, reprezentând mai puțin de 1/6 din teritoriul Bucovinei.

Și dacă eu nu aprob argumentul acesta că, la neutralitate, cer mai puțin și când mă bat cer mai mult, un argument cam de bazar, căci dreptul nu atârnă de ce pui la mijloc, ci atârnă de ceeace este legitim, să fiu, era însă un alt argument, un argument serios, argumentul ca independent de orice considerație etnică, Prutul trebuia să fie hotar între noi și Rusia și în Bucovina, după cum era atunci hotar dela Reni până în Bucovina.

Problema Banatului

Discuțiune era și în Banat. În Banat discuțiunea se punea așa. În Banat, dintr-o populațiune de 1.560.000 de locuitori, sunt 600.000 de români și sunt și 280 mii de Sârbi; restul Germani și Unguri. Dacă aceste populațiuni ar fi risipite pe suprafața Banatului într'un chip omogen, atunci problema ar fi, pentru că Românii față de Sârbi reprezintă doi la unu, dar nu este așa. Risipirea populațiunilor, deși nu este regulată, este totuși neomogenă, căci inconiestabil Românii în masele lor compacte, convergează în spre Răsăritul Banatului formând centrul cel mai compact al Românilor de peste munți; pe când coloniile sârbești convergează spre Apusul Banatului, spre Tisa, mai ales spre colțul unde Tisa se unește cu Dunărea. În războiul mondial și Românii și Sârbii sunt tot aliați ai Antantei, și astfel și cererile unora ca și ale celorlalți trebue să găsească o ascultare simpatică.

Tot așa de important era faptul că Belgradul care fusese sub tunul Semlinului, ar fi căzut sub tunul nostru dacă Sârbii erau eliminați dela împărțirea Banatului.

La argumentul nostru că Dunărea a fost și trebue să rămână hotarul etern între noi și Serbia, se răspundea: Nu este exact că Dunărea este hotarul definitiv între România și Serbia. A fost hotar; dar în ceasul când se va desmembra Austro-Ungaria, regatul sârb se va urca, cum s'a și urcat.

De asupra Savei, și de asupra Dunărei spre nord.

— Așa s'a și întâmplat d-lor, — se va urca pe tot lungul malului drept al Tisei, până dincolo de Subadka astfel, că hotarul dintre România și Serbia nu va mai fi Dunărea chiar dacă România ar avea Banatul întreg, ci ar fi Dunărea și Tisa. Tisa mai ales ar despărți România nouă de Serbia nouă. Așa, că marele nostru argument al Dunărei, în noua alcătuire geografică numai avea rațiune. Așa se discută între noi și aliați, noi însă opoziția nu știam nimic. Într-o zi mă duc la d. Costinescu. D. Costinescu, Filipescu și cu mine formam un trio, care ne angajasem încă dela Sinaia, la început să împiedecăm intrarea României în răz-

boiu alături de Austria și Germania, pe urmă să împingem la intrarea României în războiu alături de Antanta. Și pot să recunosc încăodată în public, că Emil Costinescu a fost un mare luptător pentru cestiunea națională. (Ovațiuni prelungite). Am trăit cu el zi cu zi, ceas cu ceas, și pot să afirm, că orice ar fi făcut omul acesta în viața lui politică nu număra, că dela August 1914 Emil Costinescu a fost un mare român, a muncit absolut fără niciun interes și că ne-a fost nouă în acțiunea noastră de un imens folos căci el era înăuntrul guvernului. Adaog, că atunci când unii dintre noi — disperați că d. Brătianu se codește, s'au gândit să sugereze lui Emil Costinescu ideia unui guvern național — și în momentul acela și d. Marghiloman, pretindea că vrea, cel puțin credea Filipescu că-l adusese să vrea, sub președenția lui Costinescu, Costinescu categoric ne-a spus: aceasta nu, căci în ziua în care eu aș primi să moștenesc pe Brătianu, s'ar zice, că toată acțiunea mea națională a fost, fiindcă vream eu președenția consiliului și n'ar mai avea valoare morală, eu sunt servitorul ideei dar fără nici o preocupare pentru mine. Ducându-mă, — cum vă spuneam mă duceam deș — la Costinescu într'una din zile l'am găsit cu atlasul deschis și mi-a arătat punând degetul pe colțul de jos al Terontalului: „uite aci e isvorul tuturor greutăților noastre de azi al tuturor nenorocirilor noastre viitoare. Brătianu nu vrea să intre în războiu, fiindcă aliații îi refuză Banatul integral și Cernăuții. Îl susțin în cestiunea Cernăuților, greșește în cestiunea Banatului integral, — ar fi bine ca acum să facă o tranșeție eftină, căci eu vă propovăduiesc, vom plăti scump această încăpățânare, va veni ziua în care o vom plăti.

M'am consultat cu Filipescu, cunoștea și el cum cunoșteam și eu foarte bine trecutul cestiunilor naționale, și i-am dat dreptate lui Costinescu. Vedeți ce ușor mi-ar fi să nu vă o spun — nu este așa? — dar eu nu vreau să ascund nimic. Și de ce i-am dat dreptate? Am judecat împreună așa: nu numai, că noi vrem războiul cu orice preț, că noi nu înțelegem să jertfim unitatea națională pecuntru un colț din Banat, dar ne-am zis: sârbii sunt în războiu, sârbii au pretențiuni de toți cunoscute asupra unei părți a Banatului, și ei sunt aliați și noi suntem aliați și nu va fi cu putință că unul din aliați să fie pe d'antregul sacrificat celuilalt aliat. Dacă astăzi facem partea focului, va fi mult mai mică decât aceea pe care ne vor impune-o evenimentele viitoare, și va fi mult mai onorabil pentru noi să ne înțelegem, decât să fim vreodată învinși de sârbi, căci este rău să fii învins chiar de fratele tău, chiar de cel mai mare prieten al tău! Așa era judecata noastră.

A aflat d. Brătianu, că și noi credem ca d. Costinescu și într'o zi mi a spus: Domnule Ionescu, eu vreau Banatul integral, nu intru în războiu fără Banatul tot orice s'ar întâmpla, e nu intru și te desfid pe d-ta să vii la o întrunire publică cu mine, eu să susțin Banatul integral și d-ta să spui că te mul-

ţumeşti cu mai puţin! Toată lumea mă va aplauda pe mine. I-am răspuns: Desigur; dar dacă eu merg mai departe decât d-ta şi cer peste Banatul integral şi Crişana integrală, totul până la Tisa, atunci mă va aplauda pe mine mai mult decât pe d-ta, aceasta nu ar dovedi însă că am făcut eu mai bine, căci nu aplauzele dela întruniri dovedesc simţul de prevedere al omului de stat.

Trecutul istoric al Banatului: Cele două şcoale

De ce d-lor, vorbiam aşa? Cunoşteam şi eu trecutul istoric al nostru, cred, mai bine decât d. Brătianu, şi iată ce ştiam eu din trecutul nostru istoric. Banatul şi cu Oltenia sunt colţurile de pământ cele dintâiu colonizate de Romani, acolo au călcat întâi legionarii romani, acolo este leagănul naţional tăţii noastre, nu poate, deci, să nu ne fie scump. Dacia Traiană, cea veche, aşa ne am obişnuit noi cu dânsa: Dunărea, Nistru, Tisa, aceasta este cadrul Daciei-Traiane. Istoria, însă, d-lor, a transformat Dacia Traiană aşa cum se crease de la început. De unde Nistrul este ocupat de poporul român într'un chip temeinic, aşa de temeinic în cât 500.000 români au trecut dincolo, pe malul stâng al Nistrului; de unde Dunărea este ocupată temeinic de poporul român, aşa în cât mai pe tot malul drept al Dunării găsim neamul românesc, i-au găsit soldaţii noştri din 1913, se vorbia românește 30—40 de kilometri dincolo de Dunăre, Tisa din împrejurări istorice nu mai este atinsă de neamul românesc aproape nicăeri, afară de două-sate jos, lângă Pancova, aproape de Dunăre; în colo Tisa, în tot cursul ei pe câmpie până în Dunăre, nu este atinsă nicăiri de noi. Ceva mai mult, dincoace de Tisa, dela munţi până la Mureş, este o întinsă câmpie ungurească, unde sunt patru comitate: Hajdu, Sabolc, Solnoc şi Csongrad, care sunt cele mai compacte în maghiari din toată Ungaria: într'unele populaţia ungurească reprezintă 99 la sută, în altele 98 la sută din locuitori.

Iar sub Mureş d'alungul Tisei se află Torontalul unde din 619.000 locuitori, Românii sunt 88.000.

Dacia-Traiană, prin urmare cu toată Tisa drept hotar, nu mai corespunde cu aşezarea etnică a poporului român. Dacia-Traiană cu toată Tisa hotar, de la munte, până la Dunăre, near fi dat peste Carpaţi o populaţiune de ne-Români, mai numeroasă decât populaţia de Români. Aceasta o ştiam şi o ştim cu toţii. De aceea în privinţa hotarului apusean al revendicărilor noastre naţionale, erau două şcoale: Şcoala istorică care cerea Dacia-Traiană cu Tisa dela munte până la Dunăre. Să nu credeţi că şcoala aceasta a murit! Nu. Când eram la Paris, am primit o depeşă — am să o public — a soldaţilor români din Siberia, foşti prizonieri în Rusia, care prin comitetul din Vladivostoc îmi cereau mie să insist ca Conferinţa să dea Românieî hotar Tisa în toată lungimea ei, spunându-mi că ei sunt gata să moară până la cel din urmă pentru acest hotar. Acum,

d-lor, de curând, s'a creiat o societate *Fratia de Cruce*, în care este și d. Amos Francu, unul dintre bărbații foarte distinși de peste Carpați. Această societate are drept scop alipirea la regatul român, nu numai a Banatului integral, dar a Crișanei integrale, adică Tisa întreagă hotar dela munte până la Dunăre, adică împreună cu comitatele cele mai pur ungurești din Regatul Ungar: Hajdu, Sabolc, Solnoc și Csongrad. O școală.

Era și o școală care zicea: zece secoli au schimbat situațiunea poporului român. Pe de o parte nevoia accesului la Mare ne-a trimes peste Dunăre, în afară din Dacia-Traiană, ne-a dus până la Marea Neagră așa că stăpânim astăzi 21.000 klm. p. peste Dunăre, adică în afară de hotarele istorice ale Daciei-Traiane; iar dela Tisa, zece secole ne-au gonit de pe malul Tisei pe o linie mai interioară. Acest lucru l'am găsit de exemplu în cartea lui Aurel Popovici, cel care a fost condamnat la trei ani închisoare pentru Repilică, în *Grosz Oesterreich* unde veți vedea, că el dă românismului un domeniu mai mic decât acel pe care ni l'a dat Conferința de pace dela Paris.

D. I. C. GRADIȘTEANU: Este a lui Kiepert.

D. TAKE IONESCU: Nu, eu vorbesc de harta lui Aurel Popovici.

Am făcut să se publice cele două hărți și veți vedea că conturul este altul, dar în general mai redus de cât cel pe care ni l'a dat Conferința de pace.

Știu, este o mare obiecțiune: una este harta etnografică a românismului într'un stat federal și alta este hotarul care trebuie dat unui stat când numai este vorba de un stat federal, căci atunci mai intră și alte considerațiuni, considerațiuni economice, considerațiuni comerciale, conmului mai puțin decât a dat eu vorbesc acum de o cestiune etnică. Ca cestiune etnică, harta lui Aurel Popovici dă românismului mai puțin decât a dat Conferința de pace dela Paris, puteți să comparați hărțile. Cînd toate lucrurile acestea erau cunoscute noi ne ziceam Filipescu, Costinescu și cu mine că nu vom reuși până la urma urmelor să avem integralitatea Banatului, mai ales că guvernul român nu voia să trateze și cu Sârbii. Ce era de făcut? Era de sigur și dorința noastră de a intra în războiu cu orice preț, nu tăgăduesc, totuși ne întrebăm: ce e mai bine de făcut astăzi? Și răspundem să se facă partea focului la vreme ca să perdem mai puțin. În cele câteva luni cât au durat discuțiunile, ministrul Franței a sugerat două propuneri. Una era să se lase Serbiei un mic colț de pământ, o rază de 30 klm. în jurul Belgradului, căci unul din marele argumente era, că frontaria noastră cu Banatul integral ar fi fost la 800 metri de Belgrad, și d. Brătianu răspundea: Serbia să și mute Capitala. (Râsete). I-a spus ministrului Franței în mai multe rânduri argumentul acesta diplomatic: să și mute Capitala! A doua propunere: să se lase zona de 30 klm. rază, la hotărârea viitorului congres de pace.

D-l Take Ionescu a susţinut pe d-l Ion Brătianu în faţa Aliaţilor

D. Brătianu a refuzat. Atunci oricare ar fi fost părerea noastră, ce aveam noi de făcut? Să susţinem pe d. Brătianu; aşa am făcut. In iarna anului 1914—15 când d. Brătianu îmi cerea să-l ajut, deşi ştia, că eu am altă părere şi o spusesem franc, a mscris preşedintelui republicei franceze cu care întreţin relaţiuni amicale de mulţi ani, o scrisoare pe care i-am cetit-o d-lui Brătianu, după care am păstrat copie, prin care îl rugam să facă tot posibilul, ca să dea României Banatul integral, şi căutam şi eu să argumentez în acest sens. De ce? Eu vream intrarea României în războiu şi cum d. Brătianu zicea: nu intru în războiu, fără Banatul integral, abandon şi Transilvania şi tot şi nu intru în războiu, nu ne mai rămânea de cât să ajutăm şi noi cum puteam. D. Brătianu mi-a propus să mă duc la Londra, căci şi acolo se făceau greutăţi. Eu i-am spus: d-le Brătianu: mă duc, eu mă duc ori unde, eu sunt robul ţărei mele, dar cu o condiţiune: pot să anunţ la Londra când intri în războiu? Mi-a spus: „nu, vreau să fiu liber". Am răspuns: d-le Brătianu, o să mă duc la Sir Edward Grey, englezii sunt oameni practici: — d-ta ceri să-ţi recunosc cutare teritoriu, foarte bine, dar în schimb când intraţi în războiu? Şi eu să-i răspund: vom vedea! Sir Grey o să-mi zică: foarte bine când veţi vedea, vom vedea şi de frontieră, o să mă invite la un dejun şi se isprăveşte socoteala. (Râsete). Oamenii aceia sunt ocupaţi, nu pierd vremea cu ipoteze.

Vara trecută, adică în vara lui 1918 eu pe Lloyd Georges când l'am văzut: trei sferturi de ceas mi-a dat omul, în care i-am explicat toată chestiunea românească, după aceea m'a invitat la un dejun, unde nu era decât Lord Readig, ambasadorul din America şi cu mine. După amiazi la Cameră Loyd Georges a vorbit despre efortul englez, şi m'a citat şi pe mine desemnându-mă — ceeace era mult în August 1918 — ca pe un om de stat *dintr'o ţară aliată*. (Ovaţiuni furtunoase) şi s'a isprăvit; căci, d-lor, nu puteţi să cereţi mai mult acestor oameni, d. Brătianu ştie că acestor oameni nu puteţi să le cereţi ceasuri întregi.

Am declinat oferta d-lui Brătianu. Nu mă duc în Englitera! Ce să caut în Englitera? Eu nu mă pot duce în Englitera decât cu lucruri pozitive, — dar să cer să-mi dea mie răspuns categoric şi eu să rămân liber să mă bat când oiu vrea, asta nu pot! Dacă am răuşit să am în occident oarecare capital, adică să inspir oarecare încredere, este fiindcă ei ştiu că nu mint şi că sunt om serios. Statul Român a crezut că acest capital nu este util, căci, d-lor, pot să vă spun un lucru, pe care l'am uitat de rândul trecut. L'am aflat târziu de tot şi anume că încă din toamna anului trecut, în vremea ministerului Coandă, guvernul englez a comunicat guvernului român prin legaţiunea noastră dela Londra, că ar vedea cu plăcere ca România să fie reprezentată la Conferinţă de mi-

ne. Guvernul român n'a răspuns nici odată, este treabă lui, eu n'am aflat-o decât anul acesta. Dar mă întrebaţi: De ce a făcut guvernul englez aceasta? Pentru că avea credinţă că sunt un om serios. (Ovaţiuni prelungite).

Am scris, nu puteam să mă duc la Londra fără ceva precis. Şi aşa au mers lucrurile până în primăvara anului 1915: Aliaţii nu voiau să consimtă la Banatul integral.

La un moment dat aliaţii au cerut d-lui Brătianu, că cel puţin dacă i s'ar da Banatul integral, să recunoască Sârbilor o autonomie bisericească şi şcolară care să fie garantată în tratatul de alianţă. D. Brătianu a refuzat, a spus la Cameră el singur că a refuzat şi aceasta cerând să rămână lucrul pe încrederea în noi, dar în tratat să nu fie nimic. Prin acest refuz — credeţi-mă — ne-a mai legat o piatră de gât.

Când, d-lor, au început Ruşii să fie măturaţi, cum ţineţi minte că erau măturaţi dela Dunaietz, atunci ne-a venit repede şi Bucovina până la Prut şi Banatul integral. Atunci m'a întâlnit d. Brătianu şi mi-a spus: Vezi că am reuşit? I-am răspuns: Da, ai reuşit, dar ai reuşit într'un moment în care armata rusească este scoasă din luptă! Eu aş fi preferit raza de 30 kilometri din jurul Belgradului în momentul când Ruşii erau călare pe Carpaţi.

Şi azi găsesc că din punctul de vedere al României ar fi fost mult mai bine, cum cred că la August 1916 ar fi fost mai bine un tratat fără Banatul integral, dar cu 300.000 de Ruşi în Moldova, decât Banatul integral numai cu două divizii ruseşti şi cu tot restul de nenorociri, care s'au întâmplat.

În tot cazul, chestiunea se închisese. La August 1916, s'a iscălit tratatul, prin care ni se da Banatul integral.

N'am mai vorbit de Banat, n'am avut când să mai vorbesc de Banat până la 1917 când a venit Albert Thomas la Iaşi.

D. Brătianu a găsit de cuviinţă, să atingă cu Albert Thomas această cestiune şi să-i spună: ştiu, că în occident şi la Petrograd ni se fac greutăţi, — ajută-ne. Tratatul se iscălise, de mult dar d. Brătianu simţea, că oamenii iscăliseră de silă şi ştiţi d-voastră, o iscălitură de silă nu în totdeauna are mare valoare. D. Albert Thomas i-a spus firesce, că ne va susţine, cum nu? Era iscălitura Franţei, el era ministru al Franţei. Cum a ajuns însă Albert Thomas la Petrograd, a văzut pe un prieten al meu, îl cunoaşteţi, d. Fermo, şi iată că mă pomenesc cu o scrisoare dela Fermo din Petrograd. El îmi scria textual următoarele:

„Am văzut pe Albert Thomas care, între altele, mi-a spus:

„Ca ministru, firesce, trebue să respect angajamentele Franţei faţă de România, ca socialist însă şi ca prieten al României trebue să vă spun să nu puneţi speranţele d-voastră numai pe aceste tratate, cari nu ştiu dacă vor rezista la Conferinţa de Pace, şi să începeţi de pe acum o propagandă întensă în favoarea drepturilor d-voastră, renunţând la ceeace nu este drept să cereţi, chiar dacă este în tratat".

Aluzia lui era, firesce, la Banat.

Puțin după aceea ne-am dat demisiunea noi miniștrii conservatori și era vorba, ca eu să iau ministerul de externe. D. Brătianu care nu vrea cu nici un preț acest lucru, a văzut pe prietenul meu Greceanu și i-a explicat de ce dânsul trebuia să păstreze și ministerul de externe și președinția consiliului, fiindcă eu nu sunt destul de strașnic față de străini. Își închipuia atunci, mi-a spus-o mai târziu, că Greceanu nu o să-mi spună mie, tot sistemul de a încerca să desbine oamenii.

Având o conversațiune cu d. Brătianu asupra crizei, a venit vorba și despre chestia externă. Iată am notițele mele de atunci, dați-mi voie să vă citesc discuțiunea, pe care am avut-o la 28 Iunie st. vechiu 1917 ora 6 și veți vedea dacă și atunci nu vedeam cu precizione tot ceeace avea să se întâmple.

Iată notele mele:

„Întrerupându-l și spunându-i că situațiunea noastră în lume nu era așa de bună cum o băneia dânsul, a început să-mi facă reproșuri pentru temerile mele.

D. Brătianu se arătă foarte iritat, aproape trăsnit, când i-am relatat ce spusese Albert Thomas, după ce întârise la Petrograd unu a dintre amicii mei. Mă întrebat să-i spun numele persoanei căreia Al. Thomas făcuse această declarație. Am refuzat categoric. I-am adăogat de altfel că și eu aveam aceleași temeri și că este absurd pentru un om serios să își vâre capul într-un sac cu făină ca să nu vadă și să n'audă.

D. Brătianu atunci mi-a răspuns că el nu va ceda nici odată nimic, nici un deget din teritoriile care ne fusese acordate prin tratat. -Iam răspuns că un om serios nu poate să vorbească astfel și că este materialmente imposibil să se știe azi exact ce vom obține.

Atunci d-sa mi-a făcut declarațiunea: „că dacă ar ști că Congresul nu ne-ar da tot ce este scris în tratate, ar refuza să se ducă la Congres". Atunci i-am replicat că aceasta este absurd că nu se va ține de vorbă, și că va merge la Congres pentru a lua cât mai mult va putea.

„Și cum insista zicându-mi că nici odată nu va lucra astfel, i-am adăogat: „Ce, vrei să repeți greșala tatălui d-tale din 1878?"

D. Brătianu: „Tatăl meu a lucrat admirabil în 1878". „Tatăl d-tale a lucrat „abominabil în 1878" i-am răspuns eu".

D-lor, peste vre-o două zile am văzut pe M. Sa și a venit iar discuțiunea asupra politicei externe și a venit Banatul în vorbă. Când m'am întors acasă, mi-am zis: Vorbele sbor, scrisul rămâne, și am scris M. Sale această scrisoare, care, vedeți, nu pot să o inventez, căci originalul este la Rege și scrisorile mele au rămas la Rege.

Pot deci să vă citesc această scrisoare:

Iași, 3/16 Iulie 1917

Sire,

„Nu știu dacă în cursul unei audiențe care a purtat asupra altor subiecte, am dat M. Voastre o expresiune lămurită a celor ce aveam să-i spun în cestiunea Banatului de Sud-Vest. Cred util să mă explic.

„M. Voastră știi care au fost

părerile mele înainte de încheierea tratatelor, căci am avut onoarea să le comunic atunci M. Voastre. Ele erau inspirate din o mulțime de puncturi de vedere, pe care ar fi de prisos să le repet astăzi.

„Odată ce prin tratate s'a garantat României anume revendicări, guvernul românesc nu poate decât să se mențină pe terenul tratatelor; altfel nu se știe unde ar aluneca.

„Dacă am spus M. Voastre, eu și d-lui Brătianu care el întâiu a deschis vorba cu ocazia vizitei d-lui Albert Thomas, temerile mele pentru ceeace se poate ivi, aceasta nu este decât grija despre o greutate posibilă, dar nu vre-un proect al meu de a deschide noi această cestiune.

„Nu puteam și nu pot să nu mă preocup de ceeace se poate întâmpla, când oameni ca Albert Thomas și Miljucof se exprimă cu atâta claritate în defavoarea noastră și ne dau avertismente așa de categorice. A prevedea un pericol și a fi îngrijat de el, nu este a l dări și cu atât mai puțin a-l provoca. Acestea nu sunt singurele mele griji, căci din nefericire știm cum stăm în opinia publică din țările aliate ca și din cele neutre. Beatitudinea orientală provenită, fumătate din ignoranță, și fumătate din prezumție, nu poate fi starea mea de suflet.

„Chiar astăzi dimineață, când citesc că primul ministru englez în depeșa lui către Prințul Lwof menționează Serbia și Belgia și pe noi ne trece în alte țări spoliate, nu pot să nu fiu nemulțumit.

„Adaog, Sire, că astăzi este o imposibilitate să știm care va fi cursul războiului, în ce condițiuni se vor începe tratativele de pace și ce incidente se pot ivi atunci. Observațiunea mea nu se aplică numai nouă, dar tuturor beligeranților, ca Italia și alții, care au scopuri de atins garantate prin tratate.

„M'am îngrijat, când d. Brătianu mi-a declarat, că dacă ar ști că la Congres România nu va căpăta întegral tot ceeace i s'a garantat, d-sa ar refuza să se ducă la Congres. Și i-am spus că nu e cuminte ca un om de Stat să se lege astfel astăzi când victoria încă nu a venit, când fața este pe două treimi întunecată și când nimeni pe lume nu poate prevedea condițiunile în care vor înceta ostilitățile și în care se vor începe negocierile de pace".

Ați văzut ce scriam eu la Iulie 1917. Ce spuneam eu atunci? Un guvern român odată ce prin tratat s'a garantat anume hotare, nu putea decât să-și mențină ceeace i se garantase; dar ca un om de stat să spună, că el nu s'ar duce la congres dacă ar ști, că nu va căpăta tot ceeace este în tratat, aceasta nu este vorbă de om de stat, căci nu putea să se știe în 1917 în ce condițiuni se va termina războiul, în ce condițiuni se vor începe tratările de pace. Și adăugam: aceasta nu se aplică numai României, aceasta se aplică și Italiei, care și ea are tratat. Iarăși adăogăm: îmi trebuie opinia publică universală, căci eu nu pot să stau în beatitudinea orientală de a mă mulțumi numai cu textul unui tratat, fără și cu consimțământul opiniei publice universale. (Ovațiuni prelungite).

Intervenţia Americei în războiu. — Intrarea noastră în Basarabia. — Încheierea păcei separate.

In Iulie 1917 foarte puţini oameni în Europa ştiau că America va intra în războiu efectiv cum a intrat mai în urmă. Eu scrisesem în August 1914 în ziarul *La Roumanie*, că Conferinţă de pace va fi dictată de Wilson şi că Monarhii Europei vor face curte preşedintelui republicei americane. Curtea a fost mai mare chiar decât o prevedeam eu — dar nu puteam preciza. Eu nu puteam şti în Iulie 1917 că America va intra în războiu pe baza a 14 puncte, că armistiţiul cu Germania se va încheia tot pe baza celor 14 puncte ale lui Wilson şi că în cele 14 puncte va fi principiul dreptului de autodeterminare al popoarelor şi înlăturarea tratelor de alianţă sau a tratatelor secrete cum le numea Wilson. Ceea ce puteam să ştiu eu, aceasta este deosebirea între un om de stat şi un cetăţean oarecare, unul vede numai până la un metru altul vedea la 10 metri,—era că costiunea era grea, că pe unde va se va putea sparge, dar cum şi ce fel nu puteam şti la 1917. Ce s'a întâmplat? S'a întâmplat între acea dată şi epoca începerei conferinţei trei evenimente noui, pe care pe câte şi trele trebuia să le ia în consideraţiune omul, care avea să trădeze în numele României graniţele României Mari. Care erau acele trei evenimente?

Intâiu: intrarea Americei în războiu, efectiv încheierea armistiţiului pe baza celor 14 puncte ale lui Wilson, acelor 14 puncte primite de toţi, căci fără concursul Americei, războiul nu se ştie cum s'ar fi terminat; fără concursul Americei, nu se ştie dacă aliaţii ar fi putut să suporte la infinit lupta. In tot cazul nimeni n'a îndrăznit în Europa înainte de conferinţa păcei, să tăgăduiască cele 14 puncte ale lui Wilson. A răs Clemenceau odată zicând: Dumnezeu s'a mulţumit cu 10, de ce lui Wilson îi trebue 14? (Râsete). Dar aceasta era o glumă, nu era un act politic. Concluzia: Wilson lega şi România. Consecinţa: Italia avea prin tratat Dalmaţia şi totuşi nu o va avea, va renunţa singură la dânsa, deşi o avea în tratat. De ce nu o va avea? Italia a încheiat pacea tot pe baza celor 14 puncte ale lui Wilson, deci pe dreptul de autodeterminare pe care Italia n'ar putea nici odată să intre în Dalmaţia.

Al doilea: s'a întâmplat un alt eveniment: noi am trecut în Basarabia, 46.000 km. pe 3 milioane de locuitori dintre cari 2 milioane de români 300.000 a vrei 700.000 străini şi în tratatul nostru de alianţă nu se cuprindea Basarabia. Aşa că după cum Italiei i s'a spus: în tratatul tău de alianţă nu era Fiume şi tu ceri Fiume în afară din tratat, atunci trebue să pierzi Dalmaţia care era în tratat, aşa se spunea şi nouă la Paris. Vreţi tratatul integra?

Dar dacă v'am păcăli şi v'am spune: Atunci retrageţi-vă trupele dincoace de Prut, căci Basarabia nu există în tratatul de alianţă?

S'a întâmplat un al treilea eveniment. Unul era destul pen-

tru un om de stat; — în realitate au fost trei şi delegatul nostru tot n'a înţeles.

Care era al treilea eveniment? Al treilea eveniment era încheerea păcii separate. Tratatul nostru de alianţă zicea la art. 5: Nici unul dintre aliaţi nu poate, nu să încheie, dar nici să trateze pacea, fără consimţământul celorlalţi. N'am avut consimţământul. Pretenţiunea d-lui Brătianu dela Cameră — v'am arătat în şedinţa trecută, o repet şi azi — este absurdă: Scrisoarea celor 4 miniştri dela Iaşi este din Decembrie 1917 şi pacea s'a încheiat la Februarie 1918. Dacă acea scrisoare însemna consimţământul Aliaţilor, pentru ce s'a cerut şi în Ianuarie şi în primele zile ale lui Februarie consimţământul lor?

Nu, d-lor, era scrisoarea acestor miniştri foarte abil redactată şi zicea:

„Dacă şi dacă şi dacă Antanta ar trebui să o considere“.... Or, Antanta ar trebui să considere“ este o părere a patru diplomaţi, nu este un angajament al guvernelor Antantei. Nu poţi să zici că cuvintele acestea „ar trebui să o considere Antanta“ pot fi luate drept o modificare a tratatului.

Vasăzică, d-lor, erau trei fapte fiecare de o importanţă capitală, care, orcărui om de stat îi puteau dovedi cum că nu pe baza tratatului se vor fixa graniţele României, ci pe alte baze: pe drepturile etnice, pe necesităţile economice, căci de strategie Americanii nu dau voie să se vorbească; de-Ate ori cineva întrebuinţa cuvântul strategic, delegaţiunea americană spunea: Noi ne sculăm, noi n'am venit aci pentru strategie, noi nu lucrăm în vedere de război, noi lucrăm în vederea păcii. Şi cuvântul strategie a fost scos dela ordinea zilei. Se putea vorbi de necesităţi economice, se putea vorbi de necesităţi comerciale, de drepturi etnice, dar de dreptul istoric şi de strategie, acest limbaj era absolut exclus, nu avea nimeni voie să vorbească de dreptul istoric sau de strategie.

Pieçând din Iaşi, ce a găsit d. Take Ionescu în apus?

Aşa era, d-lor, situaţiunea. Am plecat din ţară. În ce intenţiuni? V'am cetit scrisoarea pe care am adresat-o Regelui. Cu ce prevederi? Cu prevederile pe care le aveam încă din Iarna anului 1914—1915. Aşa de lesne mi-ar fi să ascund! Nu ascund nimic.

Ce am găsit în străinătate? Toată lumea convinsă asupra a trei chestiuni: *România are dreptul la unitatea ei naţională*, oricare ar fi tratatul ei de pace separată. O singură dată mi s'a tăgăduit lucrul acesta, în colo toţi, chiar, cei care până în ceasul din urmă au fost de părere că România nu trebuia admisă la conferinţa de pace, de acord pentru unitatea naţională. Admiterea la conferinţă a fost mai discutată, ştiu numele celor care erau contra, dar nu vroi să spun. Un lucru însă era sigur: toţi ziceau: Da, se cuvine pentru bravura României. Nici nu vă puteţi în hipul cât au făcut Mărăşti şi Mărăşeşti! *Pentru valoarea României, pen-*

tru sacrificiile lui, poporul român are dreptul la unitatea sa națională.

A doua idee admisă de toată lumea: *Nu în tratat România își va găsi baza revendicărilor ei, tratatul este inexistent,* inexistent prin interpretare literală din pricina păcii separate, inexistent prin interpretare mai înaltă din pricina noului factor, al intervențiunii americane, de care s'a bucurat mai ales România, care era cu sabia în teacă, când pe baza mesagiului lui Wilson Germania a capitulat.

Inexistent și, din faptul, că noi am trecut peste Prut, am unit Basarabia, și așteptăm și astăzi și sperăm să avem în curând confirmarea internațională a acestor uniri.

Mai era un lucru asupra căruia toată lumea era de acord: „Banatul integral nu îl veți căpăta nici odată".

D-lor, să vă spun un incident, ca să vedeți ce generală era părerea aceasta. Un deputat liberal, d. Petrescu-Comneni, care lucrase binișor în Elveția, făcuse un atlas istoric și etnografic al poporului român; primesc scrisoare la Paris să obținem o prefață dela un mare scriitor francez. M'am dus la d. Hanoteaux, foarte bun filoromân, și l-am rugat să facă o prefață. A zis: fac, după ce voiu vedea atlasul. Ce-o să vezi, un atlas, niște hărți. Aș vrea să știu ce hărți, ce vreți? Vrem unitatea națională. Și ce mai vreți? Vrem Banatul integral. A, aceasta este o curată nebunie, o astfel de pretenție cu nici nu o discut. Ca Hanoteaux se gândea toată lumea, și la Paris și la Londra, fără a mai vorbi de America. Nu zic, că era drept sau nu, când cugetau așa, spun care era starea sufletească unanimă. Ce era de făcut atunci? Părerea mea a fost — vom vedea la urmă dacă a eșit mai bine decât ar fi eșit ca părerea mea, că trebuia să se găsească o soluțiune a conconflictului dintre noi și Serbia înainte de deschiderea conferinței, mai ales ca să putem realisa blocul.

Cum se poate rezolva conflictele dintre particulari? Transacțiunea este unul — nu este așa? — arbitrajul al doilea, judecata este al treilea mijloc; iar în conflictele dintre popoare războiul este unul, transacțiunea al doilea, arbitrajul sau judecata este al treilea. In afară de aceste mijloace de a rezolva conflictele numai există nici unul. D. Brătianu a mai găsit unul ce-l voiu lăsa la sfârșit, o să citesc ce a spus la Cameră ca să râdeți.

Războiul cu Serbia era imposibil

Era vreo minte sănătoasă, care să-și închipuiască, că se putea ca noi să facem un război cu Serbia din chestiunea Banatului? Mai ales aduceți-vă a minte, așa cum s'au desfășurat pe urmă evenimentele militare, că noi eram cu sabia în teacă pe când sârbii înaintau din sud și au făcut acea conversiune spre dreapta nu tocmai ortodoxă mi se pare, prin care au intrat în Banat înainte de a intra a casă. Nu este om, care

să cunoască situaţiunea din Iuna, care să pretindă, că era posibil, ca acest diferend să se resolve cu sabia. Imposibil. Ar fi fost o monstruozitate, peste războiul mondial un nou război era o nebunie!

Transacţiunea? Foarte greu! Ei, pretenţiunile sârbilor erau foarte mari. Ei au căpătat mai mult decât ce ar fi trebuit să capete în cea mai favorabilă judecată, şi încă n'au căpătat cât cereau. Prin urmare o învoială directă între noi şi sârbi era mai mult decât grea. Ce rămânea atunci? Erau două soluţiuni: judecata sau arbitrajul. Judecata, cine să te judece? Conferinţa nu este aşa? Conferinţa de pace. Judecata la conferinţă avea un mare cusur pe care aţi văzut în urmă că l'a avut. Conferinţa păcei avea multe chestiuni de rezolvat şi fiecare chestiune, putea să servească de balast într'o altă chestiune. În special sârbii aveau diferend cu noi şi diferend cu Italia şi foarte uşor în judecata conferinţei putea să servească o agravare a diferendului nostru drept balast drept consolare pentru Serbia faţă de hotărîrea despre Italia.

Între Italia şi noi, noi eram vasul de lut şi Italia era vasul de fer, nu numai pentru că Italia este mai mare decât noi, nu numai pentru că Italia ţinuse arma în mână până la sfârşit dar pentru alte considerăţiuni: Italia nu creştea decât cu 1 milion 600.000 locuitori şi noi creşteam cu dublu de populaţiune, prin urmare mult mai lesne să răsbuiască creşterea unuia care-şi dublează populaţiunea, decât altul, care nu la decât 2.000.000 locuitori, la o populaţie de 36.000.000, pe care o avea.

Era o altă consideraţie. Nu să putea intra în conferinţă fără ca să se ştie că tratatul nostru este nul. Dar, până la intrarea în conferinţă, nu era lucrul oficial că tratatul nostru este nul, căci, când a devenit oficial? În ziua în care noi în loc să ni se dea 5 delegaţi, adică egal cu Franţa, Anglia, cum zicea tratatul nostru, nu ni s'a dat nici trei, măcar cât Serbia şi Belgia, ci doi ca Grecia, ca să se arate şi orbilor deosebirea între cel pe care l-a găsit pacea cu sabia în mână şi între cel care din păcate, din nefericire, dintr'o complectă bejanie, pacea l-a găsit cu sabia în teacă. (Ovaţiuni).

Nu trebuia ca soluţia să vie după ce oficial s'ar fi proclamat caducitatea tratatului nostru, când fatal Serbia avea să devie mai exigentă.

Cum ar fi fost soluţiunea diferendului?

Ştiind acest lucru, eu îmi ziceam: nu este decât o soluţiune. Acest diferend, care există, pe care nu l'am creat eu, trebua rezolvat înainte de a şti Serbia cu siguranţă că tratatul nostru este nul; înainte de a putea să fim noi obiect de compensaţie pentru rezolvarea diferendului sârbo-italian, înainte de deschiderea conferinţei pentru a obţine blocul, cu care să ne prezentăm în toate celelalte chestiuni, mai ales în chestiunea Bulgariei, care atunci era foarte susţinută de America. Ştiţi că nici odată America n'a decla-

ai războiul Bulgariei, Bulgaria avea reprezentantul ei la Washington până la sfârșit, și Bulgaria era periculoasă în vara lui 1916 pentru Dobrogea nouă. Pentru a ajunge la bloc nu era decât un mijloc: arbitrajul, și atunci, cu dreptul pe care mi-l da trecutul meu din timpul Acțiunii Naționale, cu dreptul pe care mi-l dă faptul că țara mea era în mâna Nemților, fără să angajez răspunderea nimănui — am cerut nici celui mai intim prieten să mă urmeze — am zis: Eu voiu face blocul. Și am intrat la vorbă și cu Pasici și cu Venizelos și cu Beneș și mai târziu cu Masaric, și am zis: Noi ne vom uni și mai târziu când vor veni și delegații Poloniei — se certau, se aseamănă mult cu noi — ne vom uni și cu ei, și când vom fi un bloc de 75 milioane de locuitori, vom fi o mare putere la conferință. Ideea mea era chiar să mergem mai departe și să cerem a fi a șeasea mare Putere la Consiliul suprem, fiecare fiind între noi trimițând pe rând reprezentantul nostru și poate am fi reușit. (Ovațiuni furtunoase prelungite). Dar dlor, pentru ca să facem blocul, să ne prezentăm fără discuțiuni între noi. Și atunci m-am dus la Pasici, asupra căruia aveam oarecare trecere, căci știți bine că la 1913 erau încolțite rău și Serbia și Grecia de Bulgaria, când le-am făgăduit ajutorul nostru. Știți că am mărturisit în alte împrejurări că eu am promis ajutorul meu lui Venizelos printr-un schimb de depeși, cu 15 zile înainte de a se ivi conflictul armat cu Bulgaria, și că am dat promisiunea fără să comunic nimănui, nici unui coleg din minister, nici Regelui, că am luat această răspundere asupra mea și am reușit de a o aduce la îndeplinire. Aveam deci oarecare drept să vorbesc cu dânșii, le-am făcut — ne-am făcut și nouă, firește — dar am făcut un mare serviciu, când în contra Austriei am trecut noi Dunărea la 1913 (ovațiuni prelungite), rupând-o cu Austria, căci de atunci datează ruptura, și pot să vă afirm că războiul nostru național este copilul legitim al acțiunii noastre din 1913. (Ovațiuni furtunoase prelungite).

În ce a constat „trădarea" d-lui Take Ionescu

M'am întâlnit cu d-nu Pasici și i-am zis: d-le Pasici avem între noi un diferend, nici sârbii d-tale nu sunt destul de înțelepți, nici românii mei nu sunt destul de înțelepți, ca să ajungă vre-o dată la o înțelegere. Ori ce am face, ori amândoi ori unul dintre noi, probabil amândoi, am fi acuzați de trădare. Nu este de cât un mijloc: un arbitraj de o persoană sau două, un arbitraj amical, cu o condițiune: să spunem omului acela, care ar primi, că orice hotărâre ar da el și d-ta și eu ne angajem să susținem că e dreaptă, așa că odiul poporelor noastre să-l luăm pe el nu nenorocitul de arbitru. Mă gândeam la arbitrajul lui Deschanel, sau al unui amic din Englitera. Și Pasici mi-a spus: primesc d-le Ionescu, dar cu o condițiune: dacă

D-ta poți vorbi în numele României, căci astăzi eu sunt delegatul Serbiei; dar d-ta ești un simplu călător, un călător de valoare, dar un călător; dacă îmi dau cuvântul meu, Serbia este legată, iar țara dumitale nu este legată prin cuvântul d-tale. Prin urmare angajamentul meu îl iau în această ipoteză, că d-ta ai reprezenta România. Dacă nu reprezinți România, adică dacă România nu-ți primește politica, eu numai sunt legat. Când câte trei am vorbit cu d-l Balfour, d-l Pasici a ținut să repete: d-le ministru, nu mă angajez la arbitraj de cât în ziua când d-l Ionescu va fi delegat al României, dacă nu este delegat al României, eu n'am luat nici un angajament. La această convorbire era de față și Venizelos.

D-lor această este trădarea mea. (Ovațiuni furtunoase prelungite).

Vreți dovada? Nici odată nici un sârb oficial sau oficios, dar nici unul, nici odată n'a invocat în lupta cu România aranjamentul pe care l-a făcut cu mine. De ce nu l-a invocat? Pentru că n'am făcut nici un aranjament. Fiindcă tot aranjamentul nostru era să încheiem un arbitraj și ca să încheiem un arbitraj trebuia să am mandat de la România. Or, cum nu am avut mandat de la România a rămas un proiect, care nu s'a realizat nici odată și de care — recunosc cavalerismul — sârbii nu s'au servit nici măcar în polemică. Căutați în polemică și nu veți găsi nici o aluziune la ideia ca s'ar fi înțeles cu mine, măcar ca să recurgem la arbitraj. A rămas cestiunea întreagă, n'am încălcat în nimic puterile statului. Delegații României au sosit la conferință rupți de Serbia, în luptă cu Serbia și prin aceasta rupți de toate celelalte popoare mici. Odată cu venirea lor la conferință, rolul meu se încheiase.

Acum când totul s'a consumat, — dacă am fi într'un loc secret aș putea să vă spun, pe ce mă bizui — vă afirm în cinstea mea, și pui garanție viața mea trecută și anii cari mai îmi rămân, că prin arbitraj Serbia nu ia decât jumătate din ceeace a luat de la conferința păcei. (Ovațiuni furtunoase prelungite).

D-lor, dacă aș fi un aventurier aș zice: vă afirm, că aș fi căpătat Banatul integral, vă spun: nu. Dacă aș fi un aventurier aș zice: d-nu Brătianu dacă așa și așa ar fi putut căpăta Banatul integral, vă spun: nu. Sfântul Paul dacă ar fi revenit pe pământ, nu putea să dea României Banatul integral. Nimeni pe lume, o repet, nimeni pe lume n'ar fi putut să dea României Banatul integral. Ar fi putut poate să ne dea Crișana toată, ce poftiți, Banatul integral nici odată.

Intr'o zi a venit la mine d. Victor Antonescu după sosirea d-lui Brătianu, în altă zi a venit un alt delegat al României și mi-a zis: să ne punem la lucru împreună ca să scăpăm Banatul integral cedând

Dobrogea Nouă, să oferim Dobrogea Nouă bulgarilor...

Serbia în schimb să ia Vidinul până la Lompalanca şi noi Banatul întegral. Le-am spus: Nu mai faceţi nebunia să vorbiţi aşa căci eu, care cunosc pe Sârbi, vă spun că nu vor primi nici odată, iar Conferinţa va crede că noi nu ţinem la Dobrogea Nouă şi vom risca să avem greutăţi în Dobrogea Nouă. (Ovaţiuni furtunoase).

De ce vorbiam aşa ? Fiindcă ştiusem să văd, fiindcă ştiam să văd, fiindcă nu băgasem capul în pernă ca să nu văd. Şi, care era datoria mea? De ce eram acolo ? De ce mi-aţi dat încrederea atâţia ani ? Şi azi, de ce îmi daţi toată încrederea? Pentru că în totdeauna am ştiut să văd mai departe, am putut să văd mai departe (ovaţiuni furtunoase prelungite, îndelung repetate).

Ce s'ar fi putut căpăta în Banat prin arbitraj

Vă afirm, că linia de drum de fer Temişoara Baziaş, cu o rază mare spre Apus, până la Ajibunar — cei care sunt de prin Banat aci pricep mai bine decât ceilalţi — ne ar fi rămas, şi că gura Mureşului ar fi fost a noastră, că probabil, chiar în hotarul din spre Ungaria am fi eşit mai bine, de cât am eşit, ghinia de exemplu ar fi azi în mâinile noastre.

Dar ce legătură între hotarul Banatului şi cel din Crişana? Mare legătură! Dacă intram în conferinţă cu chestia Banatului rezolvată prin arbitraj, eu nu eram în luptă de cât cu vrăşmaşii numai eram în luptă şi cu aliaţii. (Ovaţiuni furtunoase). Credeţi d-voastră că este tot una să te duci la oamenii care erau aliaţi şi judecători în acelaş timp, şi să le pledezi, să le ceri, să le arăţi şi în contra aliaţilor. (Ovaţiuni furtunoase,? Nu, d-lor, cine a fost în Apus ştie că sârbii se bucurau de o atmosferă morală extraordinară. Apoi, dacă n'ar fi decât faptul că, atâta timp cât ţara lor a fost invadată, printre ei n'a găsit complici invaziunea, ca să-i facă prefecţi! (Ovaţiuni!) Dacă n'ar fi, domnilor, decât faimoasa retragere până la Adriatica, unde mergeau miniştri şi regele pe jos în râpele şi zăpada Albaniei! Dar ce sunt eu de vină dacă ei aveau această autoritate morală?

Eu sunt răspunzător dacă în lumea întreagă sârbii aveau o situaţie morală pe care numai cei cari au fost în Apus o pot cunoaşte?

Dar omul de stat trebue să ţină socoteala de toate faptele, şi eu găsisem în Occident în jurul Serbiei aşa atmosferă morală, încât orice conflict ar fi avut cineva cu ea dina ntea conferinţei, era bătut dinainte.

Mai era un lucru pe care nu-l vream. Am o mare mândrie naţională şi mândria mea naţională este de ordin moral. Eu nu vream să fim învinşi de sârbi, eu care doresc alianţa cu sârbii şi sunt sigur că o să ajung să o fac. (Ovaţiuni prelungite), eu care vream ca o prietenie seculară să nu fie prin nimic întreruptă, când mă întrebaţi dacă primeam să fiu bă-

tat de ei, zic: Nu, d-lor, bătut nu vreau să fiu. Este mare durere sufletească când ești bătut! Eu nu vream, ca sârbilor să le vină trufia, că ne-au învins într'o luptă de 10 luni de zile dinaintea lumei, nici nu vream la noi românii resentimentul că am fost bătuți de sârbi. De aceea dacă nu puteam să fac cu ei război — și nu puteam — preferam arbitrajul amical în locul certei de un an de zile în care noi am fost învinșii și ei au fost învingători!

Eu după cum vă spuneam, regret că tratatul s'a iscălit după ultimat-um, cred că era mai demn să-l iscălim înainte de ultimat-um; tot așa vă spun, că dacă mă doare în cheatiunea Banatului, mai mult mă doare, că l-am căpătat cu sila, în loc să-l fi căpătat printr'un arbitraj amical care nu lasă urme după dânsul.

D-nul Brătianu n'a vrut politica d-lui Take Ionescu

D. Brătianu însă n'a vrut politica mea, și s'a pus pe treabă, foarte bine. Din prima zi însă, spune d. Brătianu, mărturisește, din prima zi a avut decepțiuni. Din prima zi a văzut, că tratatul din 1916 nu se consideră, din prima zi a văzut că nu are trecere.

Ce ar fi făcut omul cu minte în asemenea împrejurări?

Omul cu minte și ar fi zis: va să zică nu pot să mai capăt Banatul integral, și atunci una din două: ori eu plec să vie alții, fiindcă eu reprezint integralitatea ori dacă rămân, caut e ăcapăt ce e mai bine.

Nu, d-lor n'a vrut așa, a rămas acolo și a rămas cerând mereu ceeace nu putea să capete. Rezultatul a fost, că a fost știrbit pe toate părțile, afară de Bucovina unde i s'a dat mai mult decât în tratatul de alianță, căci i s'a dat și colțul de sus, care nu era în tratatul de alianță într'adins, ca să-i arate că nicăeri frontiera nu este aceea din tratat, nicăeri. Era ca un fel de hotărîre să se dovedească, că nu e tratat.

De aceea frontiera dată de conferință nu este nicăeri cea din tratat, ori mai mult ori mai puțin. Totul îi spunea: „nu e tratat"; și el mereu: „ba, tratat".

A venit d-lor ceasul când a început comisiunea să discute frontiera în afară de tratat, d. Brătianu a spus la Cameră, că aceste discuțiuni nu-l interesau. Cum nu-l interesau? Soarta zecilor de mii de Români din Banat, cari au trecut la sârbi în plus de ceeace ar fi trecut dacă d. Brătianu discuta și ipoteza împărțirei, sufletele acelor români nu atârnau nimic la balanță? Cum putea, d. Brătianu să spună: eu vreau tratatul, eu nu mă ocup de alte mijloace, când era în joc soarta unor suflete românești? (Ovațiuni prelungite).

Nu d-lor, datoria lui ar fi fost să cerce să capete cât mai mult, dacă nu putea să capete tot.

N'a vrut. Dar e fost mai mult. Comisiunea ne atribuise la un

moment dat, linia de drum de fer Temişoara-Baziaş, întreagă. Atunci sârbii au început să ţipe. A dat Vestnici un interview furibund, că se calcă drepturile poporului sârbesc. In comisiune, această soluţiune fusese obţinută de reprezentanţii englezi, căci contrariu de ce se spune, dânşii tot timpul au susţinut să avem linia Temişoara-Baziaş şi prin urmare Biserica Albă şi Vârşeţul, o ştiu cu siguranţă. Insuşi Siton Watson, zis Scotus Viator, care trece drept mare slavofil, a scris în marea revistă „New Europe" un articol în care cere să ni se lase Vârşeţul, Biserica Albă şi Ali Bunar. Concepţia d-lui Brătianu însă era, că cine nu vrea să-i dea tot, e vrăjmaş, şi dacă nu vrea să-i dea tot, el se retrage de o parte, rămâne singur, vai de cine e singur!

Apoi a schimbat părerea comisiunea şi a tras linia altfel. Mi-aduc aminte, că am înţeles aceasta dela unul din membrii comisiunei cu care am dejunat, am insistat pentru linia întreagă şi eu. Ştiu că atunci ministrul de externe al Franţei a trimes d-lui Brătianu, oficios să-i spună: „Banatul integral, ştii bine, de luni de zile, că nu se poate; fă, un memorandum şi în ipoteza împărţirei şi arată-ţi argumentele pentru o împărţire mai bună şi te voi ajuta". Pot să spun, d-lor, că împărţirea care a rămas e foarte rea, şi nedreaptă şi rea...

O VOCE: Imposibilă.

D. TAKE IONESCU: Ce a făcut d. Brătianu d-lor? La această sugestiune frăţească, care îi spunea: fă, un memorandum şi ne ipoteza aceasta şi-ţi garantez eu, că îţi va rămâne Biserica-Alba şi Verşeţul ceeace ne-ar fi scăpat zeci de mii de suflete româneşti, d. Brătianu a răspuns prin un nou memoriu, un adevărat non-possumus asupra indivizibilităţei Banatului.

Fireşte d-lor, că la aceasta i s'a răspuns cu linia pe care o cunoaşteţi, care este o linie, declar încă odată, foarte rea.

Aceasta este d-lor istoria revendicărilor noastre teritoriale.

D-l Ion Brătianu plănuia un războiu contra Serbiei

La un moment dat, d. Brătianu m'a speriat. Aţi văzut, că la Cameră a spus, că a fost acuzat pe nedrept, că ar fi voit să provoace un conflict armat între Serbia şi noi.

D-lor, ce grozăvie! Aşi dori să-l cred, voesc să-l cred. Aveam însă cuvintele mele la Paris, să-mi fie frică, de aceea în ziua de 8 Iunie st. n. scriam unui înalt personaj politic din ţară o lungă scrisoare asupra temerilor mele de ceeace se petrecea la Paris, şi spuneam: „ştiu, că d. Brătianu vorbind cu unul din cei mai importanţi membrii ai conferinţei, i-a spus că România va începe un război cu Serbia, adică moralmente cu puterile Inţelegerei care ar da o hotărâre neplăcută. Nu i-au la tragic vorbele d-lui Brătianu, dar mă sperie lamentabilul spectacol al unei astfel de demenţe la omul care reprezintă în streinătate destinele ţărei sale".

După 8 Iunie prietenul Brătianu mi-a remis copia unui do-

cument, care astăzi nu se poate publica, fără a pricinui mult rău României, care nu emana dela d. Brătianu, dar care l-ar face mult rău lui, dar mai mult rău României. Îl păstrez pentru istorie, dar vă asigur, că Brătianu, e aci, a văzut originalul, l'a copiat și din cetirea acelui document am avut cele mai mari friguri patriotice pe cari le-am avut dela August 1914 și până astăzi.

D. PAVEL BRATAȘANU: *Așa este.*

Ce ar fi trebuit să facă d. Ion Brătianu

D-lor, aceasta fiind situațiunea, ce trebuia să facă d. Brătianu? A spus la Cameră el singur. Dați-mi voie să vă arăt ce a spus la Cameră în această privință:

„Nu se cuvinea și nu se putea ca omul care-l semnase, să apară în fața Europei și în fața istorei, că el a admis că acel tratat devenise caduc, din pricina vreunei incapacități a acțiuni românești. Nu-mi permitea conștiința mea, care suferisem tot ce jertfise acest popor, pentru a-și îndeplini cu sfințenie și cu prisos angajamentele luate, ca atunci când, venise vremea ca el să-și găsească dreapta răsplată, să recunosc că acea răsplată, mai cuvine în întregimea ei (aplauze).

Dacă era vorba de a se stabili granițele pe alt tărâm de cât pe acela al tratatului, în ori ce caz nu semnatarul lui putea să le negocieze. El nu mai avea căderea de a fi reprezentantul României în fața acelor care hotărau chestiunea pe asemenea teren, el nu mai avea decât o cădere, pe care o revendica întreagă — și la care este hotărît să nu renunțe — aceia de a reprezenta în fața lumei de azi și în fața istoriei de mâine, drepturile întregi ale României, înscrise în tratatul ei".

Da, așa trebuia să facă. Trebuia să plece de la Paris, să rămâne reprezentantul integralității tratatului și al pretențiunilor României în fața lumei și a istoriei, dar să nu împiedece ca România să trateze pe un nou teren granițele ei.

N'a făcut așa! V'am arătat că la 1917 îmi spunea la Iași: dacă aș ști, că nu mi se va da tot ce este în tratat, eu aș refuza să merg la congres ,adică aș face ca România să refuze. I-am spus atunci că este o vorbă greaznică vorba lui. Tot așa și în 1919. Ne spune că a știut la Paris dela începutul luc... că granițele se vor fixa p... alte baze decât tratatul. A simțit că el numai este chemat să reprezinte România în această fază și în loc să plece, să rămână întreg cu protestul, cu alegul lui, dar să lase țara aceasta, care nu e moșia lui să-și aleagă altă cale, s'a im... el ca să fie soarta și mai grea. Căci d-lor, dacă numai o mie de suflete românești s'ar fi putut scăpa prin plecarea d-lui Brătianu dela Paris, acea mie de suflete românești prețuiește mai mult decât toată cariera politică a ori cărui om de stat, ori cum l-ar chema și ori cari ar fi trecutul lui. (Ovațiuni furtunoase prelungite).

Şi acum d-lor, căci despre celelalte voiu vorbi Miercuri, când vine în Cameră nu face tot aşa?

Când a venit cestiunea minorităţilor, d-sa care a zis „rezistenţă" avea dreptul să-şi dea demisiunea? Este admisibil, când ai o politică, tu să te retragi, dar să impui altora politica ta?

De unde acest drept? De unde această permanenţă a suveranităţei într'un partid sau într'un om în cât chiar atunci când vezi că trebuie să se facă altfel, să pleci şi să impui tu să se facă ce vrei tu? (Ovaţiuni prelungite)

Goliciunea politică a d-lui Ion Brătianu

Şi acum să vă arăt un ultim punct, care va dovedi goliciunea politică a adversarului nostru.

D. Brătianu vorbea de viitorul Banatului şi spunea cum se va căpăta pe viitor Banatul integral. Ia să i auziţi:

„Când, în locul învinuirilor contra persoanei a căreia judecată se poate face cri când, — în alte împrejurări, — dacă bine sau nu a ştiut să apere interesele ţărei, când în locul acestor acuzări din partea dv. a tuturor care staţi în faţă cum şi acelora cari stau la spate şi ar trebui să stea mai pe de asupra.

D. N. IORGA, *preşedintele Adunărei: Aceasta nu mă priveşte pe mine.*

D. I. I. C. BRĂTIANU: *se va face o manifestare unanimă a unei asemenea voinţe naţionale, să fiţi siguri, că în conştiinţa poporului vecin, va răsări cu acea tărie cu care trebue să răsară adevăratul caracter al acestei chestiuni şi vom găsi — cum zicem adâncuri, răspunzând la întreruperea făcută de d. preşedinte, soluţia chestiunei de astăzi astfel cum ea se cuvine vieţei statului român".*

Cum d-lor, d. Brătianu ne spune, că vom ajunge la Banatul integral prin convenirea Sârbilor, să ne cedeze teritoriile pe cari le au ocupat în Banat? Eu cunosc în istorie un singur caz de cesiune voluntară de teritorii: este nobilul exemplu al lui Gladstone, când a dat Greciei insulele Ionice. Insulele Ionice erau populate numai de greci şi Gladstone n'a dat nici un picior de englez Greciei la 1821. Eu cunosc istoria lumei, cunosc cesiunile prin războiu, cesiunile de nevoie, dar cesiuni de teritorii în cari să locuiască şi oameni de acelaşi sânge, de acelaşi limbă cu mine, făcute voluntar, aceasta d-lor, nu cunosc.

Şi când d. Brătianu pune speranţele României într'o situaţiune fără precedent, îşi bate joc de inteligenţa noastră şi vrea să ne facă să credem ceea ce nu se poate crede.

Cu un mic sacrificiu am fi făcut mai bine în Banat şi prieteni cu Sârbii

Nu d-lor; adevărul este acesta: eu am văzut drept şi bine încă din iarna anului 1914—1915. Dacă atunci se făcea un mic sacrificiu, o zonă în faţa Belgradului, am fi avut Banatul aproape în întregime.

Mai târziu prin tratat obţinuse Banatul integral; se putea în

(âmpla să-l avem, dar știți cu ce preț? Numai dacă Rusia ar fi rămas în picioare și învingătoare, dacă prin urmare America n'ar fi avut să vină în Europa, în acel caz poate și numai poate, că am fi avut Banatul integral, dar atunci granița de răsărit ar fi rămas la Prut și d. Take Ionescu ar fi fost la Petrograd și n'ar fi avut ocazia să spună la Cameră, că eu sunt un om, care îmi schimb părerile. (Rîsete).

Al doilea lucru, care rămâne sigur, e că din încăpățânarea d-lui Brătianu care a confundat interesele României cu ale lui, astăzi un număr de 40—50.000 români bănățeni, cari ar fi rămas sub steagul tricolor, cetățeni ai noștri, sunt cetățeni ai unui alt stat.

Tot din pricina d-lui Brătianu în loc să fi ieșit la Conferința păcei cu blocul din cinci state mici prin care ne-am fi scăpat și de cestiunea minorităților, probabil și am fi stabilit o lume nouă aci în răsăritul Europei, am plecat dela Conferință în ceartă cu un vecin cu care în tot cursul istoriei nu ne-am certat nici odată, și sigur absolut sigur că din pricina d-lui Brătianu noi în loc să fi dat bătălia numai cu vrăjmașii am dat bătălia cu un aliat și am fost învinși. Și eu vă repet: am un regret etern, cât voi trăi nu mă voi consola că am fost învinși. (Ovațiuni furtunoase prelungite și îndelung repetate).

Cu istoria nu începe nici toleranță nici transacție

D-lor, astăzi voiu încheia observațiunile pe care le-am făcut în trei ședințe în privința politicei externe a României din timpul războiului mondial.

Din mai multe locuri mi se obiectează că sunt nedrept cu d. Marghiloman și d. Ion Brătianu.

Nedrept nu sunt cu nimeni; foarte tolerant cu toată lumea. Este un singur lucru cu care însă nu pot să fiu nici tolerant, nici transacționist, este Istoria. (Ovațiuni prelungite).

Cazul d-lui Al. Marghiloman

D-lor, încep cu d. Marghiloman.

D. Marghiloman și acel care-l apără, vorbesc mereu de serviciul pe care l-a făcut țării, când a primit ministerul ca să încheie pacea dela București.

Sunteți martori. De când am venit din streinătate am vorbit de atâtea ori aci în club. N'am acuzat nici odată pe d. Marghiloman pentru pacea dela București. Pacea, dacă era să se încheie atunci cu Germanii, nu putea fi decât în condițiuni detestabile, și v'am spus că — după părerea mea — cu cât condițiunile erau mai grele, cu atât era mai bine.

D. Marghiloman a făcut un serviciu? Se poate. Este un fel de serviciu, pe care eu nu l-aș fi făcut nici odată și pentru care eu nu-l invidiez pe cel care l-a făcut. Dar a primi o astfel de moștenire tot este a face un serviciu: cine tăgăduește? A dat în judecată pe miniștrii liberali și pe mine și aflu că darea în judecată a fost cerută de germani și că ar fi fost cerută

chiar cu act scris. Aceasta ar explica de ce dintre noi cinci m'a dat în judecată numai pe mine, căci eu departament nu avusesem, iar solidaritatea ministerială ne lovia pe toți. Și colegii mei, știți bine, că au cerut atunci, au insistat, ca să fie și ei dați în judecată și n'au obținut această favoare.

Cum, d-lor, se poate invidia un om că a fost prim-ministru în circumstanțele în cari vrăjmașul năvălitor putea să-i ceară să dea în judecată pe miniștrii țării? Este o situațiune, care să provoace în cineva, oricine ar fi el, vre-un fel de, știu și eu, gelozie, că cu ocaziunea aceasta a putut să pescuiască câțiva partizani, să populeze un club? Sunt lucruri așa de mici, încât nu este om serios, care să spună că, dacă cineva vrea să se laude cu asemenea servicii, să o facă.

Altele sunt lucrurile, pentru care eu am acuzat pe d. Marghiloman. Este pentru atitudinea [illegible] dela 1914 până inclusiv la [illegible]siliul de Coroană dela Co[illegible]ri din 1916, și mai ales [illegible]u rămânerea în Bucu[illegible]rești, [illegible]nci când, șef de partid și [illegible]eputat, n'a mers la Iași, unde mergea Regele, armata și guvernul, unde mergea țara cu steagul ei, și a fost silit astfel la contacturi cu vrăjmașul, cari contacturi sunt întotdeauna degradatoare pentru un om, chiar când ele s'ar face fără voința lui, necum când s'au produs cum s'au produs. (Ovațiuni prelungite).

Și la aceasta răspunde: N'am fost eu la Consiliul de Coroană dela Sinaia dela 3 August 1914, partizan al refuzării cererii Austriei și Germaniei de a intra în război alături de dânsele?

Așa este. În ziua de 3 August 1914, d. Marghiloman s'a purtat bine. Era flancat de d. Ion Grădișteanu și de Iancu Lahovari, și a exprimat părerea cătră trei când împreună cu noi să nu intrăm în război alături de Austria și Germania, căci afară de Carp, nimeni altul n'a cerut atunci intrarea în război a României alături de Austria și Germania.

Pot să adaog un lucru necunoscut până astăzi, că, după sfârșirea Consiliului de Coroană, am fost chemați de Rege în camera sa, d. Brătianu, d. Marghiloman și cu mine, d. Ferechyde, președintele Camerei și — mi se pare — și ministrul de externe Porumbaru.

De ce „mi se pare?" Pentrucă știți că d. Brătianu a reușit să producă această minune că a stat doi ani preparând războiul, fără ministru de externe, fără ministru de interne, căci Morțun nu era ministru de interne, fără șef de stat major și fără ministru de război. Este, evident, una din cele mai extraordinare performanțe, care poate să o facă un artist politic ca dol ani de zile, când este să intri în război, să n'ai nici ministru de externe, nici ministru de interne, nici ministru de război, nici șef de stat major; așa că nu țin minte dacă era de față și d. Porumbaru.

Acolo d. Brătianu a scos din buzunar, proectul său de răspuns la cererea Austriei și Germaniei ca să intrăm în război în executia tratatului nostru de alianță.

Proectul de răspuns al d-lui

Brătianu era nenorocit, căci spunea că *„fără a discuta, dacă ne găsim sau nu în cazul prevăzut de tratat,* constată că așa este starea opiniunii publice, în cât, dacă am vrea astăzi să intrăm în război, am provoca un război civil".

Am zis: Nu, mă opun, mă opun, eu nu pot să las să treacă acest moment fără a constata că tratatul nu mă obligă, căci eu sunt omcinstit și dacă aș considera că tratatul mă obligă, aș intra în război chiar în contra fraților mei, căci cel dintâiu lucru este să-ți ții cuvîntul dat. Și am adăogat: Dimpotrivă, trebue să începem prin a constata, că tratatul nici în litera, nici în spiritul lui nu ne obligă, acest punct să fie stabilit.

Al doilea, nu admit să spun străinătății că dacă aș fi să fac cutare sau cutare politică, aș provoca războiul civil, aceia este treaba mea internă; ei atât pot să-i zic: de altfel și opinia publică este în contra unei asemenea acțiuni, după ce am stabilit însă că tratatul în litera și spiritul lui nu mă obligă.

La aceste două întâmpinări ale mele, d. Marghiloman a susținut părerea mea, și ea a triumfat.

Era al treilea lucru: Eu în Consiliul de Coroană pronunțasem cuvântul *neutralitate, maximum* ce se putea căpăta atunci; ceilalți se codeau, căci neutralitatea însemna că nu se mai poate relua chestia războiului alături de germani.

D. Marghiloman nu a insistat ca mine asupra cuvântului neutralitate. Și atunci s'a găsit o formulă foarte bizantină, necunoscută în dreptul internațional: România își va apăra teritoriul ei. Dar cum, ce fel? Luând sau nu sarcina unui neutru și dreptul unui neutru, aceasta rămânea în văzduh.

Acestea s'au petrecut la 3 August, 1914.

N'au trecut vre-o două săptămâni și în jurnalele d-lui Marghiloman a început să se zică: Ce s'a hotărât la Sinaia: s'a fost neutralitate, ci *expectativă.*

Or, d-lor, ce însemna a vorbi de expectativă *atunci?* Cum nimeni n'ar fi îndrăznit — și eu repet, că Regele Carol nu mergea în nici un caz —, cum nimeni n'ar fi îndrăznit să vorbească de războiu în contra Austriei și Germaniei, expectativa nu putea să însemneze decât ușa deschisă pentru a merge în războiu alături de Puterile Centrale.

Mai târziu a spus Filipescu în public și a confirmat însuș d. Marghiloman și repausatul G. Știrbei, că în primele zile ale lui Septembrie stil nou, *precis la 24 August stil vechiu, d. Marghiloman a propus ca România să intre în războiu alături de Austria și Germania în contra Antantei.*

D-lor, ați văzut, s'a publicat. Iată cuvântul lui Filipescu:

„In luna Septembrie d. Marghiloman mi-a făcut o propunere pe care am relatat-o în sânbele noastre comitete din București".

„Dacă aș fi spus un singur cuvânt: DA, eram de șeapte luni în război alăturea de unguri".

Iată și cuvântul d-lui Marghiloman:

„Fac o mică excepțiune în favoarea destăinuirei de la Sinaia

va. Tin să precizez o dată: conversația de care s'a vorbit nu a avut loc în Septembrie ci la 24 August".

„Cine își aminteşte care era la acea dată situația beligeranților pe frontul Occidental își poate lesne închipui care era sensul conversațiunei și care era situația negocierilor diplomatice care o condiționau. Atât".

Vasăzică, d-lor, un fapt precis: La 24 August, 1914, d. Marghiloman propunea prietenilor săi ca să se facă politica de război alături de Austria și Germania, și cum mărturisea Filipescu, dacă el ar fi zis *da*, d. Marghiloman s'ar fi dus la Regele Carol să-i spună că în numele partidului conservator, o-fer să facă această politică.

Ei bine, d-lor, ce concluzie trag eu de aci, căci toate câte s'au petrecut în urmă, le știm toți? Este că un singur lucru măcar este căpătat:

N'are dreptul să discute politica națională a Românei, n'are dreptul să discute relațiunile Românei cu Aliații, n'are dreptul să aibă o părere în diferendul dintre Aliați și noi, cine a fost de părere că România putea să facă o altă politică decât aceia pe care a făcut-o. (Ovațiuni prelungite).

Este o mare greşală să se creadă că chestiunile morale, fiindcă nu se pot cântări, nu atârnă. Nu, d-lor, atârnă, atârnă așa de mult, în cât nu se pot cântări nu pot să fie puse la cântar; or, aceasta este una din chestiunile morale de primul rang.

Eu, știți, din „amintirile" mele că am vorbit cu mai mulți între alții cu contele Michee care acum a ajuns cetățean român, dacă nu mă înșel, care a venit la Sinaia, — era vărul lui Tisza — și mi-a spus:

„Eu vin dela Budapesta. Tisza are să fie stăpânul monarhiei după războiu. D-ta cu politica pe care o faci va fi cu neputință vreodată să mai reprezinți România, căci Austro-Ungaria reprezentată de Tisza, n'ar putea să stea de vorbă cu d-ta. Gândește-te la ce faci, căci noi suntem siguri de victorie".

Și i-am răspuns, cum trebuia să răspundă un om cinstit: Știu că dacă s'ar întâmpla să învingă Austria și Germania, eu nu mai am loc în politica statului Român, că dacă m'aș amesteca în politica Statului Român, eu n'aș putea să-i fiu decât spre povară, căci or ar crede învingătorii că m'am schimbat și atunci ar fi o mare desconsiderare pentru cinstea românească, ori ar crede că eu mă prefac, mă ascund și atunci aș inspira o mare neîncredere stăpânitorilor Europei. Dacă învinge Austria și Germania, trebue să fac, dela'nceput orcărei cariere politice și adăogam: Ce este cariera politică a unui om, când este vorba ca alții să-și dea viețile lor sau ale copiilor lor? (Ovațiuni furtunoase prelungite).

Nu cer dela toată lumea aceiaș înălțime morală, dar cer puțină decență:

Cer să se lase să crească puțină iarbă peste pavajul pe care noi treceam strigând: „Sus războiul", cer să se mai taseze puțin țărâna peste mormintele acelora, care au murit apărând pol't ca noastra, înainte ca d. Marghiloman să

discute politica externă a României. (Ovaţiuni furtunoase).

Credeţi că nu ştiam la Iulie, când am venit din Paris că nu aveam să mişc decât un deget pentru a avea şi alte colaborări în lupta în contra d-lui Brătianu? Dar mi s'ar fi părut ceva monstruos ca să mă aliez cu cine a fost adversar al războiului, în contra aceluia care a avut onoarea să declare acest război. (Ovaţiuni prelungite).

Sunt cestiuni de morală pe care nici un interes de partid, pe care nici-o legitimă răzbunare de om, pe care nici un sentiment de nedreptate care ţi se face, pe care nici-o preocupare oricât de cinstită de necesitate a prezentului nu te autorizează să treci peste ele, cestiunea aceasta era de aşa natură. Am închis acest incident. (Ovaţiuni prelungite).

Cazul D-lui Ion Brătianu

Sunt nedrept cu d. Brătianu? Nu sunt nedrept cu d. Brătianu. Am spus într'una din seri că lui totuş îi rămâne meritul că a fost guvernul care a declarat războiul şi am spus că acest merit atârnă la cumpănă atât cât va şti el să fie sincer cu istoria în privinţa greutăţilor pe care le-a întâmpinat.

Nu eu pot să cântăresc acest lucru, fiindcă eu nu pot să ştiu în realitate ce a avut de învins.

Şi ca să vă arăt cât sunt de drept, fără să fiu provocat de nimeni, am să vă fac o destăinuire pe care eu singur o pot face, căci lucrul nu l-au ştiut decât trei oameni: d. Brătianu, eu şi un altul care a murit: Regele Carol.

Când la [illegible] Decembrie 1913, d. Brătianu a venit la putere, în realitate adus de noi, pentrucă noi nu voiam ca agitaţiunea în privinţa reformei constituţionale, să ţină multe luni de zile, fiindcă am crezut totdeauna că chestiunea agrară trebue mai bine să se rezolve în Parlament, decât în întruniri şi prin agitaţiuni, atunci, d-lor, m'am dus în vizită de congediu la Regele Carol. Regele era bolnav, m'a introdus regina Elisabeta într'o odae unde regele era în pat şi-mi aduc aminte un detaliu: De ani de zile nu mai văzusem haina care se chiamă jiletcă cu mâneci, regele Carol purta o jiletcă cu mâneci.

Regele Carol, între altele mi-a spus: „m'am înţeles cu d. Brătianu asupra mai tuturor punctelor, dar mi-a făcut şi o declaraţiune de politică externă, mi-a spus: că dacă se întâmplă războiul, nu putem să ne supunem tratatului de alianţă, fără ca în Austro-Ungaria să se îmbunătăţească situaţiunea românilor din Ungaria".

Ştiţi foarte bine ce a urmat, vă voi arăta imediat. Dar iată, d-lor, un lucru, pe care nu-l ştie decât Regele Carol, care a murit, d. Brătianu şi eu. Aduc în public acest lucru, că la sfârşitul lui Decembrie 1913 d. Brătianu a spus Regelui, că tratatul de alianţă nu se poate executa fără o îmbunătăţire a relaţiunilor dintre unguri şi românii din Ungaria. Şi aceasta a fost una din cauzele pentru care în cursul iernei lui 1914 au fost atâtea tratative, care ştiţi că au fost, la Budapesta între români şi unguri, tratative, cari eu am spus într'o vreme, îmi serveau drept

termometru. Când Ungurii erau gata la ceva concesiuni, mi-roseam războiul european. Indată ce ungurii făceau pe îndărătnicii, ziceam: e pace, pentrucă evident nu era nimic sincer în acele tratative, şi orice s'ar fi acordat românilor pentru a obţine concursul nostru în răz... ar fi fost retras, ultra retras după ce ungurii ar fi fost victorioşi.

Vasăzică d-lor, sunt om drept.

De ce însă am criticat pe d. Brătianu?

Fără a reveni asupra celor spuse, l'am criticat şi îl critic, că n'a înţeles în întregimea ei problema, care se punea României în politica ei externă şi că nici astăzi nu o înţelege în întregimea ei, pentrucă dacă ar înţelege-o nu ar duce campania pe care o duce şi pe care a încoronat-o în discursul său dela Cameră.

Şi acum, d-lor, daţi-mi voie să mai insist puţin asupra acestei cestiuni.

România avea două politici: una a neamului romănesc, alta a statului român. Politica neamului romănesc avea un singur ţel: unitatea naţională, Instinctul naţiunei cum l'am botezat eu, îi spun că unitatea naţională şi unitatea naţională într'o anumită formă pe care o voiu explica imediat.

Politica Statului român era păstrarea acestui organism independent, fărâmă din poporul român, sâmbure în jurul căruia să se poată strânge toate frânturile de Românii pe cari istoria le păsese sub cutare sau cutare stăpânire. Mare lucru era pentru poporul românesc existenţa unui Stat independent românesc.

Îmi aduc aminte, — cei tineri poate că aţi uitat numele acestui om — trăia la Braşov un jurnalist Mureşanu, care ţinea „Gazeta Transilvaniei". Mureşanu odată ducându-se la Praga admira toate operile culturale ale cehilor şi vorbind, mi se pare cu unul din bătrânii cehi cu Greger... îi spunea: grozav vă admirăm şi vă invidiăm, şi cehul i-a răspuns: „Nu invidia nimic, voi aveţi ceva superior nouă. Putem să avem noi mai multe instituţiuni, tot ce vreţi, dar voi aveţi un Regat român independent, şi acesta este marele vostru avantaj, care nouă ne lipseşte".

Păstrarea unui Regat român independent era cea dintâia preocupare a tuturor generaţiilor, cari s'au succedat şi prin urmare şi a oamenilor de Stat din generaţia noastră, păstrarea Regatului român independent, pentru că în jurul lui numai, se putea face unitatea naţională independentă.

Şiţi câţi oameni mai aleşi de peste Carpaţi au avut în unele momente slăbiciunea să viseze unirea noastră sub Habsburgi. Chiar în primăvara lui 1913 mi a vorbit mie la Sinaia unul dintre cei mai importanţi oameni de dincolo, care îmi da ca un ideal de realizat unirea noastră sub Habsburgi. Am povestit altă dată cum Stere mi a vorbit şi el în acelaş sens.

Atunci când i-am spus că de cât ministru de externe la Viena cu întronarea Româ

niei sub Habsburgi, mai bine vroi chelner la Chicago.

Odată Titu Maiorescu când eram în guvern cu el, ducându-mă să-l văd, s'a plâns la mine: astăzi sunt amărât, sunt scârbit, a fost ceva oribil la mine astăzi. L'am întrebat: Ce? și Maiorescu: „Știi cât țiu la Mehedinți! Mehedinți a fost la mine și m'a vorbit de idealul unirei noastre sub Habsburgi și când i-am spus: dar e monstruos, mi-a răspuns: tatăl d-tale la 1853 a fost de această părere, iar eu indignat: ceeace putea fi idealul tatălui meu, al unui transilvănean la 1853 nu poate să fie idealul unui român la 1913". (Ovațiuni prelungite).

Deci d-lor, prima noastră datorie: păstrarea regatului român, păstrarea Statului român. Aceasta vă explică în parte și politica noastră de alianță la un moment dat cu Puterile Centrale. Nu ne gândeam nimeni, să renunțăm la unitatea națională sau să lăsăm să se piardă vreo ocaziune de a o înfăptui, dar vream să scăpăm independența, să păstrăm acest mic Stat român.

Ei bine d-lor, la 1913 a fost prima lovitură pe care am dat-o noi, conștient, în contra unei politici de treizeci și atâția de ani. Pe ce bază am dat-o? Se schimbase situațiunea Europei: de unde în vremuri, factorul agresiv, turburător se credea că este Rusia, că Rusia va aduce războiul și turburarea în lume, rolurile se schimbase: factorul agresiv era Germania și factorul gălăgios, — știți ca un cățel din cei mici care latră mult mai mult decât un dulău — era Austro-Ungaria și mai ales ungurii dela Budapesta. Dn unde înainte Franța dispăruse dintre factorii mondiali, Franța se ridicase din nou la forța care s'a dovedit în urmă. De unde între Anglia și Franța era antipatia care o știți, și Anglia în vremea lui Bismark cocheta cu Germania, se făcuse înțelegerea amicală dintre Franța și Englitera, Italia nevoită ca și noi la alianța în contra firei începuse și ea să facă tururi de valsuri, și orice om prevăzător înțelegea, că nu va fi cu putință ca Italia mai ales cu experiența din războiul tripolitan, să meargă alături de Austria și Germania.

Era deci o schimbare de situațiune. De aceea în 1913 Februarie, atunci când atâți patrioți împingeau la războiu în contra Bulgariei pentru Silistra, care era Torontalul de pe atunci, m'am opus și m'am opus cu o îndrărătnicie cum nu se poate închipui. Trăiește și d. Marghiloman, trăiește și d. Bădărău.

Intr'o zi m'a chemat Bădărău la Cameră și mi-a spus: dacă primești mobilizarea, Marghiloman îmi promite să facem fuziunea, și să fii primit de șef al tuturor. Am spus: refuz. Pentru ce refuzam? Mobilizarea era războiu. Războiul în contra Bulgariei era deschiderea războiului mondial în care noi am fi fost alături de Austria și Germania în contra Puterilor Antantei, o sinucidere națională, n'am voit. (Ovațiuni furtunoase prelungite). Când mai târziu ne-am hotărât să trecem Dunărea, treceam Dunărea în realitate în contra Austriei nu atât și a Germaniei, Ger-

mania din pricina dragostei împăratului pentru regele Greciei, nu avea o linie de conduită, dar în contra Austriei și poporul, care pricepe mai bine decât oamenii politici de multe ori, pe pancartele lui de pe străzi scrisese „Jos Austria!"

O VOCE: Jos Austria perfidă.

D. TAKE IONESCU: *Mă găseam d-lor, în biblioteca Regelui Carol cu ministrul de interne, și Regele m'a dus la fereastră, mi-a arătat mulțimea și mi-a zis: vezi d-le Ionescu, de azi înainte politica externă numai este a noastră, este a poporului. Dacă ar fi știut, că de dimineață Moruzi prefectul de poliție venise la mine și îmi spusese: va fi demonstrație, să-i las? Eu i-am spus — ești dator să-i oprești. Nu pot să-l opresc decât întrebuințând forța. Te împedec de a întrebuința forța. (Ovațiuni prelungite). Moruzi a înțeles, am aflat că era și el în piața palatului cu demonstranții.*

Ei bine, atunci s'au rupt de fapt relațiunile noastre cu Austria, și prin urmare și relațiunile noastre cu Germania.

Aceasta era faptul dominant pe care un om politic nu putea să nu-l vadă. Și atunci la 1914, ni se punea nouă oare problema numai de a intra într'un război pentru a lua o provincie? Nu d-lor, se punea întreagă problema viitoarei poziții a statului și a neamului românesc în noua alcătuire a lumei. Era o primă problemă: nu putea poporul românesc să lase să treacă ocaziunea în care trei state mari s'au unit și pe urmă și Italia patru, pentru a rezolva cestiunea Austriei fără ca România să tragă sabia, era o imposibilitate, o anatemă.

Dar era și a doua cestiune d-lor. Atunci se așeza situațiunea Românici și a poporului românesc, de astădată întregit, în lume. Tot ce fusese până atunci, cădea, se crea o nouă politică și în această nouă politică trebuia să intri cu conștiință și cu credință. (Ovațiuni). Și această nouă politică care era? Noi trăiserm veacuri, din lupta, din echilibrul între Turcia și țările dela nord, mai târziu dintre Austria și Rusia; un joc de basculă, foarte bine condus de generațiile trecute, așa de bine condus că ele care armată nu aveau reușea, prin concesiuni, da, prin concesiuni, slabul nu poate trăi altfel, dar au reușit să păstreze aci la Dunăre ceeace n'a reușit nici un alt popor creștin din orient, să păstreze un stat național, un stat în care șirul vieței naționale n'a fost întrerupt nici odată.

Ei bine, d-lor, acum acest joc se isprăvea.

România în contact cu demonstrațiile Apusului

Era, d-lor, să se nască o altă lume. În această lume nouă România ce avea să facă? Unde putea România să-și găsească sprijinul ei, alianța ei, legăturile ei?

Evident d-lor, că nu putea să le găsească decât în lumea cu care s'a aliat pentru desființarea Austro-Ungariei. Și în această lume, din o mulțime de considerente — pe atunci nu era chestiunea Basarabiei, pe urmă adevărul a devenit flagrant — din

o mulțime de considerațiuni. România legătura ei temeinică nu putea să o facă cu aliații din răsărit, ci cu aliații din apus: Se punea deci de atunci pentru una, două, trei generațiuni, nu pentru câteva luni de zile cum o pricepe d-nul Brătianu, se punea legătura temeinică, legătura trainică, legătura frățească între poporul român și acele democrații din apus, cari sunt aliate între ele și cari duceau onoarea și greutățile acestui război, fără de precedent în istoria omenirei.

Față cu ei, față cu cei cari trebuia să trăiască în vremea războiului și după război, cu care trebuia să trăiască această generație și generațiile viitoare, nu putea fi concepția „eu și ei" care a fost veșnic concepția d-lui Brătianu. Concepția adevărată era alta: nu există „noi și ei", există numai „noi". Din această deosebire de concepție, se trag ca o consecință fatală toate deosebirile dintre mine și d. Brătianu.

Așa de exemplu, când era vorba de ceasul în care, să intrăm în războiu, nu puteai să te preocupi numai de chestiunea părței locale, care e ceasul cel mai bun, căci nu chestiunea locală hotăra de soarta războiului și nu chestiunea locală te așeza pe tine în această lume, pentru 2-3 generații cel puțin, ci trebuia să te preocupi de chestiunea generală din care chestiunea locală nu făcea de cât un mic episodice.

Știți că au zis de mine pentru acel cuvânt ai lui Clemenceau care deși personal nu mă sunocotea, a zis „mare europeană" — mare, de sigur nu, dar european da.

Un adevărat european, da, un adevărat aliat, da, iar nu un mahalagiu al politicei Europene care nu vede nimic din ce nu este dinaintea ochilor.

Așa de exemplu când a fost atacată Serbia la 1915, când noi aveam chiar un tratat de alianță, un tratat iscălit de mine, redactat de mine cu Politis, care ne obliga să venim în ajutorul ei — atunci la 1915, în contra bulgarilor eram obligați să venim în ajutor — când se putea face combinațiuni cu Grecia, când se putea împedica Bulgaria, incontestabil că din punctul de vedere general era un imens interes să se stabilească aci un front în orient. Concepțiunea cea îngustă: Nu, aștept pentru mine să vie un ceas mai bun.

Ei bine, credeți dv. că așa s-a așezi între tovărășie, mai e între tovărășie sufletească? A te așezi într'o familie în care toată lumea riscă totul, căci nu este nici unul din state, nici chiar Imperiul britanic, care să nu fi riscat existența lui în acest război, toată lumea a riscat?

Dar mai târziu, la pace, în chestia tratatului dela 1916?

Ce, adică, d. Brătianu nu știa că aliații numai sunt cei cari au iscălit cu noi? Nu știa, că independent de pacea noastră separată, independent de chestiunea Basarabiei, venise intrarea Americei în joc? Nu știa că America nu fusese aliată cu noi niciodată? Că America nu iscălise nici un tratat cu noi nici odată? Și când aliații din apus datorau Americei concursul ei cel mare în războiu și atârnau

şi atârnă de dânsa în chestiuni. le economice, cum indirect atârnăm şi noi, să nu ne facem iluzie, ei bine, d-sa nu ştia că aliaţii chiar dacă ar vrea poate, nu pot?

Ce face aliatul cel adevărat, acel care e hotărât să trăiască în această familie, care nu mai are nici un gând ascuns, care nu mai cugetă să se întoarcă de unde a plecat, ce face? Trateaza cu prietenii, vede ce se poate şi ce nu se poate, şi nu-şi înjură aliatul, pentru că aliatul nu face un lucru pe care tu ştii bine că nu-l poate face, fiindcă nu se poate rupe de America. Este absolut cu neputinţă, fiind că ar peri totul, ar distruge toată opera şi ar cădea ruinele peste noi toţi. (Ovaţiuni prelungite).

Când ai concepţia curată, când înţelegi că nu este vorba de cutare sau cutare obiect, ci este vorba de aşezarea ta în familia umană, atunci d-lor cauţi să ajuţi, cauţi chiar să îndulceşti greutăţile aliatului, fireşte nu cu ruina ta. Şi de ce zic: fireşte, nu cu ruina ta? Căci dacă d. Brătianu ar fi crezut, că este o altă politică posibilă, faimoasa rezistenţă, ar fi stat la putere şi ar fi dus-o la îndeplinire. (Ovaţiuni). Când şi-a dat demisiunea este, că a recunoscut, că nu există o altă politică: căci este absurd, este monstruos chiar ca su să cred că am dreptate, şi să refuz să fac eu ceeace cred că am dreptate; nu numai dreptate dar şi ceeace cred că pot realiza şi să dau demisia. Dacă mă retrag este că recunosc că nu se poate, dar dacă recunosc, mă fac apostol, nu stau la guvern, dar nu cer altor guverne să facă ele, ceea ce nu pot să fac eu.

Nu d-lor, a avut concepţia cea veche căci a trăit în ea. El ştia „noi şi ei", nu aliat, nu în familie, ci un om, care a tocmit o afacere, şi care mâine e gata să tocmească o alta. (Ovaţiuni).

Şi cel puţin d-lor, era lucrul acesta înţelept? Ai să dăm de o parte toate consideraţiunile de onoare, ai, să dăm de o parte toate consideraţiunile de recunoştinţă, ai, să dăm de o parte, toate drepturile inimei, ai, să ne facem oameni cari absolut nu ştiu decât matematica. Foarte bine.

Te răceşti de aliaţii tăi mari din apus, profiţi de faptul, că ei nu pot să-ţi aducă la îndeplinire un anume punct din ceeace au bătălit şi-i batjocoreşti, căci nu este mai mare batjocură de cât să-i spui unui om: nu te ţii de vorbă.

Foarte bine, pricep şi aceasta; dar nu pricep de cât dacă ai unde să te duci. Dar avem noi unde să ne ducem astăzi? Unde să ne ducem? Mai există în lume o altă grupare de forţe, o altă grupare pe care să ne putem sprijini de cât de democraţiile din apus? Unde să ne ducem? In altă vreme, când te certai cu Ruşii, te bazai pe Austria şi Germania, astăzi când stai rece cu Puterile din apus, unde te încălzeşti? Unde? In Germania nu poate aprinde focul pentru ea însăşi, necum să te încălzească pe tine. Dar Germania? Germania va avea clienţi fireşti, pe statele pe cari tu le ai învins în acest războiu alături de aliaţi. Va avea clienţi pe bulgarii din josul Dunărei, pe ungurii de dincolo de frontieră,

pe acei cari sunt cu iridenta la tine în țară, pe acei cari nu vor uita așa ușor pe 1916 și 1918, pe cei cari cel puțin cu gândul vor căuta multă vreme să-și răzbune în contra norocu'ui tău istoric, mai ales că în acest noroc ai fost brav și mare. (Ovațiuni furtunoase prelungite).

Dar, d-lor, unde te duci? Splendida izolare? Dar splendida izolare n'a putut-o Imperiul britanic, cel cu 440 milioane locuitori, cea mai întinsă stăpânire din câte au fost vreodată în lume, mai mare decât Imperiul roman, stat care, după America, este cel mai bogat din lume, el și tot n'a putut să trăiască în splendida lui izolare și s'a aliat întâiu cu Japonia, pe urmă cu Franța, și acum iarăși cu Franța și chiar cu mica Belgie se zice că va fi în curând aliat, căci altfel nu se poate. Unde să te duci? Nicăeri. A, te duci la clubul liberal? Dar nu încape România în clubul liberal. (Ovațiuni furtunoase prelungite).

De aceea vedeți, d-lor, nu sunt nedrept, dar zic, era o politică îngustă și cum d. Brătianu a spus la Cameră: ce m'a supărat mai mult este tonul cu care mi s'a vorbit, ne-a dat pe față caracterul politicei d sale. Se obișnuise ca numai d-sa să vorbească cu noi de sus, d-sa vorbea de sus și noi răbdam; în ziua când îi s'a vorbit de sus l'a turburat tonul. Dar când te turbură tonul, îl lași pe altul care are pielea mai groasă, căci nu e nici o rușine în serviciul patriei tale să știi să rabzi câte odată. (Râsete. Ovațiuni prelungite).

D. Ion Brătianu n'a înțeles lumea cea nouă

De aceea vedeți, nu mă ocup de detaliile mici. Am luat linia generală. N'a înțeles lumea cea nouă, dar fiindcă n'a înțeles dânsul nu este un cuvânt să nu înțeleagă nimeni. Și atunci zic, d-lor, datoria noastră a tuturor este să facem pe toți să priceapă, că nu este exact că noi suntem în răceală sufletească cu democrațiile din apus, că adevărul este că au făcut oamenii ce au putut și cât au putut și mai mult n'au putut și dacă nu au făcut ceva mai mult, este vina noastră, care n'am știut la vreme să cerem ceeace puteau să ne dea. (Ovațiuni prelungite).

Nu este vina lor dacă am fost rău reprezentați; nu e vina lor dacă reprezentanții noștri s'au pus pe *non possumus*; nu e vina lor dacă reprezentanții noștri și-au ales terenul acela supărător, acel care nu se putea să ducă la rezultat; nu este vina lor dacă reprezentanții noștri atunci când știau că nu pot să reușească n'au lăsat să se execute de către alții celălalt sistem, cealaltă politică și să se capete cât mai mult posibil pentru patria noastră. (Ovațiuni).

Este un fapt foarte nepatriotic să cauți să-ți acoperi greșelile tale creând un sentiment de ostilitate în poporul nostru pentru popoarele cu care s'a luptat împreună, din concursul cărora și din sângele cărora s'a înmădlit România cea Nouă și care vor trebui să ne o susție și pe viitor. Fiindcă nu este numai să cădești, trebue să păstrezi

crea ce ai clădit. (Ovaţiuni prelungite).

Dar dacă d-lor, din exemenul înalt al nouei clădiri umane este fatală alianţa noastră cu democraţiile din apus mai este un corolar al situaţiunei noastre în contra căreia iarăşi a lucrat d. Brătianu şi în contra căreia văd în *Viitorul* de eri o notiţă: Take Ionescu a vrut să facă transacţiune, ca şi când poate să fie transacţiune între aspiraţiunile contrarii ale două neamuri. Adică ostilitatea permanentă, radicală, între noi şi alte neamuri.

D-lor suntem azi un stat mare de 15 milioane locuitori, un popor brav, admirabil, avem o armată splendidă, a dovedit-o, avem o popu'aţiune civilă care afară de câţ'va ticăloşi şi aceia mai mult fructele putrede ale unor vieţi false, a ştiut să stea în picioare în faţa invaziunei; avem bogăţii de tot felul, suntem de sigur unul din statele cele mai bine condiţionate economiceşte din lumea întreagă, şi dacă vom şti să ne conducem, până acum n'am dovedit o...

O VOCE: Am pierdut un an.

D. TAKE IONESCU: Sigur, cu acesa voi termina..., dacă vom şti să ne conducem noi vom fi unii dintre cei dintâi care să ajungă la viaţa normală dintre diferitele ţări ale Europei. Nu este adevărat însă că putem trăi singuri, nu este adevărat. Nu este adevărat chiar că alianţa numai cu democraţiile din apus ne ajunge; ei sunt departe, nu-i avem vecini.

Alianţa cu Apusul trebue completată printr'o alianţă cu vecinii

Ştiu, d-lor, eu cred, că Liga Naţiunilor va fi un mare lucru, mai ales doresc să fie un mare lucru. Ştiţi cum s'a-pus problema şi bine s'a pus: Ori răuşeşte Liga Naţiunilor, ori vine a treia internaţională, internaţionala lui Lenin. Eu nu pot când ies din marea epopee naţională să mă mulţumesc cu o perfectă internaţionalizare a neamului, nu pot. Dar d-lor Liga Naţiunilor, şi ca nu este încă organizată în sensul cum am vrea să fie, nu ajunge. Trebuie să examinăm situaţiunea noastră aci în răsărit. Cum vă spuneam, înainte era lesne: ori erai bine cu Rusia, ori erai bine cu Austro-Ungaria. Serbia de exemplu, sub Milan, era în legătură cu Austria, iar când a venit Caragheorghevici, cu Rusia. Bulgaria la început tot cu Rusia, pe urmă cu Austria, pe urmă iarăşi cu Rusia, pe urmă iarăşi cu Austria; ştiţi că bulgarii au schimbat cam des, ei se laudă că nu sunt sentimentali şi că fac politică realistă. Politica realistă, aţi văzut ce puţin realism le a adus. (Râsete). —

Ei bine, care este situaţiunea noastră astăzi? Rusia pentru un timp scoasă din cauză, Austria desfiinţată, Rusia devenită pentru noi pentru multă vreme o cantitate pe care în tot cazul nu putem să ne bizuim. Chestiunea Basarabiei, orice am crede noi, este o chestiune c... a murit în Rusia şi în spiritele va sta multă vreme ca un nor care umbreşte lumina care ar veni

din spre România. Trebue să vedem lucrurile cum sunt.

Al doilea, d-lor: Rusia cea nouă? Germania îi va face o curte grozavă. Istoria se repetă: Franța învinsă la 1879 când a vrut să iasă din nou în lume a bătut la ușa Rusiei. Germania învinsă la 1918 când va vrea să iasă din nou în lume va bate la ușa Rusiei, cu succes fără succes, aceasta este o altă chestiune, dar incontestabil că Germaniei i se impune în ceasul în care va vrea să iasă din situațiunea în care este, i se va impune. Ori nu va mai face politică agresivă de loc și atunci dacă nu mai este nici un pericol cu atât mai bine, dacă nu va mai fi pericol putem să fim și singuri, dar aceasta nu este prevedere de om de stat, să te pui în ipoteza că nu va mai fi nici un pericol, ori va bate la ușa Rusiei. Atunci d-lor, situațiunea noastră: vecini cu Rusia cu care vom fi, cum sper, în relațiuni corecte, dar nu pot să-mi fac iluziunea ca să fie mai mult decât corecte. Vecini cu Bulgaria cu care este cu neputință pentru două generațiuni cel puțin să existe relațiuni amicale. Nu se poate. Ei nu pot uita pe 1913, ai noștri nu pot să uite pe 1916. Ori cât ar vrea cancelariile să iscălească tratate, suvenirul trecerei noastre peste Dunăre până la Sofia, suvenirul purtărei lor în Dobrogea sunt lucruri cari au intrat în conștiința poporului și peste cari hârtiile dacă ar trece, s'ar rupe, nu ar ține. Vecini cu Ungaria. D-lor în momentul când am venit dela Paris, câțiva naivi, naivi sinceri îmi vorbeau chiar despre ideia unei uniri personale între noi și Ungaria. Am spus: vă pierdeți vremea în copilării. Ungaria? Ori cade cu desăvârșire, ori Ungaria va căuta să se refacă într'un exces de spirit național. Și ungurii, cari sunt la noi, eu cer și voiesc să-i tratăm admirabil, dar ori cât de admirabil i-am trata noi, este cu neputință ca cei din Ungaria să nu se gândească la dânșii. Nu vă faceți nici o iluziune în această privință. Vom putea avea cu Ungaria relațiuni corecte, eu aș vrea chiar bune, dar alianța care să-mi dea siguranța nouilor mele granițe, liniștea, aceea numai în mijlocul căreia poporul poate lucra la operile de pace, în alianță cu Ungaria e cineva nebun dacă crede că se poate găsi. (Ovațiuni prelungite).

Atunci d-lor vedeți că s'a închis cercul pe trei fruntarii, mai rămân trei. Avem fruntaria terestră cu Cehia, avem fruntaria terestră cu Jugo-Slavia. Mai avem fruntarie terestră cu Polonia și sper să avem fruntaria maritimă cu Grecia, căci am convingerea că Grecia va trece la Adrianopole și Marea Neagră, o sper și aproape sunt sigur de acest rezultat, că vom vedea Grecia pe Marea Neagră (Ovațiuni).

Intre noi și Grecia nici un cuvânt, nici unul de neînțelegere; între noi și Polonia nimic care să ne despartă, nimic teritorial, nimic din politica generală. Ca și noi Polonezii, prieteni cu Germania nu poate fi, este cu neputință, absolut cu neputință. Dar ca și noi polonezii vor avea cu Rusia relațiuni corecte, poate mai bune decât ale noastre, dar pentru frăția cea mare, va trece o [illegible]

Şi bine, nu ajunge aceasta. Şi cu ceilalţi doi vecini ne trebue alianţa. Evenimentele îmi vor da dreptate. Şi nu putem despărţi de acei doi vecini. Dacă vrem să fim prieteni cu Cehia trebue să fim prieteni şi cu Jugo-Slavia. Dacă nu suntem cu una, nu suntem nici cu cealaltă, este absolut cu neputinţă, nu numai că îţi o spun oamenii lor de stat, ci ne o spune istoria şi raţiunea omenitul cel mai simplu.

Şi atunci, d-lor, ce este în interesul lumei care coincide cu interesul nostru, căci v'am spus încă odată, conceptia noastră este imposibilă, căci politica lumei nu este locală, şi oricât am voi noi să o tăiem cu foarfeca, ca astăzi se întinde pe toată hărţa.

De aceea am zis că şi aci este chemat d. Brătianu că n'a făcut nimic ca să o prepare, a făcut totul ca să facă o imposibilă alianţă dintre cele cinci state victorioase din răsărit.

Scopul spre care trebue să tindem este alianţa efectivă cu cei patru tovarăşi ai noştri din războiul mondial şi când s'ar încheia această alianţă, veţi vedea şi pe foştii învinşi cum vor căuta să se alăture şi ei şi îi vom putea primi, căci atunci când suntem noi 73 milioane putem să primim şi pe ceilalţi, dacă vor vrea să se alipească la forţa noastră. Eu văd acest lucru care nu se poate realiza într'o zi, de sigur, nu sub forma de banchete şi de flori, ci sub forma pozitivă a unor legături trainice, o spun foarte sincer, alianţă defensivă între aceste cinci state, care prin aceasta ar deveni o mare putere şi poate militaricește cea mai mare putere continentală pentrucă au şi oamenii mulţi, au şi spiritul războinic, căci în aceste state este o mare virtute militară. (Ovaţiuni prelungite).

Şi această alianţă pentru cuvinte pe care toţi le ştiu trebue să se încheie înainte de renaşterea Rusiei.

Pentru o asemenea alianţă trebue să fie munca vitoare a acţiunei externe a statului român; ea trebue preparată din vreme şi numai România are şansa să o înfăptuiască. Noi suntem cei mai puţin locali. Interesul nostru este şi un interes general. Noi avem şanse să ajungem, deşi este cam târziu, să încheiem această alianţă, pe care o văd, cum am spus altădată, cu similaritate de organizaţiune militară şi cu ceva nou în diplomaţie. Serviciul diplomatic deşi deosebit la cele cinci state să comunice întruna, ca să nu poată unul ascunde ceva de celălalt, iar miniştrii de externe ai celor cinci state să se întâlnească măcar de două ori pe an, cum se făcea în Grecia Veche între oraşele aliate. Căci d-lor este un lucru care este mai presus de orice: omenirea trebue să se prezerve de noul războaie, aceasta este scopul oricărui om, oricărui adevărat om civilizat. (Ovaţiuni).

Această operă trebue făcută şi când se va face, sau mai bine zis, când se va hotărî România să ia ea această frumoasă iniţiativă, această ma-

re inițiativă care îi va da un rol, cu nu zic mai mare decât al celorlalte, dar îi va da rolul pionierului, rolul acelui a care a văzut cel dintâiu adevărul și care s'a trudit să-l aducă la îndeplinire, atunci vom fi putut așeza liniștea externă pe baza căreia, se poate clădi opera internă. (Ovațiuni).

O voce: Un singur om o poate face.

D. Take Ionescu. — Nu un om, națiunea.

Și, d-lor, opera internă a fost grozav de întârziată tocmai din pricina greșelilor din ordinea externă.

Greșelile de ordin intern. Împrumutul extern

Alergând după ceea ce era cu neputință în ordinea externă, s'a pierdut o vreme prețioasă. Să vă dau un exemplu. Avem nevoie de bani pentru a ne reface. De ce avem nevoie de bani? Avem nevoie de bani pentru că trebuie să restabilim schimbul, și nu putem să restabilim schimbul, când noi acum nu avem nimic de vânzare, decât găsind mijlocul de a cumpăra din afară ceea ce ne trebuie fără a debursa — nu este așa? — leii noștri. Vă afirm că în primăvara anului acesta era infinit mai ușor de contractat împrumuturi decât acum. De ce? Lumea își făcea încă iluziuni asupra stării el financiare. Vă aduceți aminte că lira sterlingă era de abia 26 franci, că dolarul era cinci franci, pe când acum știți că lira a ajuns la 41 franci și dolarul aproape 11 franci. Era d-lor mult mai ușor. Nimeni nu-și dădea seama de ce nevoie formidabilă are fiecare și toți aveau un fel de iluziune că se poate întrema singur. Pot să vă spun, nu dau numele, a fost un român care a găsit în Aprilie sau Mai trei miliarde în America împrumut, și le-a propus d-lui prim ministru. Nici nu la răspuns la scrisoare. Eu îi spusesem: nu va răspunde, el mi-a zis: nu se poate. Am câștigat prinsoarea, îmi pare rău că am câștigat prinsoarea, așî fi fost încântat să o pierd, dar am câștigat-o.

Astăzi d-lor problema a devenit mult mai grea. Astăzi toată lumea se adresează la singura țară care mai are bani, toți se adresează în America, toată lumea se adresează, Anglia, Franța, Italia, toți. Vă puteți închipui că în această concurență partea fiecăruia grozav se va reduce, căci basmul cu americanii cari ei nu pot să ne dea bani ca să le dăm garanții este un basm de spus la portărițe. Nu este nimeni care aleargă să dea bani, nimeni. Toată lumea cere bani. S'a pierdut vremea.

Criza de transporturi

S'a pierdut vremea și cu refacerea transporturilor. Credeți dv. că dacă munca, încăpățânarea, dacă agitația care s'a întrebuințat în scopuri cari se știau irealizabile și cari nu puteau să ducă decât la răceală cu alții, căci ait rezul-

tat nu putea să aibă, s'ar fi întrebuințat pentru a obține dela acelaşi oameni concursul lor pentru refacerea drumurilor de fier, noi am sta astăzi unde stăm?

Dacă am avea d-lor astăzi mijloace de comunicație, s[illegible] putea vițelul ar fi acelaşi care este astăzi? Dar într'o țară care produce de toate, căci cel puțin de ale mâncărei n'avem nevoie decât poate de măsline şi orez, încolo nu avem nevoie, ei bine într'o asemenea țară credeți dv. că dacă am fi avut noi mijloace de comunicație n'ar fi şi ordinea mai s[illegible]? şi dacă ar fi viața mai eftină, n'ar fi şi ordinea mai s'gură? Şi dacă ar fi ordinea mai sigură, n'ar putea şi preocupările să se îndrepteze în alte părți?

Criza noastră cea mare este o criză de transporturi. Aceasta este adevărul, criza de transporturi. (Ovațiuni prelungite).

Dar d-lor pe criza de transporturi s'a grefat, s'a altoit şi o criză de imoralitate. Ce, vreți să insist? Nu ştiți toți? Nu ştie toată lumea? Şi n'a luat corupțiunea aşa dimensiuni, încât te întrebi cum ai să o tai? Căci atunci când o casă arde toată de sus până jos, unde pui pompa la început? Şi casa d-lor o stingi cu vr'un lucru mecanic, [illegible] nea trebue să o desființezi prin oameni, şi trebue să găseşti şi oameni cari n'au fost încă atinşi de [illegible] sau pe cari nu-i va atinge corupțiunea de mâine. (Ovațiuni prelungite).

Dar este o operă urâtă opera care se impune.

Am pierdut timpul cel mai prețios

Şi când avem aşa probleme, când stă înaintea noastră această cestiune mare a refacerei, în loc să fi luat din primăvara anului acesta pe când se putea întreprinde şi se putea întreprinde cu succes şi pot să afirm, ştiu multe lucruri care să mă fac să afirm, că se putea întreprinde cu succes, noi ne-am pierdut vremea într'o luptă al cărui rezultat era cunoscut dinainte, într'o luptă care n'a avut drept consecință decât, că paguba teritorială a României a fost mult mai mare incomparabil mai mare decât cele [illegible] ar fi avut-o altfel, într'o luptă în care paguba morală a fost şi mai mare, pentrucă România şi-a pierdut autoritatea pe care o avea în lume, într'o luptă în care şi înăuntru a avut drept rezultat, scoaterea din viața politică a unui partid organizat, ceeace totdeauna este o pagubă pentru o țară, ori cât de antipatic ar fi acel partid. (Ovațiuni prelungite).

Politica externă a d-lui Ion Brătianu: un lanț de greşeli

De aceea d-lor, concluzând, pot să zic cu siguranță, că nu fac nici o nedreptate; cu siguranță, că din potrivă, întrebuințez o temperanță de vorbe care ar fi demnă de o cauză mai bună, că politica externă a României, aşa cum a dus-o d-nu Brătianu a fost greşită dela început până la

sfârșit. Că de sigur faptul de a fi intrat în războiu România, este un capital prin greșala din vremea neutralității, dacă n'ar fi decât greșala, că n'a făcut nici o deosebire între cei buni și cei răi și a împins astfel la demoralizarea națiunei. (Ovațiuni prelungite); prin greșala din vremea războiului, dacă nu ar fi decât greșala că după Turtucaia, n'a schimbat pe comandantul armatei române. (Ovațiuni); prin greșala din timpul tratărilor [illegible] ar fi decât greșala, că a cercat, din fericire cu nesucces, să ducă România la dezastrul desființării ei de către singura forță, care mai există în lume, și greșala, mai ales cea mai mare, că a atras asupra României o atmosferă de neîncredere, pentru care, va trebui muncă îndelungată, muncă sînceră, muncă hotărâtă ca să poată să se risipească norii pusi de d-nu Brătianu. (Ovațiuni furtunoase prelungite și repetate).

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

78.430

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY